

Specifiskais mērķis NR. 1

Atbalstīt lauku saimniecību ienākumu pietiekamību un lauksaimniecības nozares izturētspēju visā Savienībā, lai ilgtermiņā uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un lauksaimniecības daudzveidību, kā arī Savienībā nodrošinātu lauksaimnieciskās ražošanas ekonomisko ilgtspēju

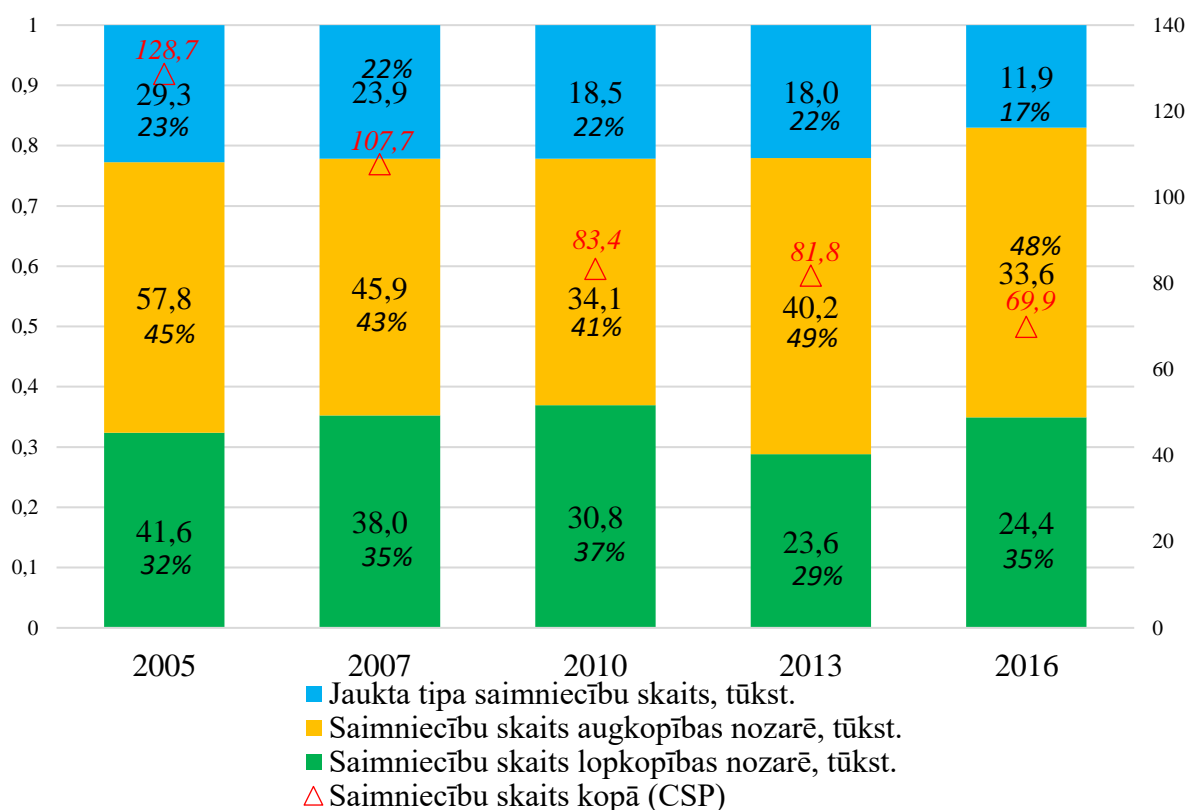
SITUĀCIJAS ANALĪZE

1	LAUKSAIMNIECĪBAS VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS	3
1.1	SAIMNIECĪBU STRUKTŪRA	3
1.2	LAUKSAIMNIECĪBAS ZEME KĀ RESURSS	8
1.3	REĢIONU ATŠĶIRĪBAS VIDES UN SOCIĀLEKONOMISKO FAKTORU IETEKMĒ	10
1.4	SAIMNIECISKĀS DARBĪBAS IEROBEŽOJUMIEM MEŽU TERITORIJĀS	14
1.5	AUGKOPĪBA	14
1.6	PĀKŠAUGI, PROTEĪNAUGI UN EĻĻAS KULTŪRAUGI	24
1.7	LOPKOPĪBA	30
1.8	PIENS	33
1.9	LIELLOPU UN TEĻA GAĻA	34
1.10	AITU UN KAZU GAĻA	35
1.11	PUTNKOPĪBA	36
1.12	PAŠNODROŠINĀJUMS	38
1.13	IZLAIDES STRUKTŪRA	40
1.14	BIŠKOPĪBAS NOZARE	41
1.15	NODARBINĀTĪBA LAUKSAIMNIECĪBĀ	42
2	LAUKSAIMNIECĪBAS NOZARU IENĀKUMU ATTĪSTĪBA.....	44
2.1	LAUKSAIMNIECĪBAS IENĀKUMI ATPALIEK NO VIDĒJIEM IENĀKUMIEM TAUTSAIMNIECĪBĀ.....	44
2.2	LAUKSAIMNIECĪBAS IENĀKUMI UZ NODARBINĀTO	45
2.3	LAUKSAIMNIECĪBAS IENĀKUMU ATTĪSTĪBA SEKTOROS	46
2.3.1	<i>Augkopība</i>	48
2.3.2	<i>Lopkopība</i>	54
2.4	LAUKSAIMNIECĪBAS IENĀKUMU (NETO PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS) ATTĪSTĪBA DAŽĀDA LIELUMA SAIMNIECĪBĀS 57	
2.5	LAUKSAIMNIECĪBAS IENĀKUMU ATŠĶIRĪBA REĢIONOS	62
2.6	RISKI, KAS IETEKMĒ LAUKSAIMNIEKU IENĀKUMUS	65
2.6.1	<i>Klimatiskie riski</i>	65
2.6.2	<i>Augu un dzīvnieku slimību riski</i>	65
2.6.3	<i>Invazīvo augu izplatība</i>	67
2.6.4	<i>Cenu svārstību riski</i>	67
2.6.5	<i>Risku novēršanas un ietekmes mazināšanas pasākumi</i>	68
2.6.6	<i>Citi Latvijā īstenotie atbalsta pasākumi gadījumos, kad iestāties kāds no riskiem</i>	70
3	STIPRO UN VĀJO PUŠU, IESPĒJU UN DRAUDU ANALĪZE	72
3.1	STIPRĀS PUSES	72
3.2	VĀJĀS PUSES	72
3.3	IESPĒJAS	73
3.4	DRAUDI	74
4	VAJADZĪBU NOVĒRTĒJUMS	76

1 Lauksaimniecības vispārīgs raksturojums

1.1 Saimniecību struktūra

1. Kopējais lauku saimniecību skaits Latvijā laika posmā no 2005. līdz 2016. gadam samazinājās par 46% no 1 28,7 tūkstošiem uz 69,9 tūkstošiem, savukārt vidējais lauku saimniecības lielums minētajā laika posmā ir dubultojies no 13,2 līdz 27,6 hektāriem. Lielākā daļa saimniecību darbojas augkopības nozarē, trešdaļa lopkopības nozarē un apmēram 20% nodarbojas ar jaukta tipa saimniekošanu (1.1.attēls).
2. Laika posmā no 2005. līdz 2016. gadam kopējā saimniecību struktūrā ir pieaudzis to saimniecību skaits, kuras nodarbojas ar tieši ar lopkopību vai augkopību – par 3 procentpunktiem, bet jaukta tipa saimniecību īpatsvars ir samazinājies par 6 procentpunktiem.

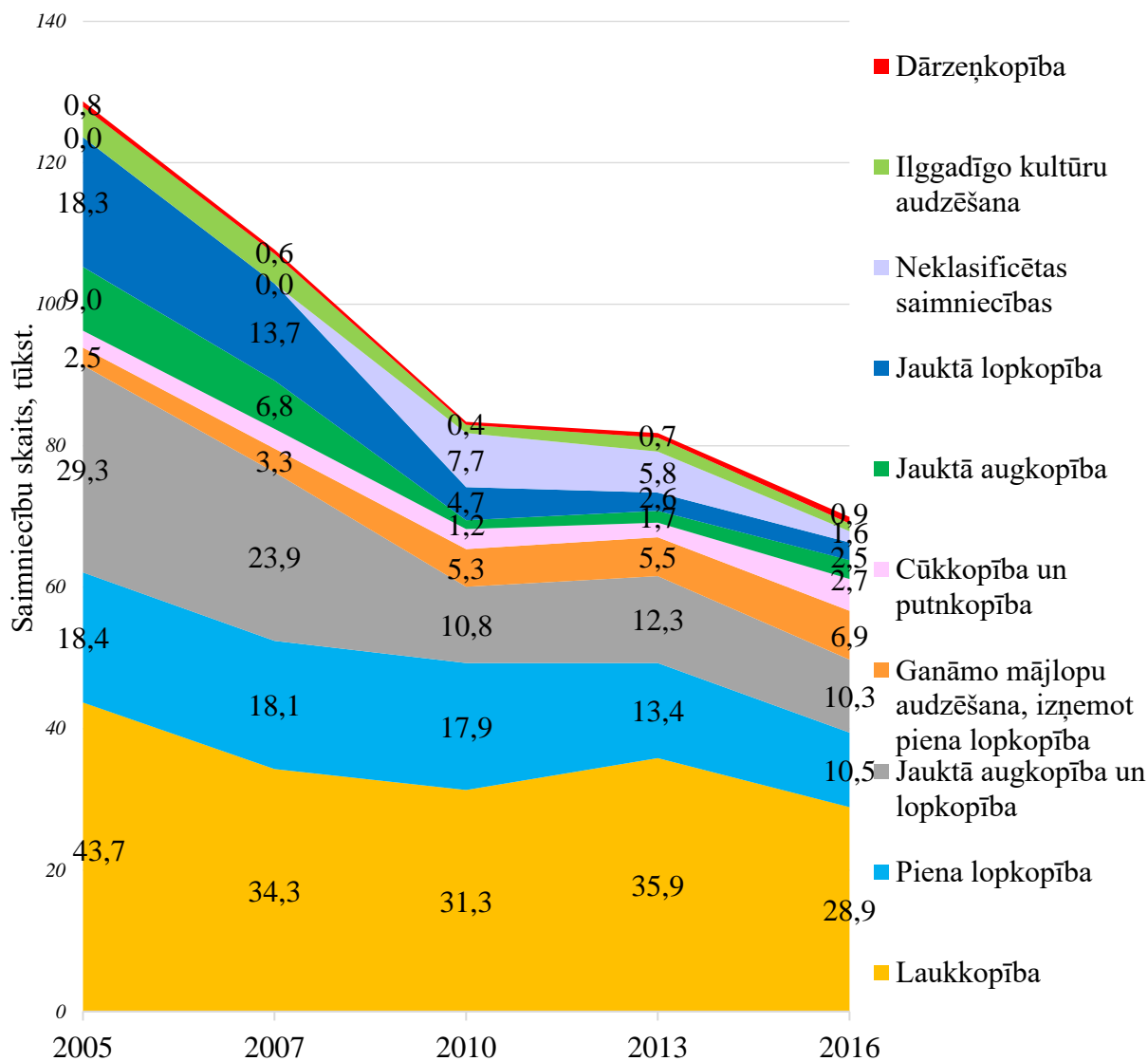

1.1.attēls Saimniecību skaits lopkopības, augkopības un jaukta tipa nozarēs (ZM sagatavots attēls pēc Centrālās statistikas pārvaldes lauksaimniecības skaitīšanas datiem)

3. Lauku saimniecību sadalījumā pēc specializācijas, vislielāko īpatsvaru veido laukkopības un piena lopkopības specializāciju saimniecības (1.2.attēls). 2016. gadā iepriekš minēto specializāciju saimniecības veidoja 56% no visām lauku saimniecībām kopā – attiecīgi 41% un 15%. Nozīmīgs īpatsvars ir arī jaukta tipa saimniecībām (15%) un katru gadu pieaug arī saimniecību skaits, kas nodarbojas ar ganāmo mājlopu audzēšanu (10%). Salīdzinot ar 2005. gadu par 24% ir pieaudzis arī dārzenkopības saimniecību skaits. Par 43% ir samazinājies piena lopkopības saimniecību skaits un pēdējos gados sarūk arī saimniecību skaits, kas nodarbojas ar aitkopību un kazkopību. Latvijā vispopulārākā lauksaimniecības specializācija ir laukkopība, īpaši graudkopība. Lai uzsāktu nodarboties ar laukkopību, ir nepieciešami mazāki resursi, kā arī nepastāv

TAISNĪGI IENĀKUMI

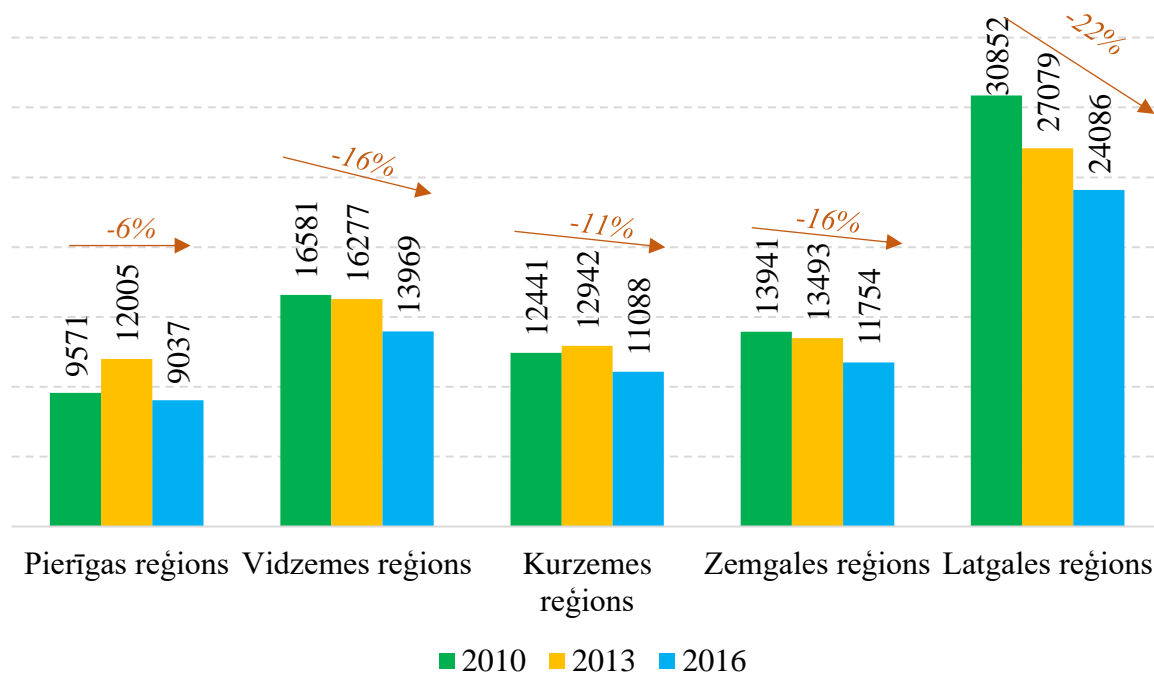
pārlietu lieli ierobežojumi, lai ātri izietu no šī tirgus ārā. Pilnīgi pretēja situācija ir piena lopkopības sektorā, kur nepieciešams daudz lielāks sākuma kapitāls un specifiskas zināšanas, kā arī lielāks darba spēka ieguldījums, ir jāievēro arī stingras dzīvnieku labturības prasības. Lauku saimniecības specializāciju nosaka arī saimniecības ģeogrāfiskā atrašanās vieta, jo Latvijā reģionos ir atšķirīgs veģetācijas periods. Vietās, kur veģetācijas periods ir īsāks saimniecības biežāk nodarbojas ar lopkopību, bet vietās, kur veģetācijas periods ir garāks saimniecības nodarbojas ar augkopību, jo ir labvēlīgāki kultūraugu augšanas apstākļi.

1.2. attēls Lauku saimniecību struktūra sadalījumā pēc specializācijas, skaits (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

4. Vislielākais saimniecību skaits ir Latgales reģionā, bet vismazākais – Pierīgas reģionā. Laika periodā no 2010. līdz 2016. gadam visos reģionos ir vērojams saimniecību skaita samazinājums – Vidzemes un Zemgales reģionos par 16%, bet Latgales reģionā ir vislielākais saimniecību skaita kritums – par 6,8 tūkst. jeb 22%. Vismazāk saimniecību skaits ir mainījies Pierīgas reģionā (1.3.attēls).

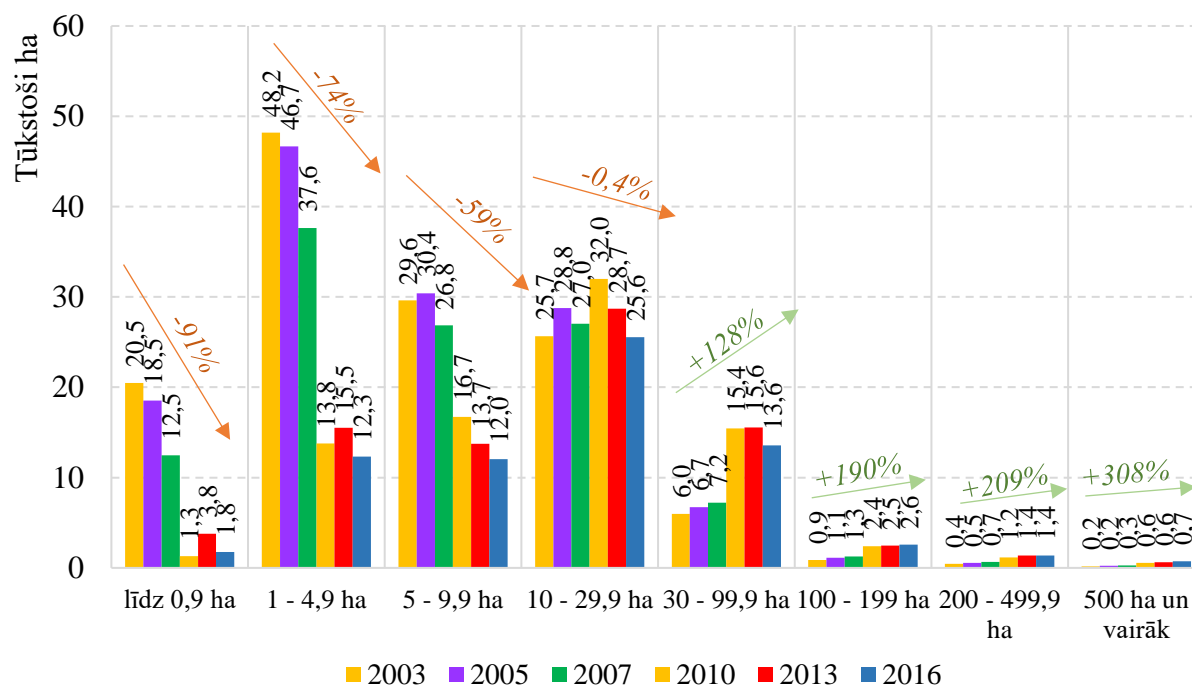
TAISNĪGI IENĀKUMI

1.3.attēls Saimniecību skaits pa reģioniem (ZM sagatavots attēls pēc Centrālās statistikas pārvaldes lauksaimniecības skaitīšanas datiem)

- Vērtējot saimniecības pēc kopplatības un pēc lauksaimniecībā izmantotās zemes, laika posmā no 2003. līdz 2016. gadam vislielākais saimniecību skaita kritums ir saimniecību grupā līdz 0,9 ha - par 91%. Tas ir skaidrojams ar Kopējās lauksaimniecības politikas nosacījumu piemērošanu Latvijā. 2004.gadā, sākot piemērot vienoto platības maksājumu (turpmāk - VPM), minimālā platība, kas jādeklarē, lai saņemtu atbalstu tika noteikta 1 hektārs, kuru var veidot vairāki lauku bloki, kuru lielums ir vismaz 0,3 hektāri. Tas nodrošināja mazo zemes gabalu sakopšanu un apvienošanu, kā arī nodrošināja vienkāršāku atbalsta administrēšanas sistēmu. Liels saimniecību skaita kritums ir arī saimniecību grupā 1 – 4,9 ha par 74% un saimniecību grupā 5 – 9,9 ha par 59%. Savukārt saimniecību grupās virs 30 ha un vairāk minētajā laika posmā ir bijis pieaugums. Visvairāk saimniecību skaits ir pieaudzis saimniecību grupā virs 500 ha par 551 saimniecību jeb 4,1 reizi.

TAISNĪGI IENĀKUMI

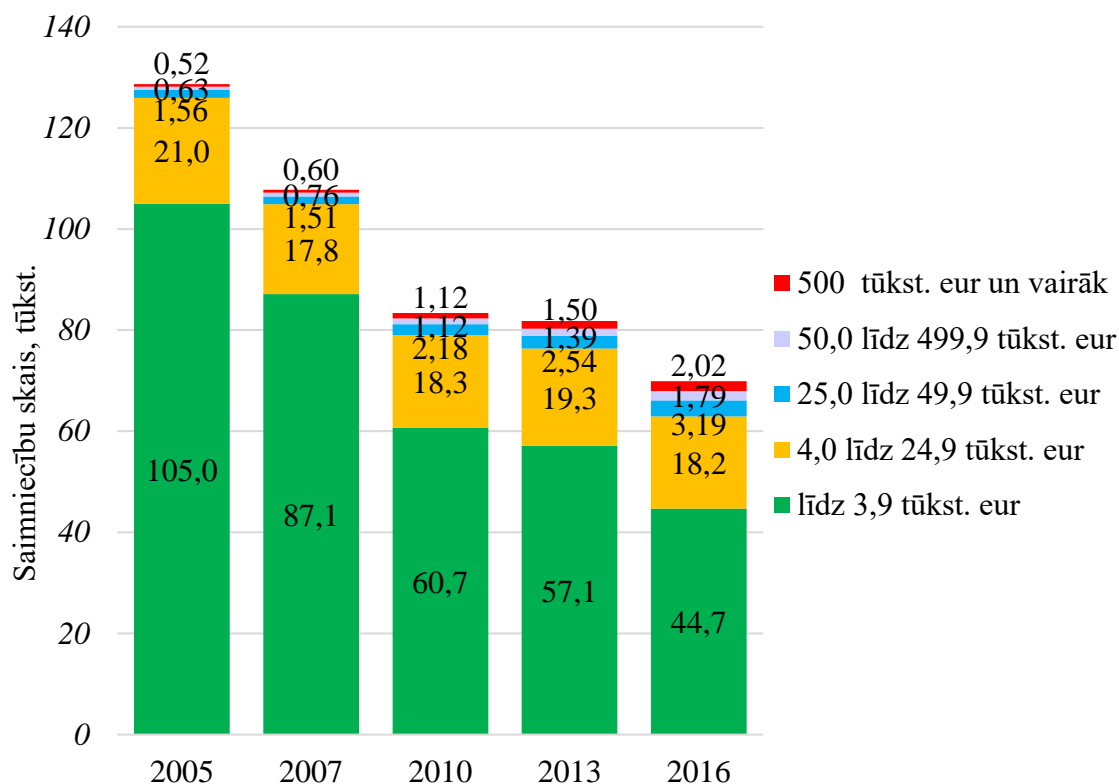
1.4. attēls Lauku saimniecību grupējums pēc kopplatības un pēc lauksaimniecībā izmantotās zemes (ZM sagatavots attēls pēc Centrālās statistikas pārvaldes lauksaimniecības skaitīšanas datiem)

- Intensificējoties lauksaimnieciskai ražošanai, samazinās mazo lauku saimniecību skaits, apdzīvotība lauku reģionos un arī kopējais lauksaimniecībā nodarbināto skaits. Saimniecības attīstībai ir nepieciešams paplašināties un attīstīt ražošanu, tāpēc pakāpeniski ir jākļūst lielākām. Svarīga ir saimniecību pārorientēšanās spēja, jo mazajām un vidējām saimniecībām līdz 29,9 ha ir grūtības noturēties tirgū. Tomēr, saimniecību produktivitāti un konkurētspēju ne vienmēr var mērīt pēc to hektāru lieluma, jo ir arī lauksaimniecības nozares specializācijas kā piem., dārzeņu un augļu un ogu audzēšana, kas neprasa lielas platības, lai varētu ražot lauksaimniecības produktus tirgum konkurētspējīgos apjomos.
- Latvijā novērojamā saimniecību konsolidācijas tendence ir vērojama arī Eiropā un pasaulē, mazajām saimniecībām kļūstot lielākām vai izejot no ražošanas, ja nav konkurētspējīga to uzturēšana, un lielajām saimniecībām kļūstot vēl lielākām. Tā rezultātā arī vidējais saimniecības lielums Latvijā pieaug. Tā pat kā rūpniecībā un citās nozarēs darbojas apjomradītu ietaupījumu (*'economies of scale'*) likums. Vidēji lielās un lielās saimniecības bieži ir ar labāku konkurētspēju (kas lauksaimniecībā bieži ir atkarīgs ne tikai no kvalitātes, bet arī saražotās produkcijas kvantitātes). Arī OECD Latvijas inovāciju pētījumā¹ secināts, ka mazākām saimniecībām ir ierobežotas izaugsmes iespējas, jo tām ir lielākas ražošanas izmaksas, un trūkst iespēju investēt jaunās ražošanas sistēmās un zemē.
- Viens no saimniecības rādītājiem ir standarta izlaide, kura parāda saimniecības ražošanas potenciālu. Latvijā saimniecībām ar mazu apsaimniekoto platību ir maza standarta izlaide, bet lielajām saimniecībām ir pretēja situācija. Saimniecībās ar platību līdz 30 ha standarta izlaide ir aptuveni līdz 25 tūkst. eur, bet saimniecībās ar 500 ha ir aptuveni 500 tūkst un vairāk eur liela standarta izlaide.

¹ Inovācijas, lauksaimniecības produktivitāte un ilgtspējība Latvijā, 2019
https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/OECD_petijums_LAT.pdf

TAISNĪGI IENĀKUMI

9. Vērtējot saimniecību struktūru pēc standarta izlaides (SI) rādītāja (kāda ir no viena lauksaimniecības kultūras hektāra vai viena mājlopa iegūtās produkcijas vērtība gada laikā), laika periodā no 2005. līdz 2016. gadam ir samazinājies kopējo saimniecību skaits. Visvairāk ir samazinājies mazo saimniecību (līdz 3,9 tūkst. EUR SI) skaits – par 60,2 tūkst. saimniecību jeb 57%, bet visvairāk palielinājies ražojošo saimniecību (500,0 tūkst. EUR SI un vairāk) skaits – par 1,5 tūkst. saimniecībām jeb 3,9 reizes (1.5.attēls). Palielinājies ir arī saimniecību skaits ar SI no 25,0 tūkst. līdz 499,9 tūkst. EUR.

1.5. attēls Saimniecību skaits un struktūra ekonomiskā lieluma klasēs pēc standarta izlaides Latvijā (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

10. Laika posmā no 2005. līdz 2016. gadam liels saimniecību īpatsvars ir klasē ar SI līdz 3,9 tūkst. eur. Šīs saimniecības ražo produkciju ar zemu pievienoto vērtību vai ir naturālās saimniecības. Tās ir pārsvarā saimniecības, kuru platība ir līdz 30 ha, un to galvenā problēma ir noturēties tirgū, jo tās nodarbojas ar tradicionālo lauksaimniecību, bet lai veicinātu konkurētspēju, ir nepieciešama saimniecību pārorientācija uz netradicionālo lauksaimniecību.
11. Lai veicinātu mazo saimniecību dzīvotspēju 2015.gadā Latvijā tika ieviesta vienkārša un īpaša KLP atbalsta shēma mazajiem lauksaimniekiem - Mazo lauksaimnieku atbalsta shēma (turpmāk - MLS), kas ir fiksēts maksājums – 500 EUR/gadā saimniecībai. MLS aizstāj visus pārējos tiešos maksājumus, izņemot pārejas posma valsts atbalstu, neatkarīgi no saimniecības lieluma. Pievienošanās shēmai bija iespējama tikai vienu reizi, un tas bija līdz 2015. gada 15. jūnijam, bet izstāties no shēmas ir iespējams jebkurā gadā. MLS atbalstu 2015.gadā saņēma 15 tūkst. pretendenti (jeb 25% no kopējā pretendentu skaita) par kopējo platību 38,2 tūkst. ha, bet 2019. gadā MLS atbalsta saņēmēju skaits jau bija samazinājies par 23% jeb līdz 11,6 tūkst. pretendentiem ar kopējo platību 28,5 tūkst. ha. Šāds samazinājums izskaidrojams ar lauksaimnieku interesi saņemt citus tiešos maksājumus, kas sniedz lielāku finansiālu atbalstu.

TAISNĪGI IENĀKUMI

12. Kopējais tiešo maksājumu pretendentu skaits, kas piesakās KLP I pīlāra platībmaksājumiem, 2019. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu ir samazinājies par 16% – no 69,7 līdz 58,6 tūkst. atbalsta pretendentu. 2016. gadā no 69,9 tūkst. Latvijā reģistrētām saimniecībām tikai 59,5 tūkst. jeb 85% pieteicās tiešo maksājumu atbalstam. Savukārt tiešo maksājumu atbalstam pieteiktā platība palielinās.

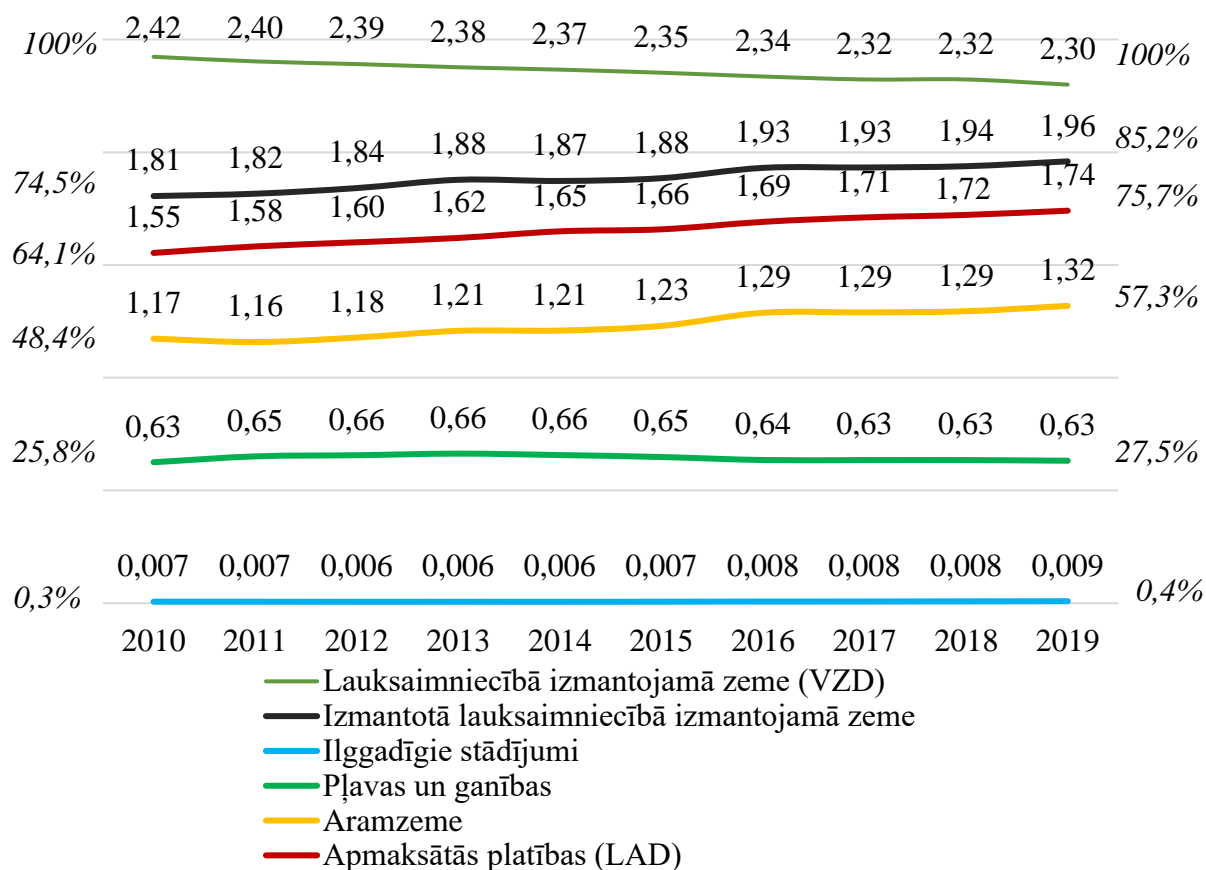
1.2 Lauksaimniecības zeme kā resurss

13. Zemes resurss ir būtisks priekšnoteikums lauksaimniecības attīstībai un pārtikas nodrošināšanai, un Latvijas ģeogrāfiskais novietojums un klimats kopumā ir labi priekšnoteikumi, lai lauksaimniecības nozare spētu nodrošināt nepieciešamos resursus iekšējam tirgum un eksportam. Tomēr Latvijā netiek pilnībā efektīvi izmantoti visi zemes resursi, jo ne visa lauksaimniecībā izmantojamā zeme (turpmāk – LIZ) tiek izmantota ražošanai, kas samazina arī lauku reģionu iedzīvotāju ieņēmumus un negatīvi ietekmē lauku apdzīvotību².
14. Saskaņā ar CSP datiem, izmantotās LIZ platība kopš 1990. gada piedzīvoja gan strauju samazinājumu, gan palielinājumu. Straujš izmantotās LIZ samazinājums ir vērojams laikā no 1990. gada līdz 1999. gadam, kad platība samazinājās no 2,53 milj. ha līdz aptuveni 1,6 milj. ha.³ Latvijai iestājoties ES, izmantotās LIZ platība sāka pakāpeniski palielināties līdz 2019. gadā sasniedzot 1,96 milj. ha.
15. 2019. gadā Latvijā bija 2,30 milj. ha LIZ, no kuras izmantotā lauksaimniecības zeme bija 85,2% no kopējās LIZ platības, bet nekoptās un aizaugušās platības aizņēma 14,8% no kopējās LIZ. Savukārt tiešo maksājumu atbalstam tika pieteikti 75,7% no kopējās LIZ platības jeb 1,74 milj. ha. (1.6.attēls).
16. Saskaņā ar LAD datiem tiešo maksājumu apmaksātā platība 2004. gadā bija 1,283 milj. ha un turpmāk katru gadu (izņemot 2008. gadu) tā ir pakāpeniski palielinājusies, 2019. gadā jau sasniedzot 1,74 milj. ha. Tādējādi tiešo maksājumu apmaksātā platība kopš 2004. gada ir pieaugusi par 35%.
17. Izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes struktūrā 2019. gadā aramzeme aizņēma 1,32 milj. ha jeb 57,3% un kopš 2007. gada aramzemes pļavu un ganību un ilggadīgo stādījumu īpatsvars ir nedaudz pieaudzis.

² LLU monogrāfija “Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas iespējas ar klimatam draudzīgu lauksaimniecību un mežsaimniecību Latvijā”, 2018.

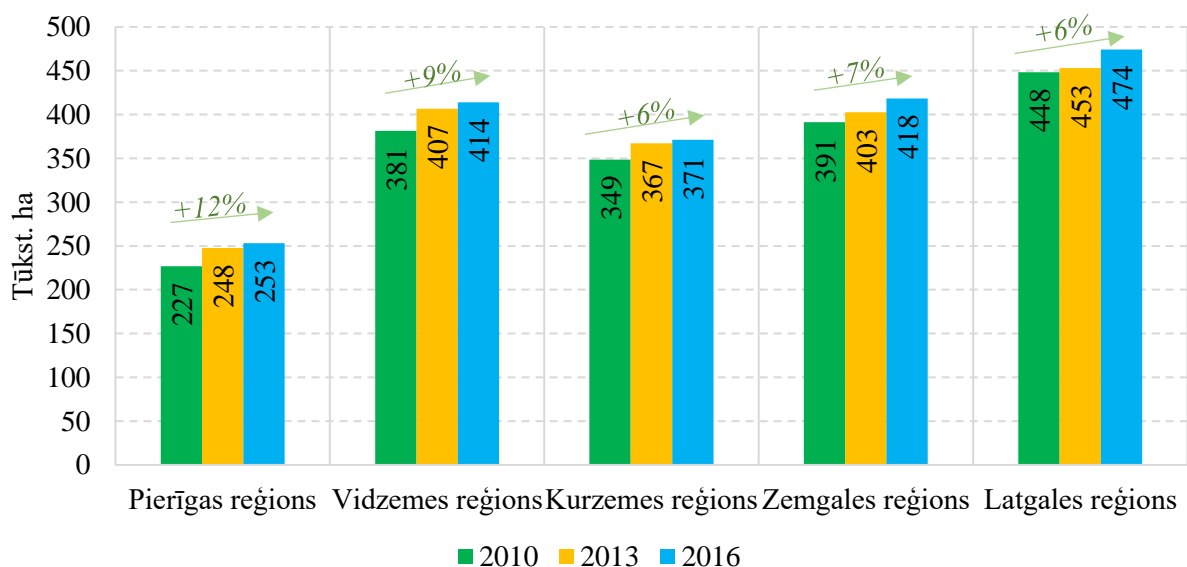
³ A.Nipers Zinātniskā pētījuma “Zemes izmantošanas optimizācijas iespēju novērtējums Latvijas klimata politikas kontekstā” gala atskaite, 2019. gada janvāris

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.6. attēls Lauksaimniecībā izmantojamās zemes sadalījums, milj. ha un % (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat, LAD un VZD datiem)

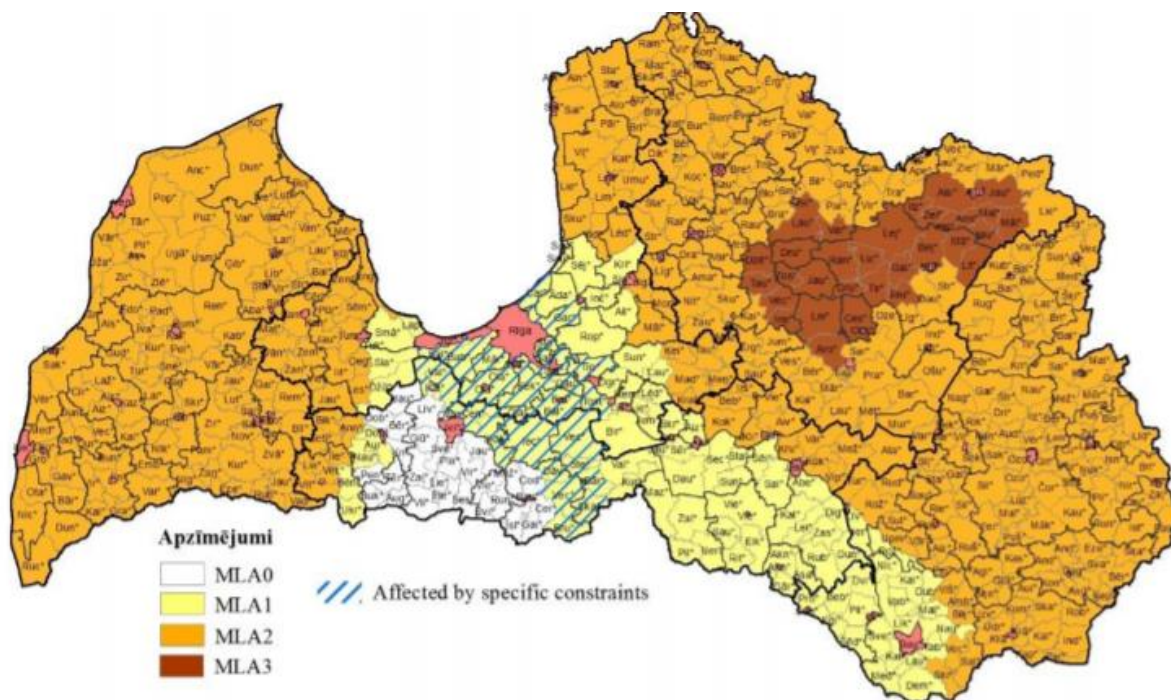
18. Laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam reģionos izmantotā lauksaimniecības zeme ir pieaugusi par 7%, visstraujāk Pierīgas reģionā par 12% un Vidzemes reģionā par 9%. Vislielākais izmantotās lauksaimniecības zemes īpatsvars ir Latgales reģionā – 2016. gadā 474 tūkst. ha jeb 25% no visas izmantotās lauksaimniecības zemes.

1.7. attēls Lauksaimniecībā izmantotās zemes sadalījums pa reģioniem (ZM sagatavots attēls pēc Centrālās statistikas pārvaldes lauksaimniecības skaitīšanas datiem)

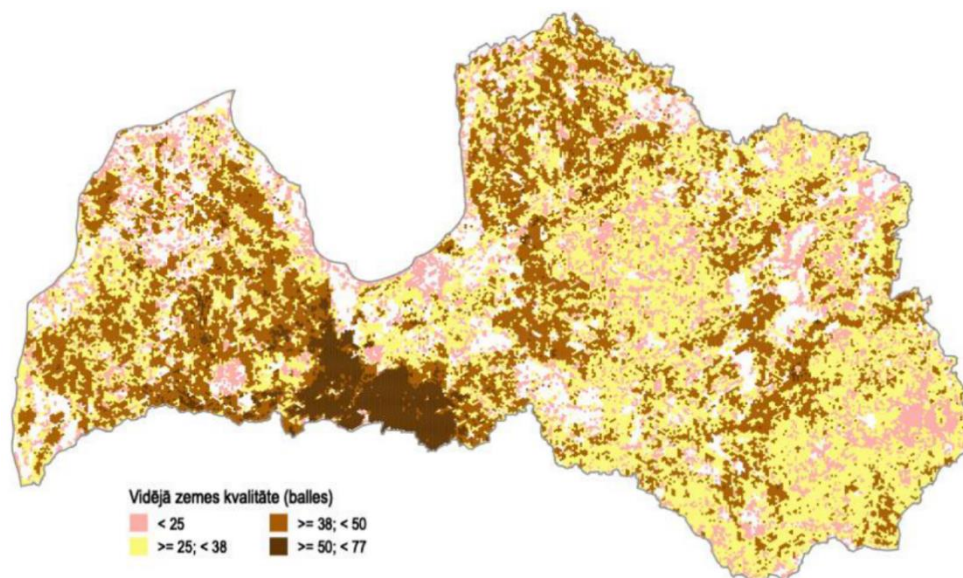
1.3 Reģionu atšķirības vides un sociālekonomisko faktoru ietekmē

19. Lai mazinātu reģionu atšķirības, 2004.gadā Latvijā tika noteikti Mazāk labvēlīgie apvidi izmantojot šādus vides un sociālekonomiskos kritērijus: augsnes kvalitātes indekss (ballēs), ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju teritorijā, iedzīvotāju blīvums un lauksaimnieciskajā ražošanā iesaistīto iedzīvotāju īpatsvars. Savukārt Latvijas lauku attīstības programmas 2014-2020 ietvaros līdz 2018.gadam tika nodrošināts atbalsta maksājums apgabaliem ar dabas un citiem specifiskiem ierobežojumiem (ADSI), kas aptver aptuveni 90% no Latvijas teritorijas.

1.8. attēls ADSI karte (Latvijas lauku attīstības programma 2014-2020.)

20. ADSI atbalsta saņēmēju LIZ izvietota novados, kuri saskaņā ar metodiku ir identificēti kā apgabali ar ievērojamiem dabas ierobežojumiem un kā apgabali, kurus ietekmē specifiski ierobežojumi. Atbalsta teritorijas noteikšanai izmantots klimata kritērijs un maksājuma likmes noteikšana tika balstīta uz CSP sniegtajiem datiem par rudzu ražību “Apgabalos, kurus ietekmē specifiski ierobežojumi” salīdzinot ar apgabaliem, kuri nav ADSI.
21. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitāte raksturo zemes produktivitāti jeb labumu, ko augsne var dot īpašniekam, ja tā tiek pareizi apstrādāta un izmantota. Tā ir atkarīga no augsnes tipa, augsnes mehāniskā sastāva, augsnes skābuma reakcijas, meliorācijas sistēmas stāvokļa, zemes gabala kontūras, platības, akmeņainības, reljefa un citiem faktoriem. Latvijā lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitāti jeb kvalitatīvo novērtējumu izsaka ballēs un viena zemes vērtības balle atbilst 70 kg rudzu. Latvijā vidējais svērtais zemes kvalitātes novērtējums ir 38 balles, bet augstākais novērtējums pēc 2014. gada Valsts zemes dienesta datiem ir Svitenes pagastā – 66 balles (tas ir augstākais piešķirtais zemes kvalitātes vērtējums Latvijā, lai gan maksimālais rādītājs sistēmā ir 100 balles). Zemes kvalitatīvais vērtējums līdz 25 ballēm ir uzskatāms par zemu, savukārt vērtējums virs 50 ballēm Latvijā ir uzskatāms par ļoti augstu rādītāju, nodrošinot labus ražības rādītājus augkopībā, īpaši, graudkopībā un rapšu audzēšanā. Graudkopībā vidējais zemes vērtējums ir 40 balles.

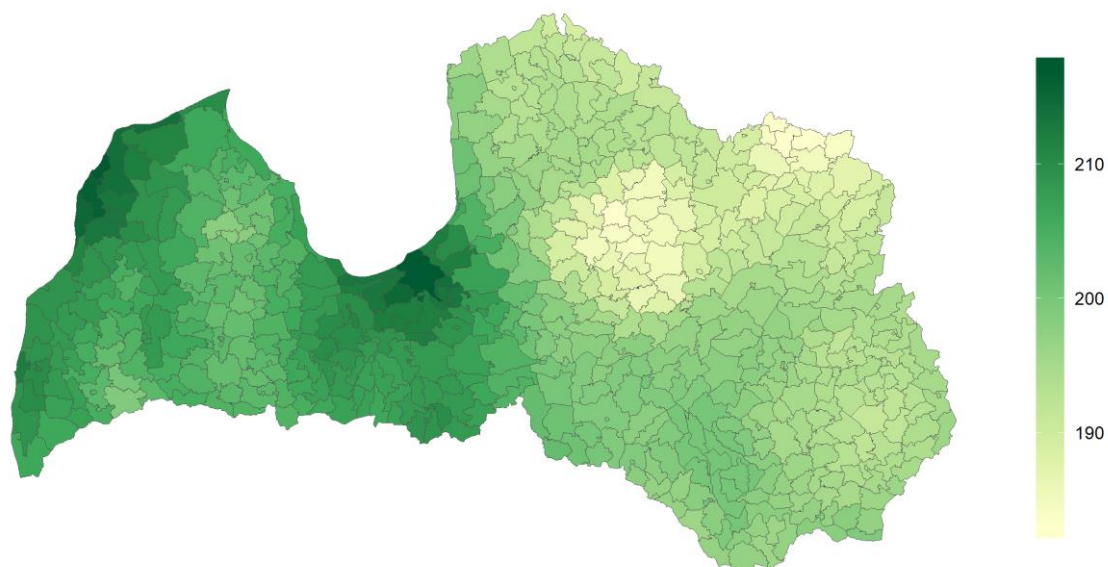
1.9. attēls Lauksaimniecības zemes kvalitatīvais novērtējums ballēs 2016. gadā, balles

22. Ievērojama platību koncentrācija ar zemes kvalitāti, kas atrodas robežās no 50-77 ballēm, ir vērojama Zemgales līdzenumā un daļēji tam piegulošajās Viduslatvijas zemienes un Austrumkursas augstienes daļās. Jāatzīmē, ka zemes ar līdzvērtīgu vidējo kvalitāti Latvijas pārējā teritorijā ir sastopamas ļoti mazos apmēros nedaudz Austrumkursas augstienes pārējā daļā, un pavisam nelielos apmēros Vidzemes un Idumejas augstieņu saskares vietā, kā arī teritorijā starp Austrumlatvijas zemieni un Latgales augstieni. Teritorijas ar viszemāko zemes kvalitatīvo vērtējumu ir izvietotas piejūras zemienēs, Rīgas apkārtnē, Vidzemes augstienes vidusdaļā, teritorijā starp Alūksnes augstieni un Mudavas zemieni, Latgales un Augšzemes augstienēs, kā arī Kursas zemienē.
23. Lielāko daļu auglīgāko augšņu aizņem labības, eļļas un proteīnu kultūraugi, un pārējās intensīvi audzējamās kultūras, kamēr nekoptās un aizaugušās platības pārsvarā ir izvietotas teritorijās ar zemu zemes kvalitāti. Teritorijās ar zemes kvalitāti līdz 35 ballēm⁴ atrodas 65,5% nekopto platību un 69% aizaugušo platību.
24. Lai gan Latvijas valsts platība ir tikai 64,5 tūkst km², Latvijas reģionos ir izteikti dažāds augšanas sezonas garums no 184 līdz 215 dienām. Visbiežāk Latvijā par augšanas sezonas jeb veģetācijas periodu sākšanos pieņem laiku, kad vidējā diennakts temperatūra pārsniedz 5 °C vismaz 5 dienas pēc kārtas. Latvijā kopumā vidējais veģetācijas perioda dienu skaits variē vairāk kā trīs nedēļu amplitūdā, ko ietekmē ne tikai attiecīgās vieta reģionālā mērogā, bet arī augstums virs jūras līmeņa un reljefs⁵.

⁴ LLU Zinātniskā pētījuma “Zemes izmantošanas optimizācijas iespēju novērtējums Latvijas klimata politikas kontekstā” gala atskaite, 2019

⁵ <https://skolas.lu.lv/mod/book/view.php?id=39525&chapterid=314>

**Vidējais veģetācijas sezonas ilgums laika posmā
no 2010. līdz 2019. gadam, dienas**

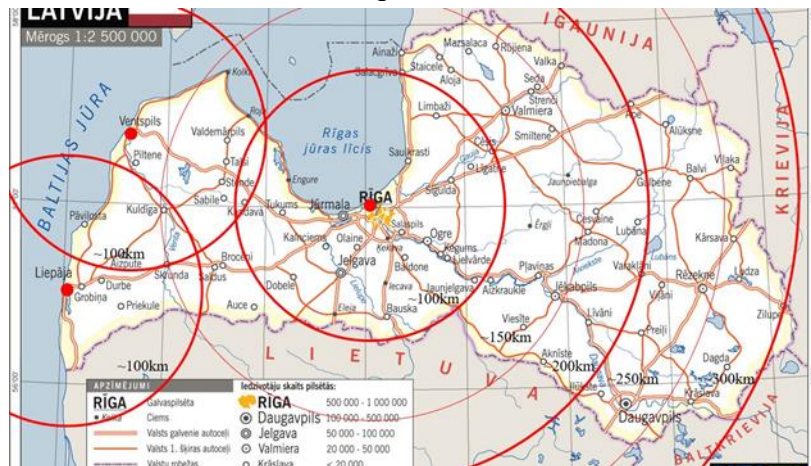

1.10. attēls Vidējais veģetācijas sezonas ilgums (dienu skaits gadā) Latvijā laika periodā no 2010. līdz 2019. gadam (VSIA “Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs” dati)

25. Attiecībā uz veģetācijas perioda beigām Latvijas teritorijā izteikti iezīmējas reģionālās atšķirības – Latvijas rietumu daļa ar vēlāku veģetācijas perioda beigu datumu un kontinentālā Latvijas centrālā un ziemeļaustrumu daļa, īpaši augstieņu teritorijas, kur veģetācijas periods beidzas visagrāk. Visvēlāk veģetācijas periods beidzas piekrastes teritorijās, īpaši Baltijas jūras, kā arī Rīgas līča piekrastē, ko nosaka jūrā uzkrātais siltuma daudzums siltajā gada laikā un tā atdošana rudens sezonas laikā.
26. Atšķirīgo augsnes kvalitātes un klimatisko nosacījumu dēļ ar graudkopību pārsvarā nodarbojas Zemgales reģionā, jo Zemgales līdzenumā ir viens no lielākajiem saules spīdēšanas ilgumiem Latvijā un tur ir arī visauglīgākā augsne un garākais veģetācijas periods, kur ir iespēja audzēt labības un sasniegt augstus ražības rādītājus. Savukārt citos Latvijas reģionos kā piemēram Latgalē un Vidzemē, kur augsnes auglība ir zemāka un īsāks veģetācijas periods, kā arī izteikts reljefs, lauksaimnieki ir vairāk pievērsušies lopkopībai.
27. Latvija atrodas Ziemeļeiropā, Eiropas Savienības austrumos un tās austrumu robeža ir arī ES ārējā robeža. Šis ir svarīgs sociālekonomiskais kritērijs, kas ir jāņem vērā, jo pierobežas teritorijās pastāv lielāks risks atteikties no lauksaimniecības zemes un lauksaimnieciskās ražošanas, tur iedzīvotāju skaita samazināšanās ir augstāka, jo iedzīvotāji atrodas tālāk no ekonomiskajiem centriem. Šo teritoriju apdzīvotība un nodarbinātība tajās ir svarīga lauku dzīvotspējai un valsts drošībai.
28. Apvienojot augstāk minētos vides un sociālekonomiskos kritērijus, Latvijā ir iespējams mazināt reģionu atšķirības pilnveidojot atbalsta piešķiršanas pieeju un izmantojot šādus diferencēšanas kritērijus - veģetācijas sezonas ilgums dienās 195 dienas un lauksaimniecības zemes kvalitatīvais vērtējums ballēs 38 balles. Tāpat augstāku likmi var piešķirt novadiem, kas robežojas ar ES trešajām valstīm.

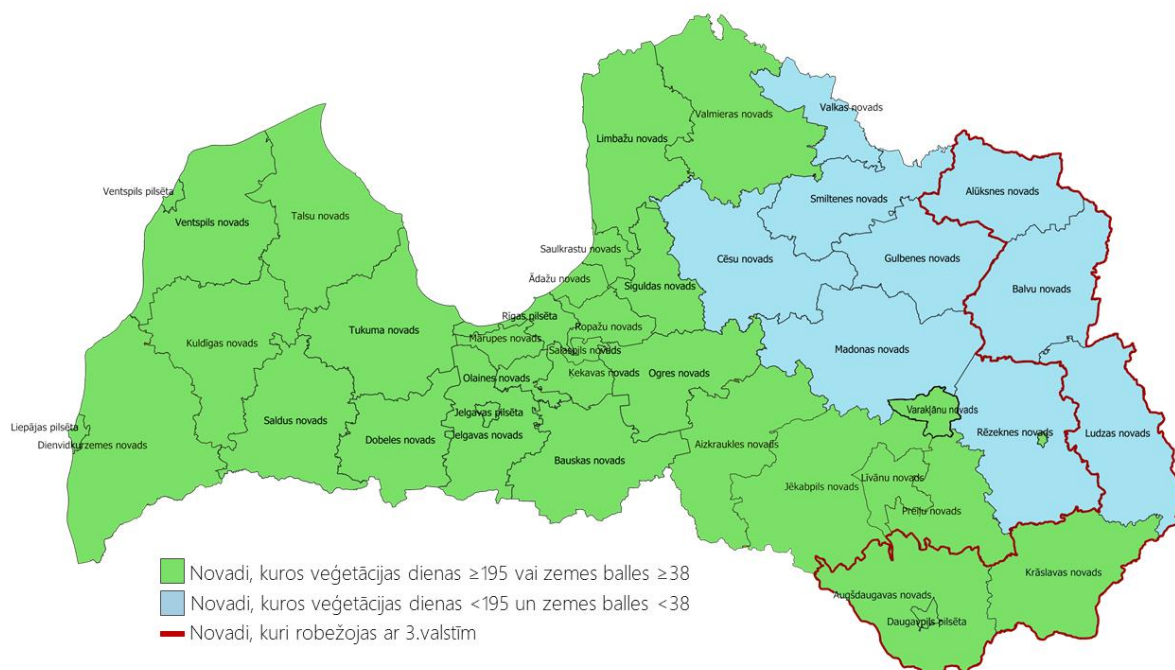
TAISNĪGI IENĀKUMI

28'. Lauksaimniekiem, kuri saimnieko novados, kas robežojas ar ES trešajām valstīm, papildu izmaksas rada attālums līdz ostām, lauksaimniecības procesā saistītās servisa izmaksas, kā arī speciālistu trūkums, ko veicina vietējo iedzīvotāju migrācija. Būtiskas izmaksas rada attālums līdz ostām, kuras veidojas transportējot minerālmēslus un kaļķošanas materiālus no ostas līdz uzņēmumam kā arī saražotās produkcijas transportēšana no uzņēmuma uz ostu. Tuvākā noieta osta ir Rīga, kas atrodas vismaz 200 km attālumā no tuvākās pierobežas novada.

1.10. attēls Ostu ģeogrāfiskais izvietojums

Papildus izmaksas rada lauksaimniecības ražošanas procesa saistītās servisa izmaksas – centrālo noliktavu trūkums reģionā un ierobežota servisa pieejamība (rezerves daļas, kvalificētu servisa speciālistu, inženieru pieejamība). Migrācijas saldo pierobežas novados kopš 2004. gada saglabājās negatīvs, jo pastāvīgie iedzīvotāji pamet šos novadus lai pārceltos uz dzīvi citur. Migrācijas saldo pierobežas reģionos bija ap 25% no kopējās migrācijas Latvijā no 2004. līdz 2020. Gadam un bija 3,2 reizes augstāka pierobežas reģionos salīdzinājumā ar Latvijas vidējo rādītāju 2021.gadā. Straujais apdzīvotības blīvuma kritums rada noteiktu speciālistu trūkumu kā rezultātā tos nereti nākas piesaistīt no Rīgas un citiem attāliem reģioniem.

1.11. attēls Atbalsi ES ārējā robeža ņemot vērā Latvijas vides un sociālekonomiskos kritērijus (ZM sagatavots attēls pēc LVGMC un VZD datiem)

1.4 Saimnieciskās darbības ierobežojumi mežu teritorijās

29. Latvijā ir izstrādāta visaptveroša sistēma Eiropas Savienības nozīmes biotopu un sugu aizsardzībai. No visā Latvijas Natura 2000 tīkla, sauszemes teritorijas aptver 7 448,1 km², ko veido 333 teritorijas, taču svarīgi uzsvērt, ka aizsargājamo teritoriju un mikroliegumu kopējā platība Latvijā ir lielāka nekā Natura 2000 tīkla teritorija. Daļa šīs platības ir meža zeme.
30. Saskaņā ar Meža valsts reģistra informāciju, 2015. gadā pavisam 345 345 hektāru mežu iekļauti Natura 2000 teritorijās, kas ir 43,5% no kopējās valsts Natura 2000 teritorijas un veido 10,6% no kopējās meža platības. Natura 2000 valsts mežos aizņem 205 616 ha, privātajos mežos – 13 3791 ha un pašvaldību mežos – 5 939 hektāru. Mežsaimnieciskā darbība, galvenā cirte un kopšanas cirte aizliegta 207.5 tūkstošos ha (6,8% no kopējās meža platības), kailcirte aizliegta 211.4 tūkstošos ha (6,9% no kopējās meža platības). Savukārt, 443.1 tūkstošos ha (14,5% no kopējās meža platības) tiek ievērots dabas vērtības aizsargājošs režīms, nepiemērojot iepriekšminētos aprobežojumus (piemēram, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta ainavu aizsardzības vai neitrālā zona) vai, piemērojot tos sezonāli. [1]
31. Ne visas Natura 2000 mežu teritorijas var pretendēt uz Kopējās lauksaimniecības politikas atbalstu. Tā 2015. gadā par potenciāli atbalsttiesīgu platību pēc Meža valsts reģistra datiem tika noteikti 67 702 ha, kuros bija šādi mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi:

- aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte: 16 322 ha (tai skaitā mikroliegumi 2 360 ha);
- aizliegta galvenā cirte: 6 597 ha;
- aizliegta kailcirte: 44 783 ha

Savukārt, pēc 2020. gada datiem, tie ir 63 590 ha, no kuriem:

- aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte: 24 260 ha;
- aizliegta galvenā cirte: 2055 ha;
- aizliegta kailcirte: 37 275 ha.

Plašāks apraksts pieejams situācijas analīzē SM6.

1.5 Augkopība

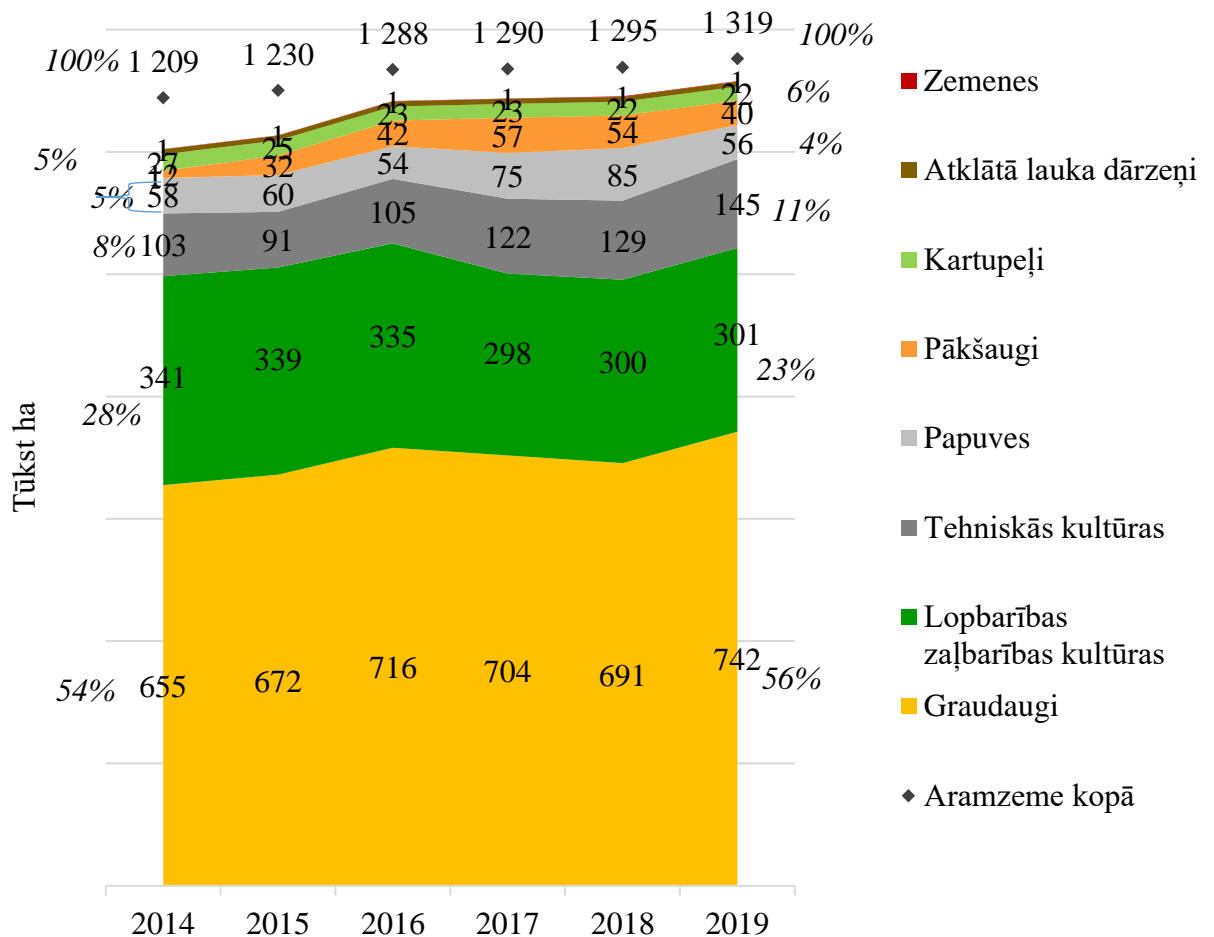
32. Aramzemes kopplatība Latvijā pakāpeniski pieaug un 2019.gadā bija 55,7% no kopējās LIZ (1.6.attēls). Graudaugi, eļļas augi un pākšaugi (turpmāk – GEP) aizņem lielāko daļu no aramzemes platības Latvijā. GEP produkcija tiek ražota praktiski visā valsts teritorijā, tomēr atsevišķos reģionos Latvijā ar auglīgākām augsnēm (Zemgales līdzenumā un daļēji tam piegulošajās Viduslatvijas zemienes un Austrumkursas augstienes daļās), ir izteikti koncentrēta GEP kultūraugu audzēšana pat pārsniedzot 60% no kopējās aramzemes.
33. Latvijas sējumu kopplatībā lielāko daļu veido graudaugi (56%) un lopbarības zaļbarības kultūras (23%), bet 10% no aramzemes platības tiek izmantoti tehnisko kultūru audzēšanai (1.12.attēls). Lopbarības zālaugu, t.sk., sertificētas stiebrzāļu un lopbarības zālaugu sēklu audzēšana ir svarīga, lai lauksaimnieki varētu iegūt kvalitatīvu un sabalansētu lopbarību un arī no vides aspekta, piem., ierobežojot nezāļu, slimību un

TAISNĪGI IENĀKUMI

kaitēkļu izplatīšanos. Lai lauksaimnieki varētu iegūt kvalitatīvu un sabalansētu lopbarību ir nepieciešama slimību izturīgu un Latvijas klimatiskajiem apstākļiem piemērotu šķirņu sertificētu sēklu izmantošana. Sertificētu lopbarības zālaugu sēklu audzēšanas nozarei ir nepieciešams sasniegt nozares ekonomisko mērogu, lai būtu dzīvotspējīga un konkurētspējīga nozare.

34. Laika posmā no 2014. līdz 2019. gadam graudaugu platības ir pieaugušas par 87,1 tūkst. ha jeb 13%, pākšaugu platības pieauguša par 28,5 tūkst. ha jeb 4 reizes. Tehniskās kultūras pieaugušas par 42,5 tūkst. ha jeb 41%, pārējo aramzemes kultūru platības šajā laika posmā ir samazinājušās vai pieaugušas minimāli. Piemēram, dārzeņu platības ir palielinājušās vien par 0,2 tūkst. ha jeb 2%, bet kartupeļu platības samazinājušās par 4,4 tūkst. ha jeb 16%, arī papuves par 2,2 tūkst. ha jeb 4% un lopbarības zaļbarības kultūru platības par 40,7 tūkst. ha jeb 12%.
35. Graudaugu platības ir pieaugušas tirgus pieprasījuma un iepirkuma cenu pieauguma rezultātā. Graudaugu kultūru audzēšana ir salīdzinoši vienkārša un tai ir vajadzīgs salīdzinoši mazs darbaspēka patēriņš, kur visi darbi ir mehanizēti nekā tas ir citās nozarēs, piemēram, dārzenkopībā un augļkopībā. Graudaugus izmanto ne tikai pārtikā vai lopkopībā, bet arī enerģētikā. Graudaugi ir Latvijas lauksaimniecības lielākais eksporta produkts, jo nav šķēršļu ražas realizēšanā un ir plašs noieta tirgus. Tomēr graudaugu platība, ko izmanto graudaugu sertificēto sēklu audzēšanai kopš 2002. gada ievērojami samazinājās, 2019. gadā sasniedzot tikai 45% no 2002. gada platībām un 52% no sertificēto sēklu ražošanas apjomiem.
36. Pākšaugu platību straujais pieaugums ir skaidrojams ar papildu finansiāliem stimuliem, jo no 2014. gada lauksaimnieki par pākšaugu audzēšanu var saņemt brīvprātīgi saistīto atbalstu un zaļināšanas maksājumu.
37. Kartupeļu platības samazinās dēļ pašpatēriņa saimniecību skaita samazināšanas kā arī ēšanas paradumu izmaiņu rezultātā. Vēl viens kartupeļu nozares attīstību bremzējošs faktors ir karantīnas slimība - kartupeļu gaišā gredzenpuve. Kartupeļu gaišā gredzenpuve ir bīstama bakteriāla slimība, kas var samazināt kartupeļu ražu pat līdz 50% un būtiski samazina tās kvalitāti. Sēklas materiāla atjaunošana, to aizstājot ar sertificētiem sēklas kartupeļiem, tiek atzīta par vienu no efektīvākajiem pasākumiem cīņā pret kartupeļu gredzenpuvi, tomēr joprojām ar sertificētiem sēklas kartupeļiem apstādītā platība ir ļoti zema, no 2017.-2019. gadam vidēji veido tikai 12%.
38. Šādas izmaiņas liecina, ka arvien lielāku lomu augkopībā ieņem intensīvi audzējami kultūraugi eksportam, bet vietējam tirgum audzējamo produktu īpatsvars samazinās. Tas parāda arvien pieaugošu Latvijas lauksaimniecības lomu pasaules un vietējo iedzīvotāju pārtikas apgādē.

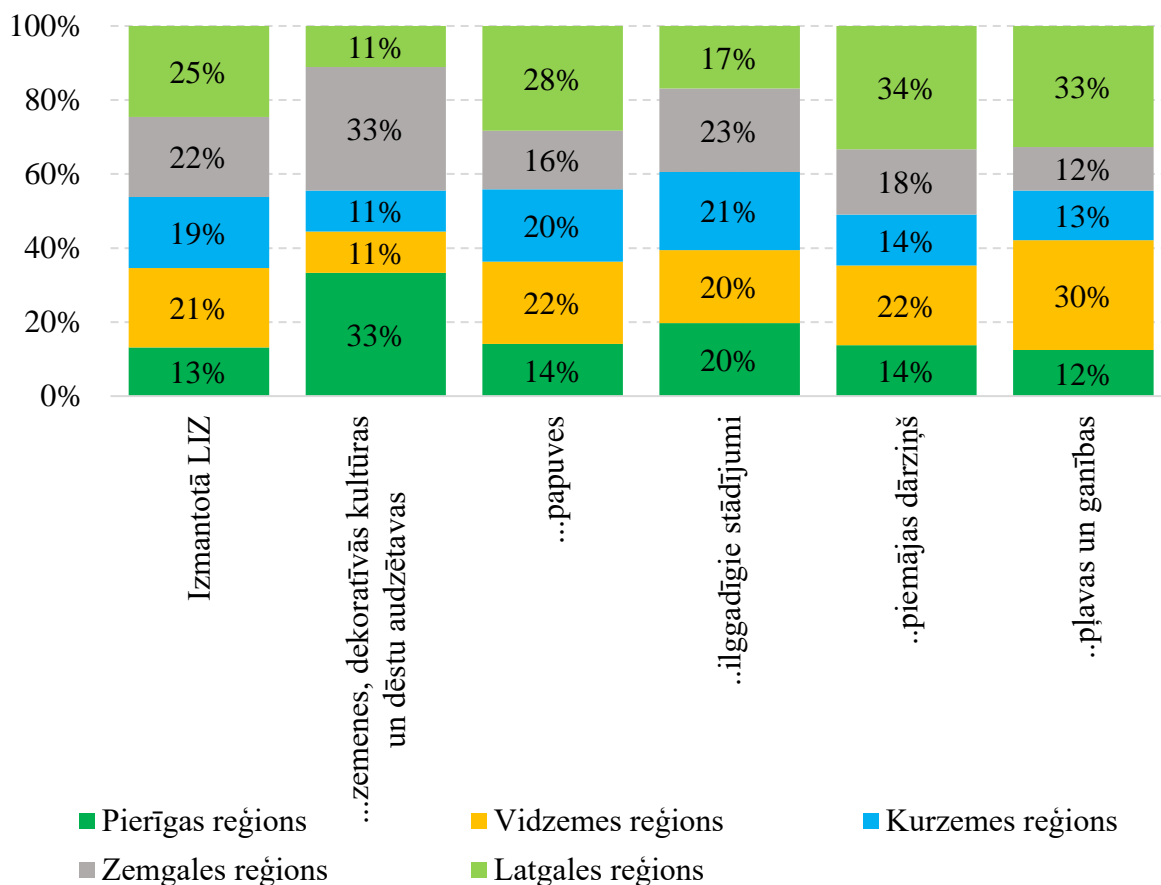
TAISNĪGI IENĀKUMI

1.12. attēls Aramzemes sadalījums, tūkst. ha (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

39. 2019. gadā visvairāk izmantotā lauksaimniecībā izmantojamā zeme bija Latgales reģionā (25% no visas izmantotās LIZ Latvijā) un Zemgalē (22% no visas izmantotās LIZ Latvijā). Visvairāk aramzemes bija Zemgales reģionā (27% visas aramzemes Latvijā), tik pat daudz arī sējumi.

TAISNĪGI IENĀKUMI

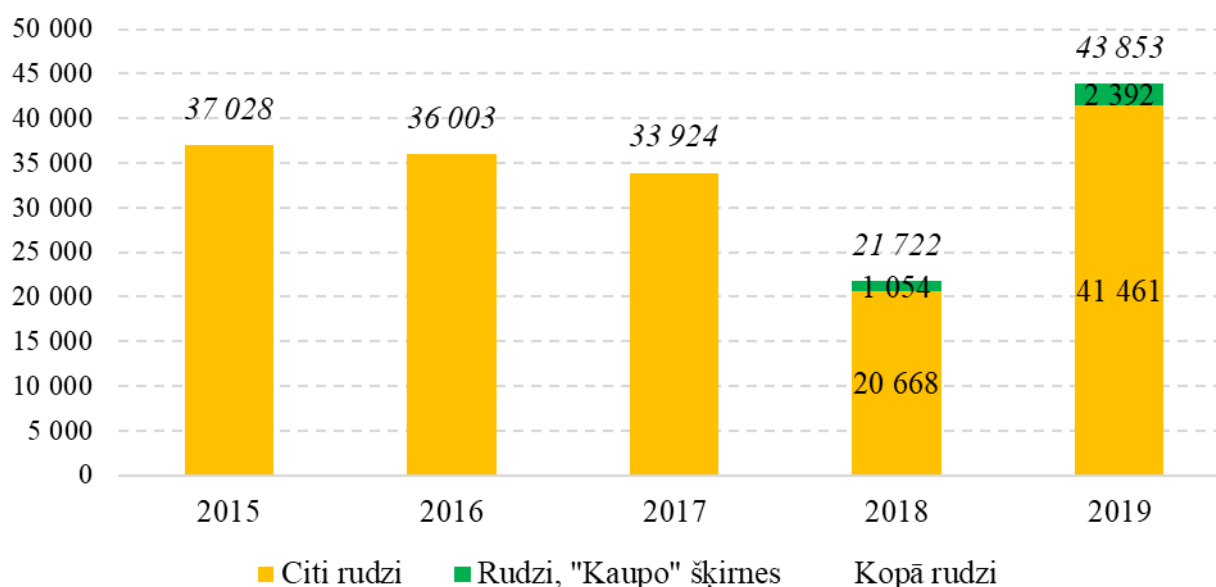

1.13. attēls Lauksaimniecībā izmantojamās zemes sadalījums pa reģioniem 2016. gadā (ZM sagatavots attēls pēc Centrālās statistikas pārvaldes lauksaimniecības skaitīšanas datiem)

40. Latvijā augkopības produkcijas struktūrā lielāko daļu veido graudkopības saražotā produkcija. Graudkopība ir nozare ar pastāvīgu ražošanas rādītāju kāpumu. 2019. gadā graudaugi aizņēma 56% no sējumu kopplatības un tika iegūta Latvijas vēsturē lielākā graudu kopražā – 3,2 milj. tonnu, kas ir par 1,1 milj. tonnu jeb 1,5 reizes vairāk nekā 2018. gadā. Vidējā graudaugu ražība sasniedza 42,6 cnt/ha, kas ir otra augstākā graudaugu ražība Latvijas vēsturē (2015. gadā – 44,9 cnt/ha). Tomēr graudaugu ražošanu būtiski ietekmē laikapstākļi. Tā piemēram, 2017. gada rudens lietavas ļoti apgrūtināja ražas novākšanu, īpaši Latgales un Vidzemes reģionā, un lai gan prognozes liecināja par labu graudaugu ražu, augusta un septembra lietavu dēļ nebija iespējams novākt kvalitatīvu ražu. Tāpat 2017. gada rudenī lielā mitruma dēļ tika apgrūtināta ziemāju sēja. Daudzi zemnieki ziemājus nevarēja iesēt, un, ja arī iesēja, tad daļa no sējumiem aizgāja bojā jau rudenī. Latgales un Vidzemes saimnieki ir piedzīvojuši divus smagus gadus pēc kārtas. 2018. gadā bija otra pēc kārtas sliktākā graudu ražas sezona. Īpaši no sausuma un karstuma šajā vasarā cieta Kurzemes graudkopji un valsts vidējā graudu raža bija tikai 29,8 cnt/ha – mazākā pēdējo septiņu gadu laikā.
41. Galvenais graudaugu kultūraugs Latvijas sējumu struktūrā ir kvieši (ziemas kvieši), kas aizņem aptuveni 2/3 no graudaugu sējumu platības un kuru ražošanas pieaugums ir noteicis kopējā graudaugu apjoma pieaugumu. Pateicoties lauksaimnieku spējai izaudzēt ekstra kvalitātes kviešu graudus, vietējam un pasaules pieprasījumam un labai tirgus cenai, saražoto kviešu apjoms no 2005. gada līdz 2019. gadam ir palielinājies no 677 tūkst. t līdz 2368 tūkst. t (3,5 reizes) un veidoja 76% no kopējā saražoto graudu apjoma.

TAISNĪGI IENĀKUMI

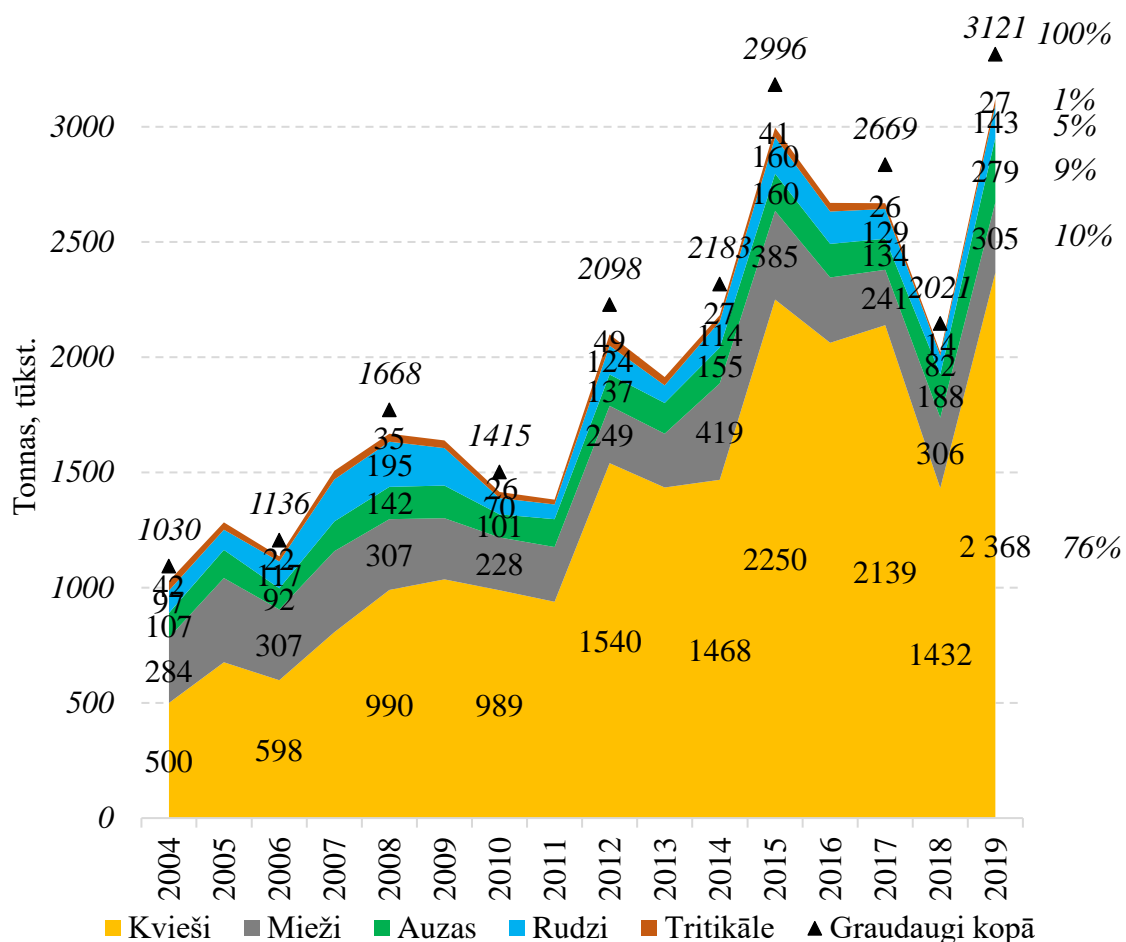
42. Auzas un vasaras mieži aizņem aptuveni 10% no graudaugu platības. Arī auzu ražošanas apjoms 2019. gadā, salīdzinot ar 2005. gadu, ir palielinājies par 2,3 reizes. Kopējais miežu kopražas apjoms 2019. gadā salīdzinājumā ar 2005. gadu ir samazinājies par 17%. Arī miežu platības turpina samazināties un 2019. gadā salīdzinot ar 2004. gadu tā samazinājusies par 39%. Miežu platības samazināšanās notiek lielākoties uz kviešu platību pieauguma rēķina, ko var skaidrot ar kviešu augstāku rentabilitāti un vienkāršāku audzēšanu un novākšanu. Mieži ir nozīmīgi arī lopkopības specializācijai, kas tos izmanto lopbarībā.
43. Rudzi aizņem vien 5% no kopējās graudaugu platības, bet pēdējos gados to platības pieaug. Arī rudziem 2019. gadā bija vislielākais platību pieaugums – par 21,9 tūkst. ha. Rudzu graudus Latvijā galvenokārt izmanto maizes cepšanai. Maiznieki, kam svarīgi saglabāt maizes tradicionālās īpašības, labprāt dod priekšroku populācijas rudzu šķirnēm, kuru platība 2019. gadā sastāda nepilnus 6% no kopējās rudzu atbalstam apstiprinātās platības. Taču lauksaimnieki pēdējos gados daudz audzē rudzu hibrīdās šķirnes, jo tām ir augstāka ražība.⁶ Tādēļ Latvijā veidojas grūtības rudzu maizes tradīciju saglabāšanā.

1.14. attēls Tiešo maksājumu atbalstam apstiprinātā rudzu platība, ha (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

⁶ HIBRĪDO UN POPULĀCIJAS RUDZU ŠĶIRŅU 1000 GRAUDU MASA UN TILPUMMASA, Anda Liniņa, Daiga Kunkulberga, Arta Kronberga, Aina Kokare (Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Lauksaimniecības fakultāte, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Pārtikas tehnoloģijas fakultāte, APP Agrolesursu un ekonomikas institūts)

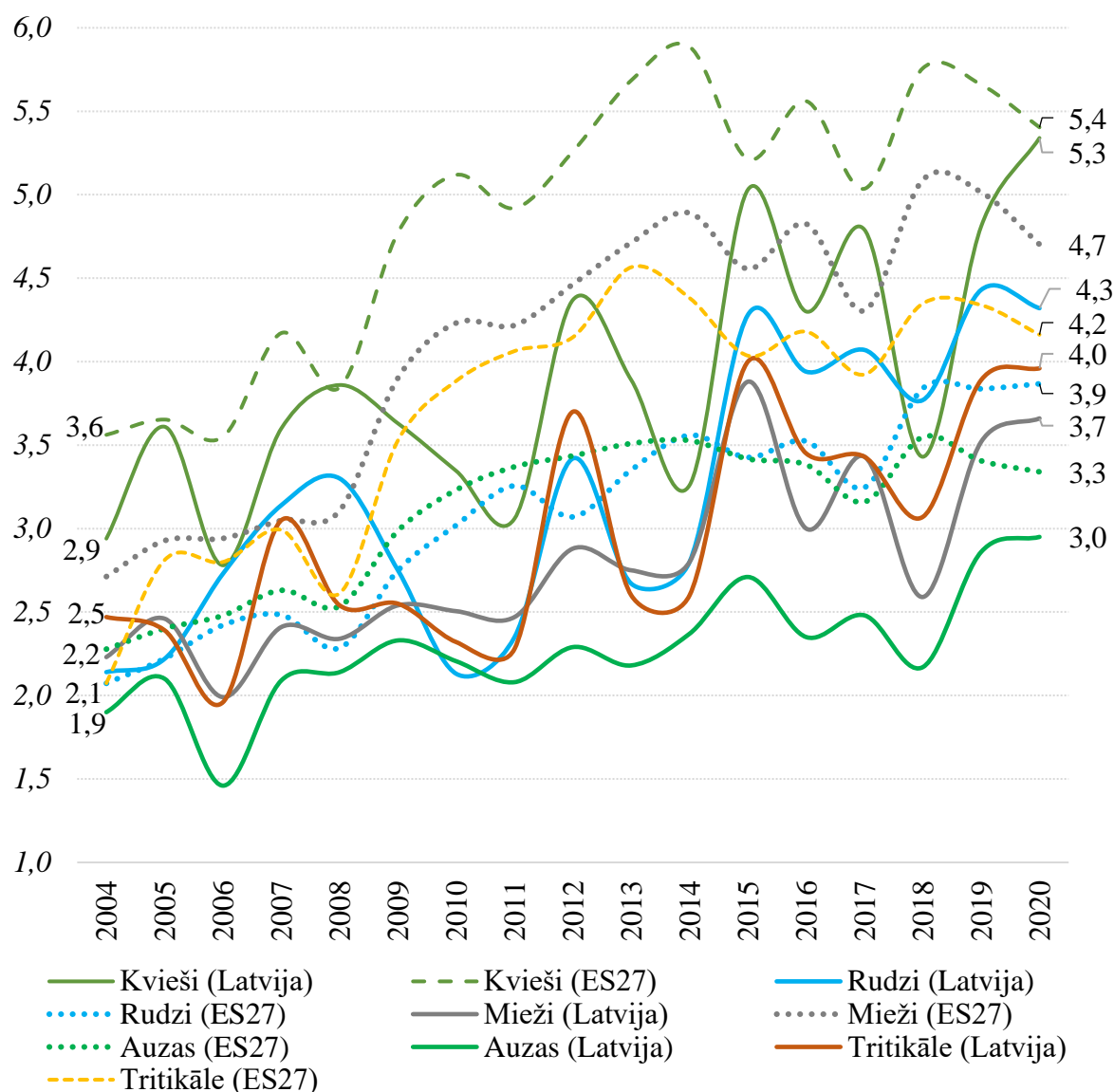
TAISNĪGI IENĀKUMI

1.15. attēls Galveno graudaugu kultūru kopražā (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

44. Vidējā graudaugu kultūraugu ražība kopš 2004. gada ir pieaugusi par 75% (no 2,4 t/ha 2004. gadā līdz 4,3 t/ha 2019. gadā). Vislielākais ražības pieaugums 2019. gadā, salīdzinot ar 2004. gada rādītājiem, konstatēts rudziem par 103%, ziemas miežiem par 93%, ziemas kviešiem par 67% un ziemas tritikālei par 65%. Tomēr Latvijā graudaugu kultūraugu ražība 2019. gadā bija viena no zemākajām Eiropas Savienībā (ES) un atpaliek no ES–28 līmeņa par 25%. Lai arī ziemas miežu ražība ir būtiski augusi, tomēr tie veido tikai 8% no miežu kopplatības. Galvenokārt (92% no miežu kopplatības) tiek audzēti vasaras mieži, kuru ražība pieaugusi tikai par 54%.
45. Latvijā visām graudaugu pamatkultūrām ir zemāka ražība nekā vidēji ES, izņemot rudziem – 2019. gadā Latvijā rudzu ražība sasniedza 4,3 t/ha. Graudaugu zemāka ražība nekā ES skaidrojama ar Latvijas ģeogrāfisko izvietojumu. Latvija atrodas Eiropas ziemeļu zonā, kur salīdzinājumā ar virkni citām Rietumeiropas un Dienvideiropas valstīm ir salīdzinoši zemāka fotosintētiski aktīvā radiācija (FAR) jeb mazāk saulaino dienu, kā arī Latvijā liela daļa zemes ir ar zemu auglību.

TAISNĪGI IENĀKUMI

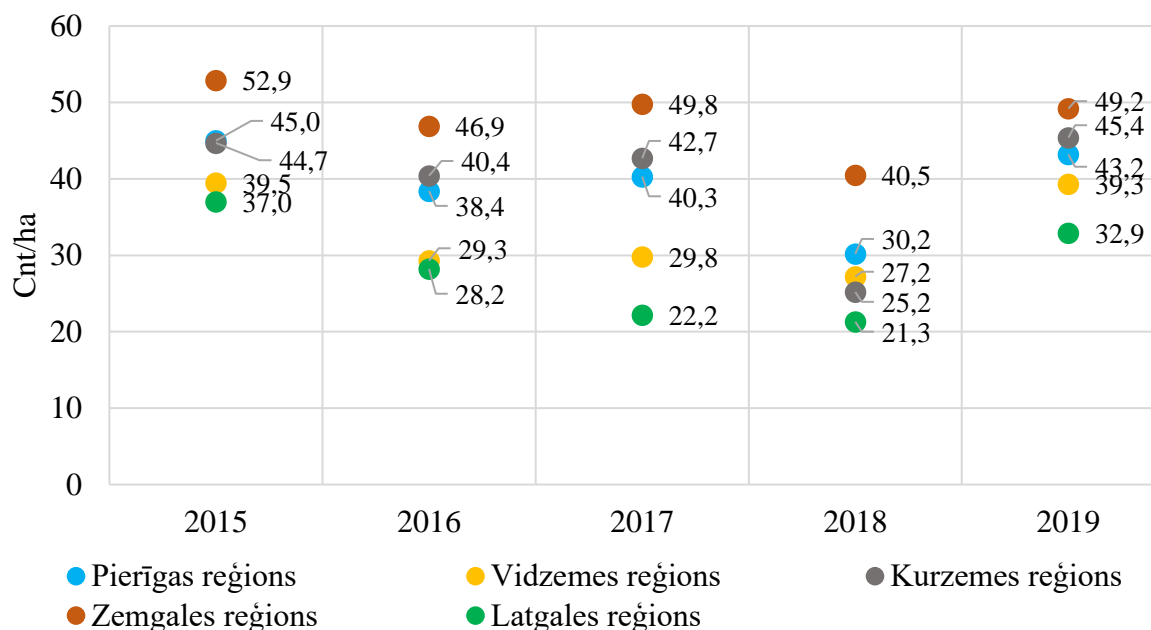

1.16. attēls Galveno graudaugu kultūru ražība (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

46. Lielākais graudaugu audzēšanas reģions Latvijā ir Zemgales reģions, kur tiek audzēti sējumi 203,2 tūkst. ha platībā jeb 27,4% no visiem graudaugu sējumu platībām Latvijā. Zemgales reģionā salīdzinājumā ar 2018. gadu apsēto graudaugu platība bija par 1,2% mazāka jau iepriekš minēto apstākļu dēļ (nelabvēlīgi ziemāju sējas apstākļi 2017.gadā). 2019.gadā Kurzemes reģionā un Zemgales reģionā bija vērojams platību samazinājums, bet citos reģionos platību pieaugums, piemēram, Latgales reģionā nepilni 2,0%. Latgales reģionā 2019. gadā tika audzēti sējumi 149,4 tūkst. ha platībā jeb 20,1% no visām graudaugu sējumu platībām Latvijā.

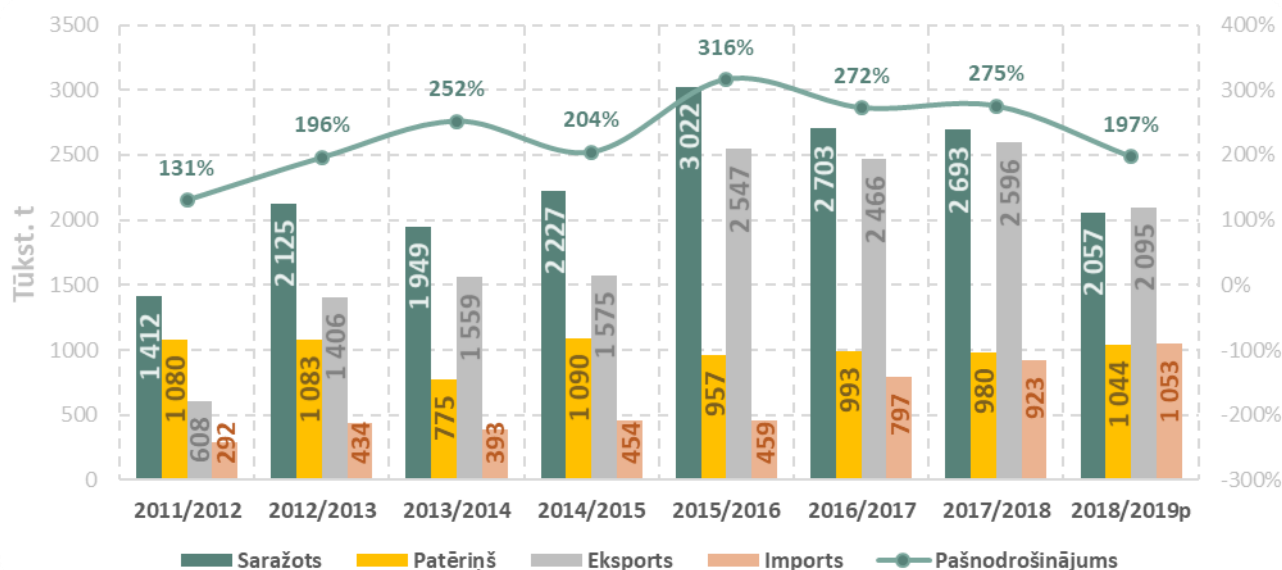
47. Vidējā ražība Zemgales reģionā ir augstāka nekā pārējos reģionos, vidēji sasniedzot gandrīz 4,9 t/ha. Pēc CSP aprēķiniem 781,8 tūkst.- tonnu jeb 39,8 % ziemas kviešu kopražas bija Zemgales reģionā. Kopražas veidošanā saražošanā lielākā ietekme ir Zemgales un Kurzemes reģionam – kopā sastādot 56,2% no kopražas. Lauksaimniecības kultūru ražība laika posmā no 2015. līdz 2019. gadam viszemākā bija Latgales un Vidzemes reģionā, bet visaugstākā Zemgales reģionā (1.17.attēls).

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.17. attēls Lauksaimniecības kultūru⁷ ražība pa reģioniem (ZM sagatavots attēls pēc CSP datiem)

48. 2018./2019. ražas gada graudu un graudaugu bilancē⁸ (1.18.attēls) redzams, ka ražošanas apjoms ir samazinājies par 23,6 %, bet patēriņš palielinājies par 6,6 % un imports – par 14 %, bet eksports samazinājies par 19 %, savukārt pašnodrošinājums – par 78 procentpunktiem.

*p - prognoze

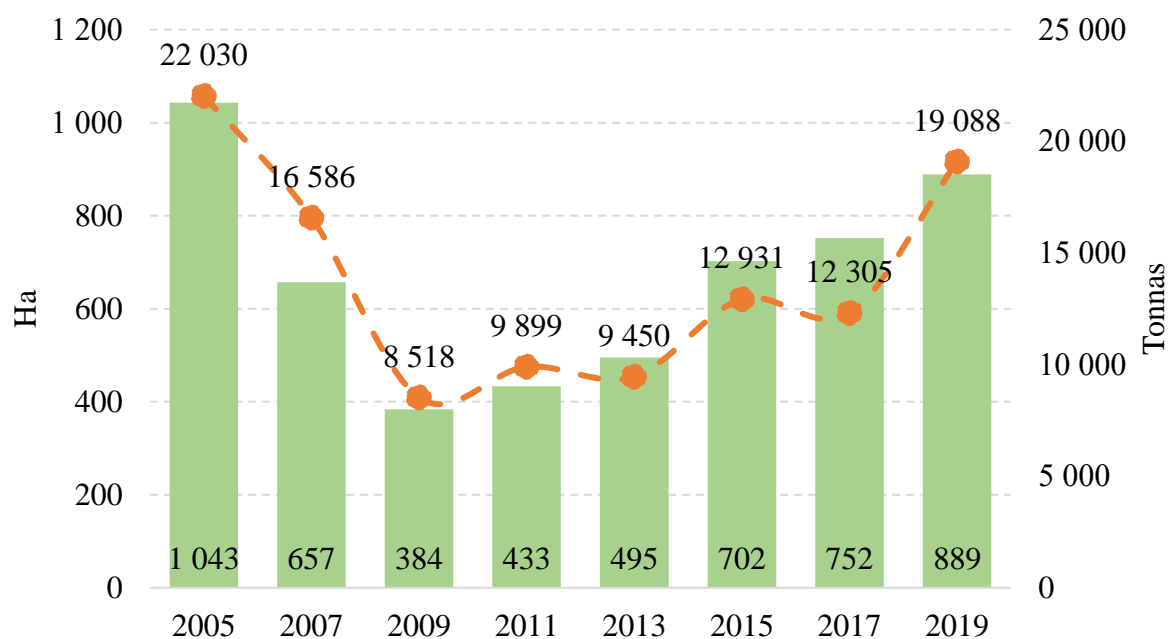
1.18. attēls Graudu un graudaugu produktu ražošanas un patēriņa bilance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

⁷ Lauksaimniecības kultūru vidējā ražība aprēķināta, pamatojoties uz kopražu pamatsējumos no 1 ha attiecīgās kultūras pavasara produktīvās platības, izņemot sēto zālāju un dabisko pļavu sienu, kuriem šis rādītājs aprēķināts no faktiski novāktās platības
<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/lauksaimnieciba/augkopiba/tabulas/metadati-lauksaimniecibas-kulturu-videja-raziba-novados-eksperimentala-statistika>

⁸ Augkopības produktu bilancē aprēķini veikti atbilstoši jaunajai Eurostat metodoloģijai – Eiropas statistikas sistēmas (ESS) vienošanās par augkopības bilances datiem par galvenajiem graudaugiem un eļļas augiem.

TAISNĪGI IENĀKUMI

49. Kartupeļu stādījumu platībai vērojams neliels pieaugums – tikai par 0,1 tūkst. hektāru jeb 0,7 %, bet kartupeļu kopražā 2019. gadā pieauga par 17,6 %, sasniedzot vidējo ražību 22,4 tonnas no viena hektāra (2018. gadā – 11,9 tonnas). Latvijā 2019. gadā kartupeļu ražība bija par 23,1% zemāka nekā vidēji ES. Kartupeļu cietes ražošana ir tradicionāla lauksaimniecības nozare Latvijā. Kopš 2005.gada vērojams kartupeļu cietes platības samazinājums gandrīz par 15% arī saražotās cietes daudzums ir samazinājies par 12%, iestājoties ES cietes kartupeļu ražošana ir samazinājusies konkurences pieaugošā spiediena dēļ saistībā ar kvotas atcelšanu, jo kartupeļu cietes nozare ir maza mēroga ekonomika un Latvijā saražotās cietes apjoma daļa kopējā ES saražotās kartupeļu cietes apjomā sastāda ļoti nelielu daļu. Cietes kartupeļu audzēšana galvenokārt atrodas cietes kartupeļu pārstrādes rūpnīcas tuvumā, tāpēc šī nozare ir svarīga no sociālā un ekonomiskā viedokļa dažiem reģioniem, lai gan dažas ražojošās saimniecības atrodas arī attāli.

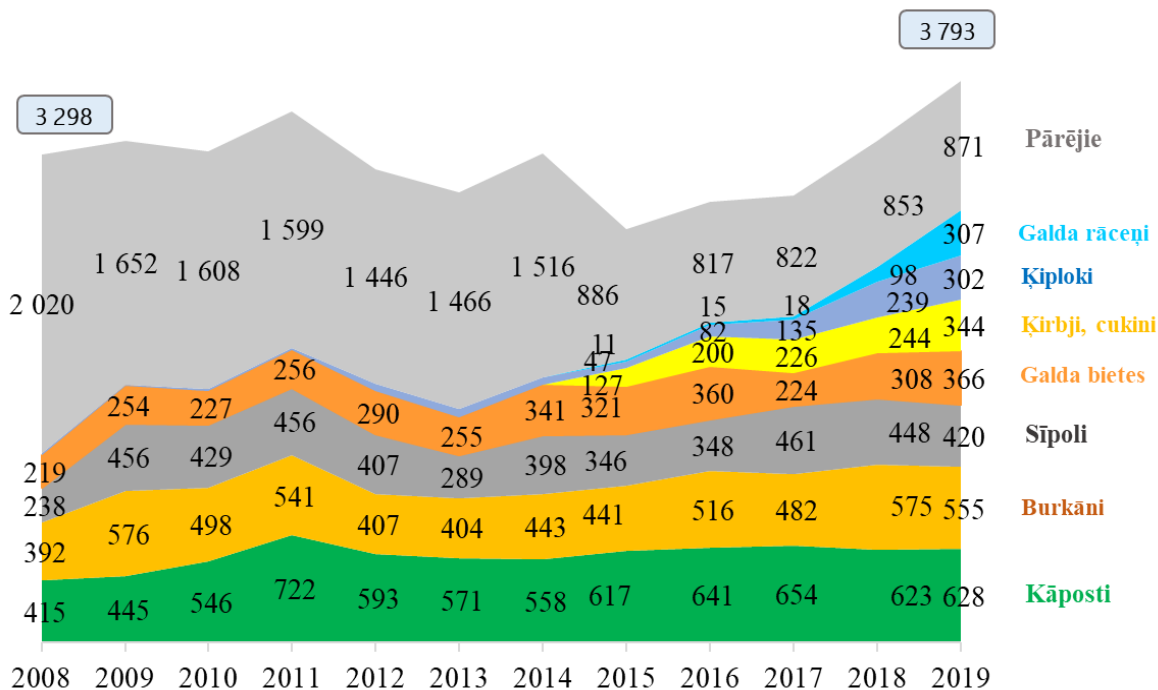

1.19. attēls Cietes kartupeļu platības (ha) un pārstrādāto kartupeļu daudzums (t)
(ZM sagatavots attēls pēc LAD un SIA „Aloja Starkelsen” datiem)

50. 2019. gadā laika apstākļi labvēlīgi ietekmēja dārzeņu audzēšanu atklātā laukā. Pērn izaudzēja 172,9 tūkst. tonnu dārzeņu (ieskaitot izaudzētos siltumnīcās), kas ir par 33,8 tūkst. tonnu jeb 24,3 % vairāk nekā 2018. gadā. Pieaugumu ietekmēja vidējās ražības no viena atklātā lauka hektāra ievērojams palielinājums - no 15,5 tonnām 2018. gadā līdz 19,2 tonnām 2019. gadā.
51. Dārzenkopība un augļkopība ir vienas no efektīvākajām lauksaimniecības nozarēm Latvijā pēc ienākumiem uz vienu lauksaimniecībā apstrādātās platības vienību. Tomēr ienākumiem augļkopības un dārzenkopības nozarē ir tendence samazināties, jo dārzeņu sektors ir salīdzinoši neliels pēc ekonomiskā mēroga un kurā trūkst darbaspēka, palielinās resursu cenas, kā arī produkcijas pašizmaksa, un tas atstāj ievērojamu ietekmi uz ražošanas apjomu un kultūraugu platību. Kā arī Latvijā salīdzinoši īss veģetācijas periods, kas ietekmē ražas ieguvu un saimniecību ienesīgumu, mazinot konkurētspēju ar dienviņu valstīm. Augļu un dārzeņu audzēšanā, sevišķi to novākšanā, tiek ieguldīts liels roku darbs, tāpēc šīs nozares tieši ietekmē darbaspēka izmaksu palielināšanās. Lauksaimniekiem arvien vairāk jādomā par darba efektivitātes palielināšanu, izmaksu samazināšanu un pārdomātu audzēšanas tehnoloģiju izmantošanu.

TAISNĪGI IENĀKUMI

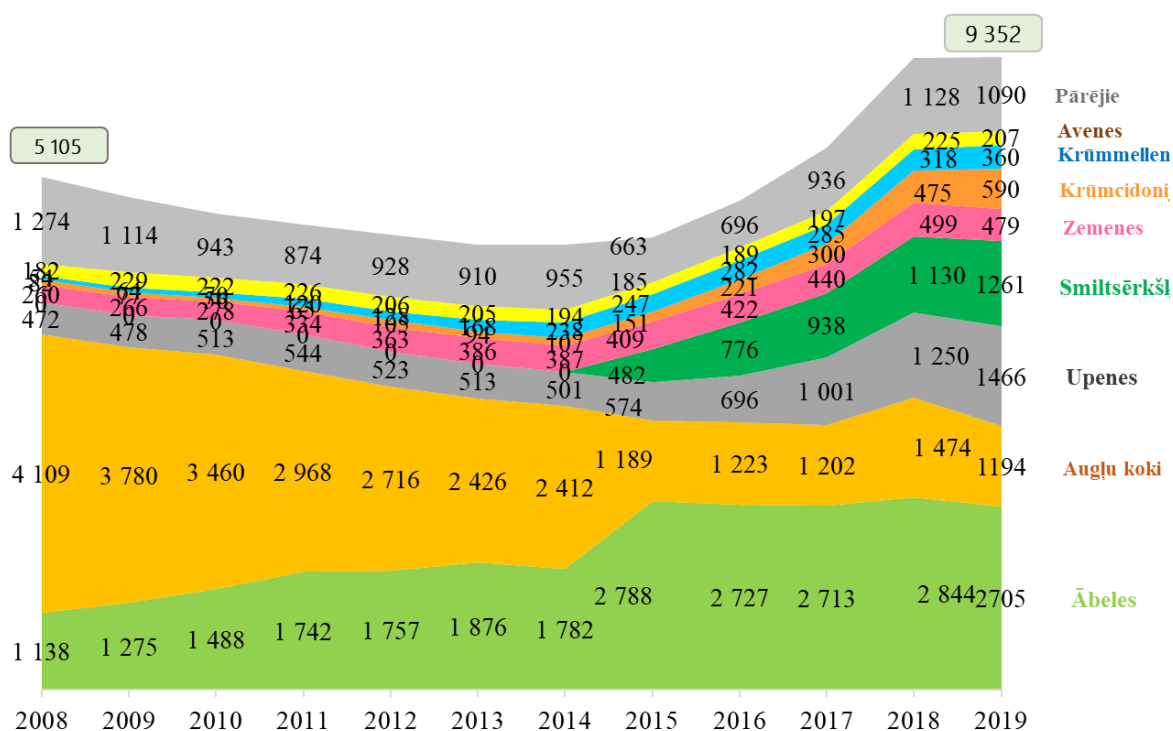
52. Joprojām aktuāla ir dārzkopju un augļkopju audzētāju kooperācija un pārorientēšanās uz eksportu, bet to neļauj izmaksu palielināšanās par produkcijas uzglabāšanu. Lielākoties ar audzēšanu nodarbojas individuālas saimniecības un tām nav ne piemērotu pagrabu, ne saldētavu, kas nepieciešamas, lai produkciju uzglabātu eksportam. Ar pašreizējām elektrības cenām uzturēt saldētavas ir ļoti dārgi, tāpēc daudzi audzētāji neriskē ražot lielus apjomus.
53. Tiešo maksājumu atbalstam apstiprinātās dārzenų platības laika posmā no 2008. līdz 2019. gadam ir pieaugušas par 495 ha jeb 15%.

1.20. attēls Tiešo maksājumu atbalstam apstiprinātās dārzenų platības (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

54. Tiešo maksājumu atbalstam apstiprinātās augļu koku un ogu platības laika posmā no 2008. līdz 2019. gadam ir pieaugušas par 4,3 tūkst. ha jeb 83,2%.
55. Ogulājiem platības palielinājums ir saistīts ar pieaugošo pieprasījumu pēc to pārstrādes produktiem. Vietējie mājražotāji cenšas vairāk pievērsties pārstrādei, jo tā dod papildu ieņēmumus, bet lieli ražotāji un pārstrādes uzņēmumi palielina ražošanas apjomus. Pircējiem tiek piedāvāti dažādi pārstrādes produkti – biezsulas, džemi, sīrupi, želejkonfektes, nektāri un ievārījumi Lauksaimnieku pieaugošā interese audzēt upenes, smiltsērķšķus vai cidonijas ir saistīts ar garantētu noietu un nepārtraukti augošu pieprasījumu pēc tiem. Turklāt smiltsērķšķiem nav ražošanas cikliskuma kā, piemēram, ābelēm.
56. Latvijā ir pieejams plašs augļu koku un ogulāju šķirņu klāsts, no kurām daļa tiek audzētas komerciāliem mērķiem, bet daļa – pašpatēriņam.

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.21. attēls Augļu koku un ogu VPM platības (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

1.6 Pākšaugi, proteīnaugi un eļļas kultūraugi

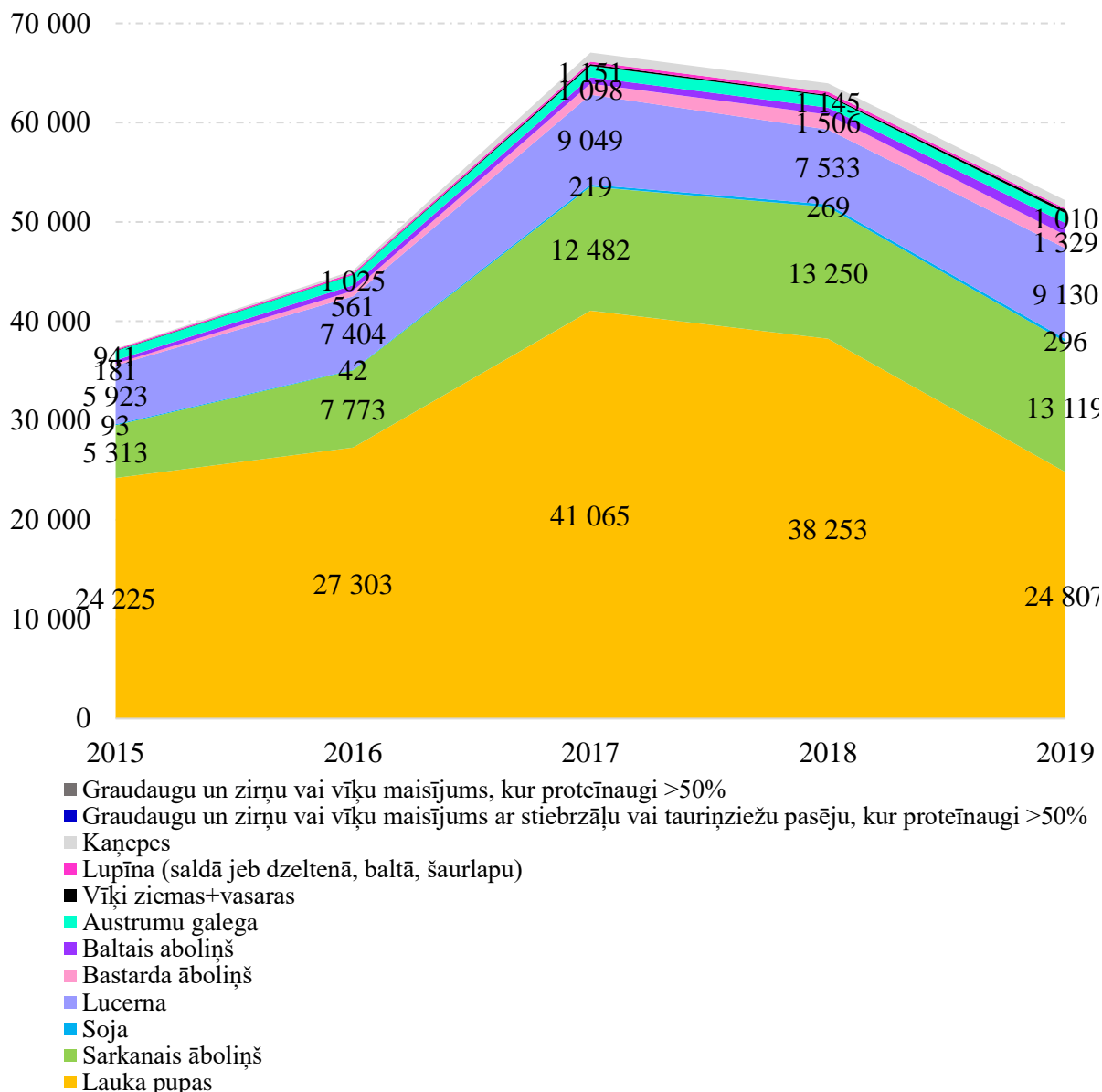
57. Pākšaugi ir vērtīgs lopbarības proteīnaugs un tos var efektīvi izmantot kā augsnes uzlabotājus pirms un pēc citu kultūraugu audzēšanas. Tomēr, ņemot vērā pākšaugu sarežģīto agrotehniku un audzēšanas motivācijas trūkumu, ilgstoši to audzēšanas tradīcijas Latvijā bija zemā līmenī. Latvijā pārsvarā audzē šādu pākšaugus – lauku pupas, lupīnu, zirņus, vīķus un labības-pākšaugu mistrus.
58. Pākšaugu ražošanas pieaugums Latvijā sākās no 2009. gada. Sadārdzinoties importētajai lopbarībai, Latvijā sāka palielināties interese par pākšaugiem kā lopbarības augu. Kopš 2005.gada ir ievērojami palielinājusies pākšaugu kopplatība – no 2,2 tūkst. ha 2005. gadā līdz 40,4 tūkst. ha 2019. gadā (24 reizes). Saskaņā ar lauksaimniecības skaitīšanas un struktūras apsekojumu datiem, 2016. gadā Latvijā bija 2310 saimniecības, kas audzēja pākšaugus. Salīdzinot ar 2005. gadu, to skaits ir palielinājies 2 reizes. 2005. gadā vidējā pākšaugu platība vienā saimniecībā bija 1,3 ha, bet 2016. gadā tā bija palielinājusies līdz 18,1 ha (gandrīz 14 reizes).⁹
59. Būtisku pākšaugu platību pieaugumu veicināja arī jaunās tiešo maksājumu sistēmas ieviešana 2015. gadā – zaļināšanas maksājums un arī brīvprātīgi saistītais atbalsts proteīnaugiem. Ražošanas apjoma pieaugums bija pozitīvs līdz 2017. gadam, sasniedzot 170,7 tūkst. tonnas, kas par 36% pārsniedz iepriekšējā gada sniegumu. Savukārt 2019. gadā ir vērojams saražotā apjoma¹⁰ samazinājums (–1,9%, salīdzinot ar 2018. gadu).

⁹ Lauksaimniecības attīstības prognozēšana un politikas scenāriju izstrāde līdz 2050. gadam <https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2020/lauksaimniecibas-attistibas-prognozesana-un-politikas>

¹⁰ Zirņi, pupiņas, lauka pupas, vīķi, lupīna

TAISNĪGI IENĀKUMI

60. Lielāko daļu (65%) saražoto pākšaugu apjomā 2019. gadā veidoja lauka pupas (1.22.attēls). 2019. gada saražotā apjoma kritums ir cieši saistīts ar 2018. gadā ieviesto jauno ES regulējumu par ierobežotu augu aizsardzības līdzekļu lietošanu.

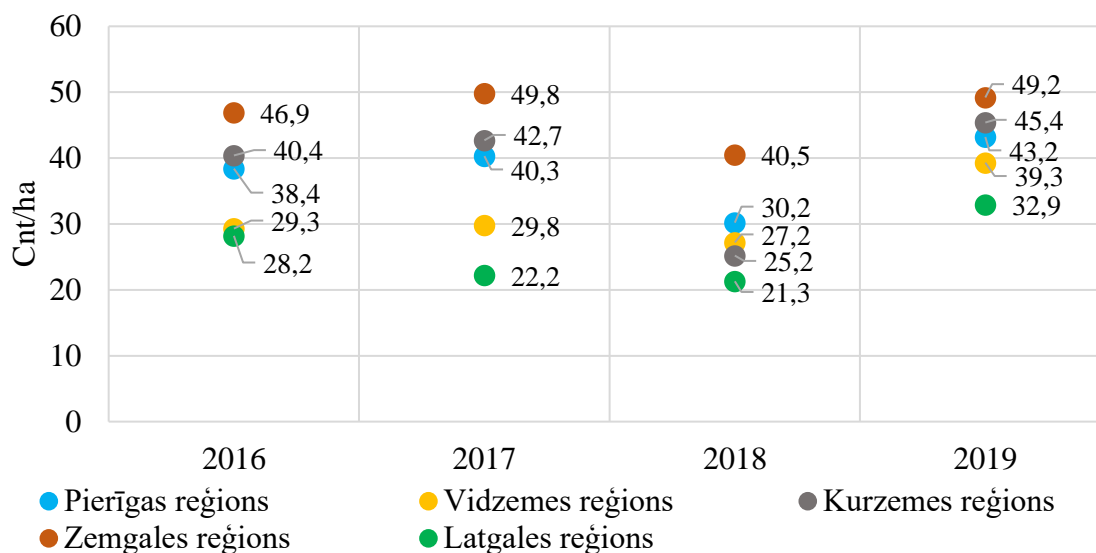

1.22. attēls Proteīnaugi, BSA par proteīnaugiem apstiprinātās platības, ha (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

61. Latvijā ir piemēroti klimatiskie apstākļi lauka pupu, un dzelteno zirņu audzēšanai. Pēc CSP datiem 2019. gadā lauka pupas Latvijā tika audzētas 25,7 tūkst. ha platībā ar kopražu 73,5 tūkst. t, un zirņi - 13,9 tūkst. ha platībā ar kopražu 27,7 tūkst. t. Palielinoties vides prasībām, un minerālmēsļu, un augu aizsardzības līdzekļu pielietojuma ierobežojumiem, kā arī, ja tiktu pārtraukts saistītais atbalsts, pākšaugu audzēšanas platības Latvijā samazināsies. Pateicoties politiskajiem stimuliem, kas ir iestrādāti zaļināšanas programmas nosacījumos, pākšaugu platības pēdējo gadu laikā ir strauji palielinājušās. Šobrīd ir grūti prognozēt tendences šajā kultūraugu grupā, tāpēc tiek pieņemts, ka tie aizņems 3,5% no kopējās aramzemes platības.

62. Visaugstākā pākšaugu ražība laika posmā no 2016. līdz 2019. gadam reģionu griezumā bija Zemgales reģionā – ik gadu stabili virs 40 cnt/ha, kā arī Kurzemes reģionā. Viszemākā pākšaugu ražība minētajā laika posmā bija Latgales reģionā.

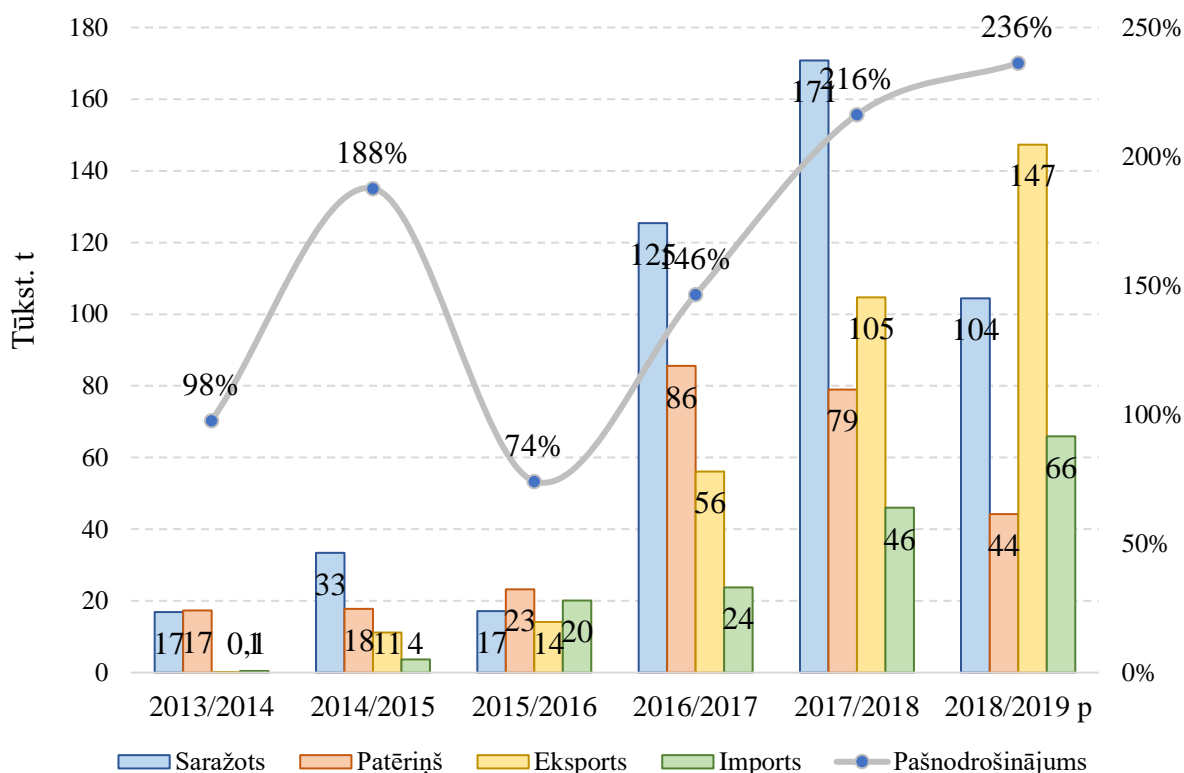
TAISNĪGI IENĀKUMI

1.23. attēls Pākšaugu ražība pa reģioniem (ZM sagatavots attēls pēc CSP datiem)

63. Zirņu audzēšana ir viens no videi draudzīgākajiem, un augu sekai nepieciešamākajiem pasākumiem, šī brīža Eiropas klimata pārmaiņu un vides politikas kontekstā. Zirņu audzēšana samazina CO₂ nospiedumu, slāpekļa minerālmēslojuma pielietojumu augu sekā, un tādējādi arī izskalošanos un iztvaikošanu, zirņi ir vismazāk ūdens prasīgā kultūra.
64. Līdz ar ražošanas apjoma pieaugumu Latvijā ir palielinājies arī pašnodrošinājuma līmenis ar pākšaugiem (t.i. ražošanas un iekšējā patēriņa attiecība). Pākšaugu ārējās tirdzniecības apjomi līdz šim ir bijuši nelieli, lai gan 2014. gadā pākšaugu eksporta apjoms ievērojami pieauga (1.24.attēls). Pākšaugu eksporta struktūrā pašlaik lielāko īpatsvaru veido lauka pupas.

TAISNĪGI IENĀKUMI

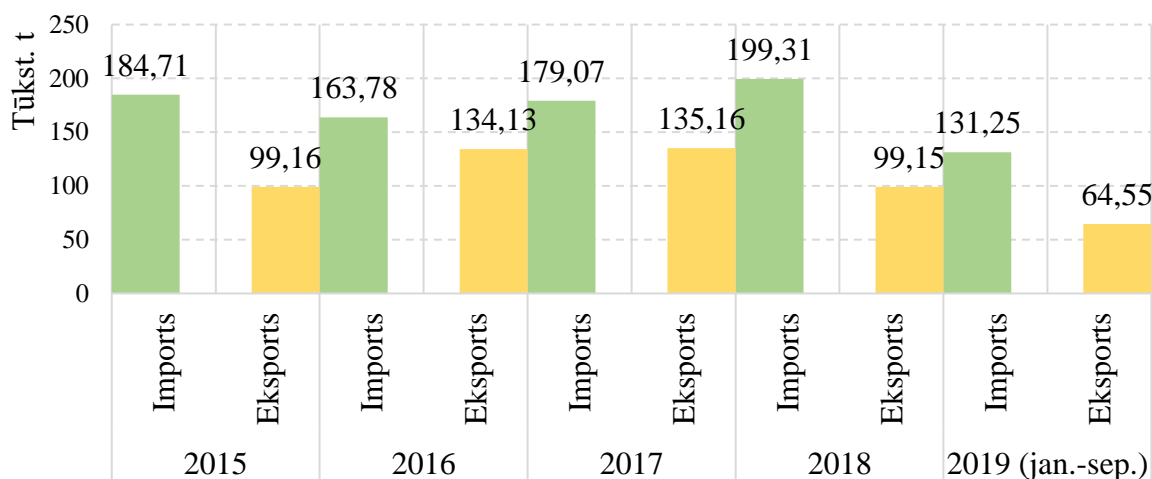
* - 410 Lauka pupas, 415 Dārza pupiņas, 420 Zirņi, 425 Aunazirņi, 430 Lupīna (saldā jeb dzeltenā, baltā, šaurlapu), 435 Lēcas, 441 Vīķi, vasaras, 442 Vīķi, ziemas, 450 Vīķi

*p - prognoze

1.24. attēls Nokulto pākšaugu bilance Latvijā (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

65. Pākšaugu ražība ir mainīga atkarībā no laika apstākļiem un tradicionāli tā ir zemāka nekā graudaugu ražība. Pākšaugu audzēšanas pieredze Latvijā ir salīdzinoši neliela, tāpēc nākotnē iespējams būtisks ražības pieaugums, uzlabojot audzēšanas agrotehniku. Tiek prognozēts, ka pākšaugu ražība palielināsies no 2,97 t/ha 2017. gadā līdz 4,78 t/ha 2050. gadā (+61%). Atbilstoši paredzētajam platību un īpaši ražības pieaugumam, ievērojami palielināsies arī saražotais apjoms. Tā 2030. gadā paredzēts saražot 233,9 tūkst. t jeb par 37% vairāk nekā 2017. gadā (170,8 tūkst. t).
66. Latvijā lielu daļu no proteīnaugu importa veido eļļas rauši un rapšu granulas. 2018. gadā eļļas raušu un rapšu granulu imports veidoja 49,1 % no kopējā Latvijas proteīnaugu importa apjoma. Turklāt pēdējos divos gados importa apjoms pakāpeniski pieaudzis, 2018. gadā sasniedzot 199,31 tūkst. t. lielu importu (+11,3%, salīdzinot ar 2017. gadu) (1.25.attēls).
67. Savukārt Latvijas proteīnaugu eksporta struktūrā eļļas rauši un rapšu granulas 2018. gadā veidoja 19,2 % no kopējā Latvijas proteīnaugu eksporta apjoma. Lai gan laika posmā no 2015. līdz 2017. gadam eksporta apjomi ir pakāpeniski auguši, 2018. gadā ir vērojams būtisks eksporta kritums (-26,6%, salīdzinot ar 2017. gadu). Eksporta samazinājums ir skaidrojams ar to, ka 2018. gadā dēļ nelabvēlīgiem laikapstākļiem, rapšu kopražā, salīdzinot ar 2017. gadu, samazinājās par 29,6%.
68. Kopumā Latvijā eļļas raušu un rapšu granulu importa apjomi būtiski pārsniedz eksporta apjomus.

TAISNĪGI IENĀKUMI

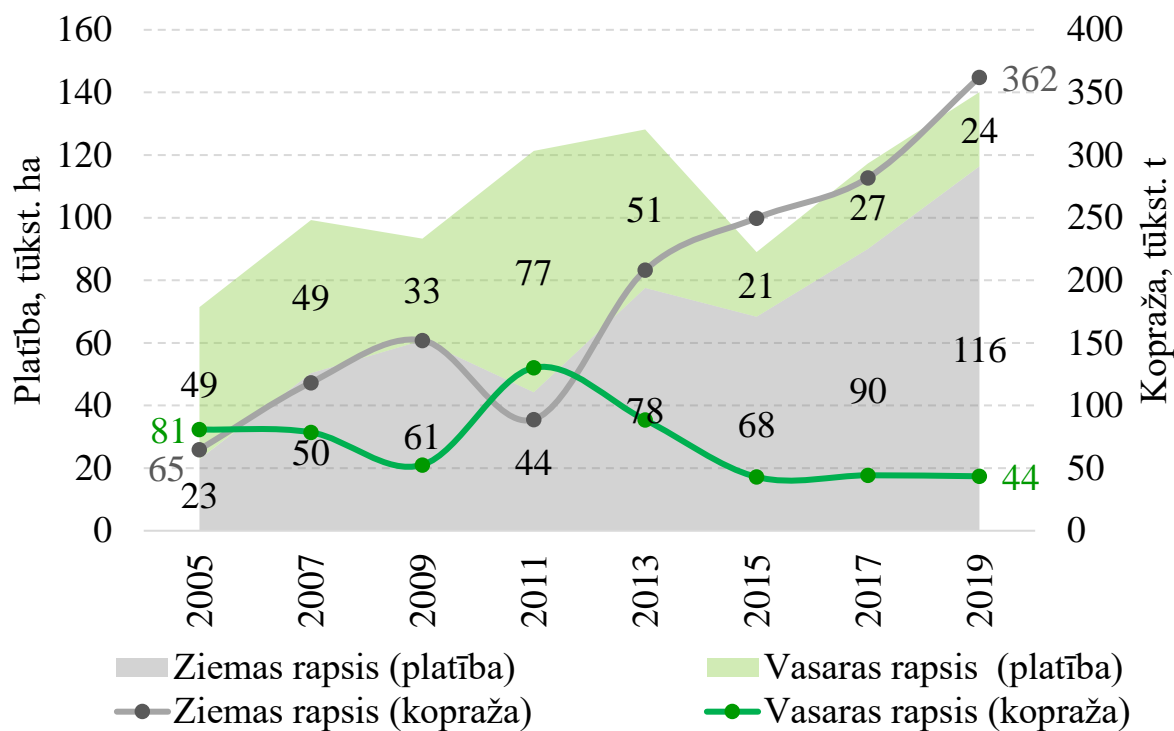
■ Eļļas rauši no sojas un augu eļļam/taukiem un rapšu granulas (KN 2304; 2306 20; 2306 30; 2306 41; 2306 49)

1.25. attēls Eļļas raušu un rapšu granulu tirdzniecība Latvijā (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

69. 2019. gadā rapša sējumu platība bija 140 tūkst. hektāru, kas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir par 16,5 tūkst. ha jeb par 13,3% vairāk un ir Latvijas lauksaimniecībā lielākā rapša sējumu platība. Vidējā ražība no viena hektāra palielinājās no 18,6 centneriem 2018. gadā līdz 29,0 centneriem 2019. gadā. 2019. gadā salīdzinot ar 2018. gadu kopējā rapša sēklu raža palielinājās par 176,0 tūkst. tonnu jeb 76,7 %. Rapša sēklu kopievākuma ievērojamu pieaugumu noteica ziemas rapša sējumu platību īpatsvara pieaugums 2019. gadā līdz 83,1% no kopējās rapša sējumu platības, to vidējai ražībai no viena hektāra sasniedzot 3,1 tonnu. Ziemas rapša sējumu platība 2019. gadā salīdzinājumā ar 2005. gadu pieaugusi vairāk nekā četras reizes, savukārt vasaras rapša sējumu platība samazinājusies par 51,1%. Ziemas rapša vidējā ražība 2019. gadā salīdzinājumā ar 2005. gadu pieaugusi par 9,5%, savukārt vasaras rapša vidējā ražība pieaugusi par 10,2%. Papildus jāatzīmē šī sektora nozīmīgums arī lopkopības specializāciju saimniecībām, kas izmanto rapšu raušus lopbarībā un norāda uz to pieejamības trūkumu Latvijā. Arī Eiropas Savienībā ir eļļas augu izspiedu trūkums lopbarībai, kas tiek saražots mazāk kā ceturtdaļa no nepieciešamā apjoma¹¹. Vasaras rapši ir noderīgi aizstājējaugi gadījumos, ja ir jāpārsēj ziemāji. Vasaras rapšu audzēšanu aprūpina arī ieviestais neonikotinoīdu grupu insekticīdu lietojuma aizliegums.

¹¹https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/facts-and-figures/markets/overviews/balance-sheets-sector/oilseeds-and-protein-crops_en

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.26. attēls Rapša platības un kopraža (ZM sagatavots attēls pēc CSP datiem)

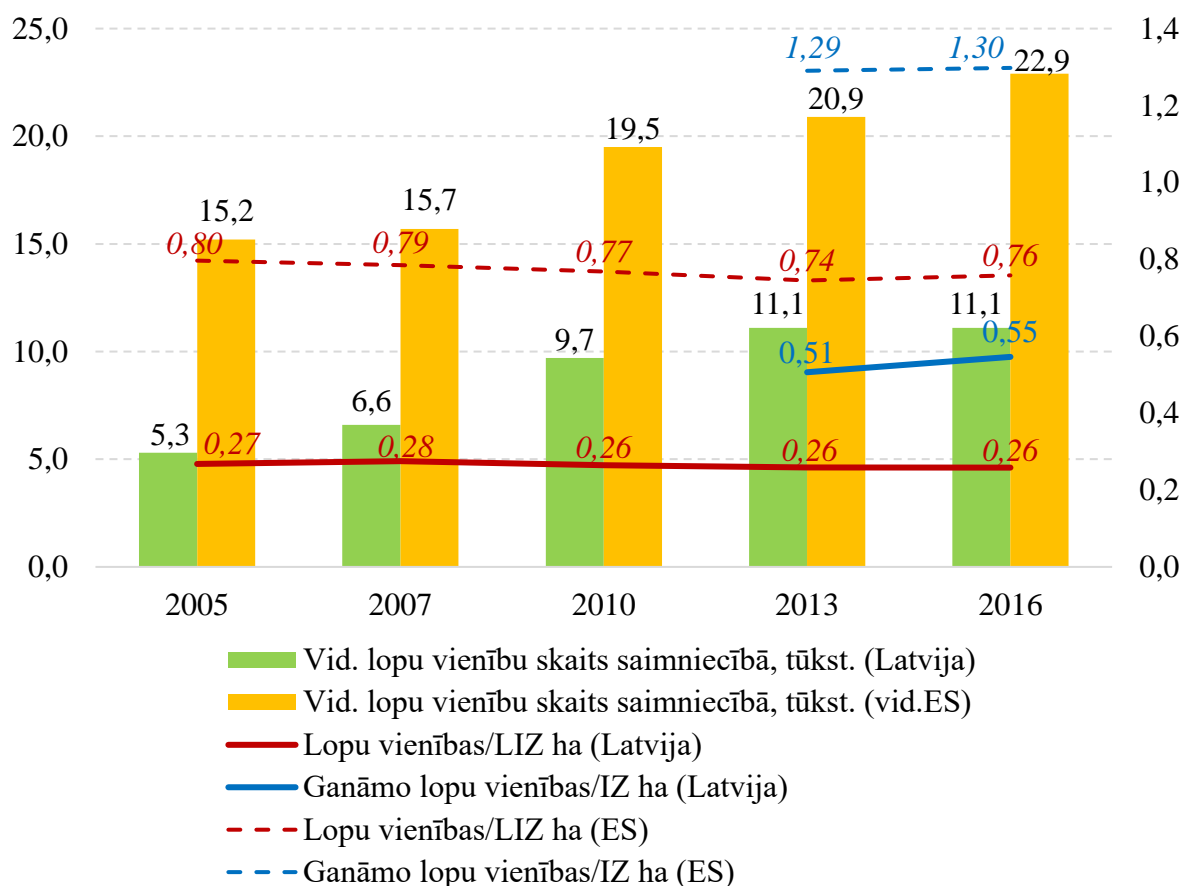
70. Pēdējos gados Eiropā ir palielinājies pieprasījums pēc barības ar augstu olbaltumvielu saturu lopkopībai, jo īpaši cūkām un mājputniem, un veidojas olbaltumvielu saturošu kultūraugu, t.sk., proteīnaugu deficīts, jo ES ir atkarīga no šo kultūraugu importa¹². Proteīnaugu cenai pieaugot straujāk kā labības cenai, sadārdzinoties sojas barībai un mēslojumam, pākšaugu konkurences stāvoklis pēdējā desmitgadē ir uzlabojies. Olbaltumvielu kultūru ražošanas palielināšana būtu nozīmīgs ieguldījums Eiropas lauksaimniecības un pārtikas sistēmu ilgtspējīgā attīstībā, un tām ir daudzkārtēja pozitīva ietekme uz vidi un resursu saudzēšanu gan saimniecību, gan reģionālā un pasaules līmenī.

¹² EP pētījums "THE ENVIRONMENTAL ROLE OF PROTEIN CROPS IN THE NEW COMMON AGRICULTURAL POLICY", 2013

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.7 Lopkopība

71. Lopkopības sektorā līdzīgi kā augkopības sektorā vērojamas dažādas strukturālas pārmaiņas. Latvijā laika posmā no 2005. līdz 2016. gadam ir pieaudzis lopu vienību skaits saimniecībā divas reizes. Latvijā salīdzinājumā ES 2016. gadā vidējais lopu vienību skaits saimniecībā bija divas reizes zemāks. Vidējais dzīvnieku blīvums uz ilggadīgo zālāju hektāra 2016. gadā bija 0,55 vienības un salīdzinot ar 2013. gadu blīvums uz zālāju hektāru ir pieaudzis par 8% jeb 0,51. Salīdzinājumā ar ES, Latvijā ganāmo mājlopu blīvums uz ilggadīgajiem zālājiem ir 2,3 reizes zemāks, bet uz lauksaimniecībā izmantojamās zemes 2,9 reizes zemāks. Latvijā salīdzinājumā ar ES ir ekstensīva lopkopība.

1.27. attēls Dzīvnieku vienību skaits un blīvums (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

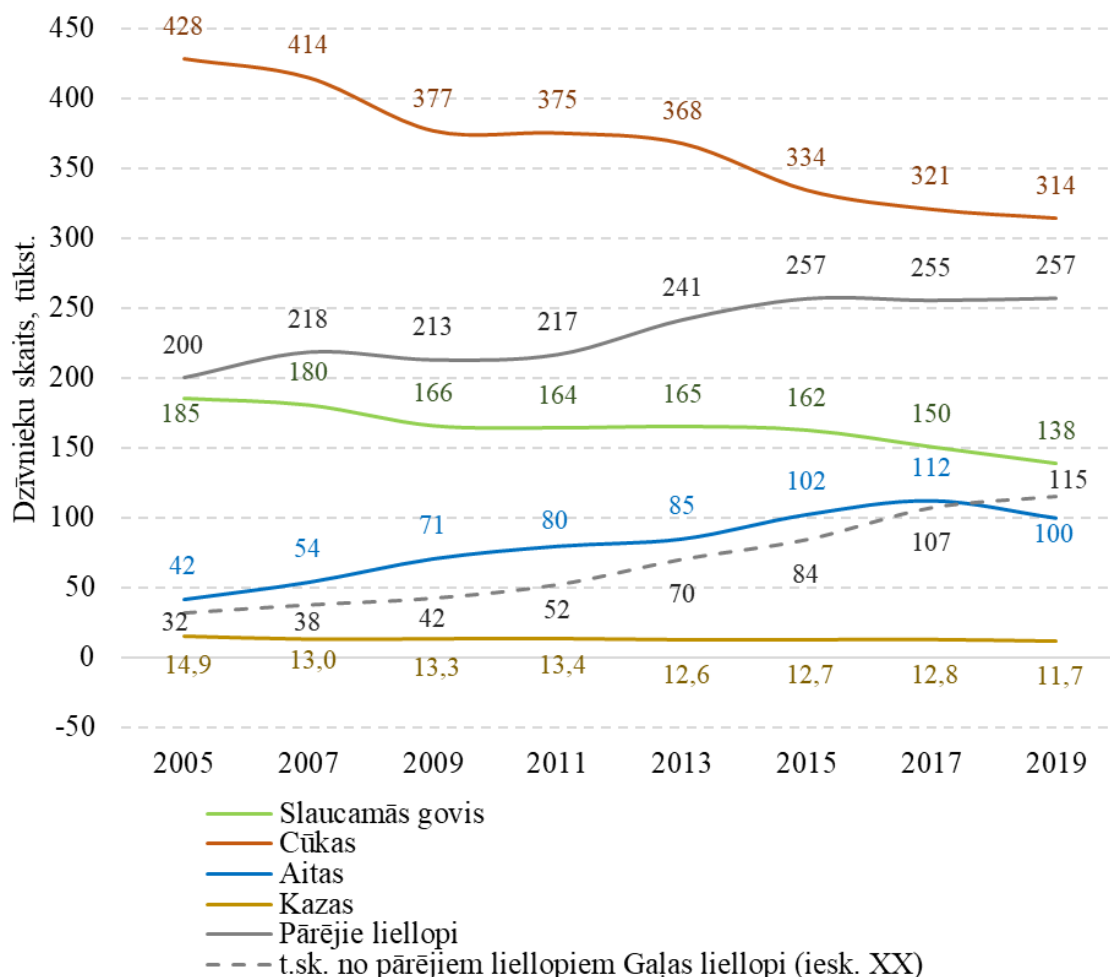
72. Latvijā lauksaimniecībā visvairāk tiek audzēti liellopi un cūkas un 2019. gadā kopējā struktūrā liellopu skaits veidoja 41%. Liellopu skaits ir palielinās uz gaļas liellopu rēķina pateicoties eksporta tirgus paplašināšanai. Piena lopkopībā joprojām turpinās strukturālas pārmaiņas un ganāmpulku izkopšana produktivitātes uzlabošanai. Slaucamo govju skaits laika posmā no 2007. līdz 2019. gadam ir samazinājies par 23%. Īpaši straujš slaucamo govju skaita samazinājums vērojams laika posmos no 2007. līdz 2009. gadam, kā arī laika periodā pēc 2014. gada (-17% 2019. gadā, salīdzinot ar 2014. gadu). Abos gadījumos galvenais samazinājuma iemesls bija tirgus situācijas izmaiņas un piena cenas samazināšanās.¹³

73. 2019. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu visvairāk ir pieaudzis aitu skaits par 85%, taču pēdējo gadu tendences rāda, ka aitu skaits turpina samazināties, pēdējos divos gados (2019.gadā salīdzinot ar 2017.gadu) aitu skaits ir samazinājies par 11%. Arī kazu skaits

TAISNĪGI IENĀKUMI

ir samazinājies par 10%, lai gan lauksaimnieki no 2013.gada var saņemt brīvprātīgi saistīto atbalstu par ganāmpulku, kurā ir 3 kazu mātes.

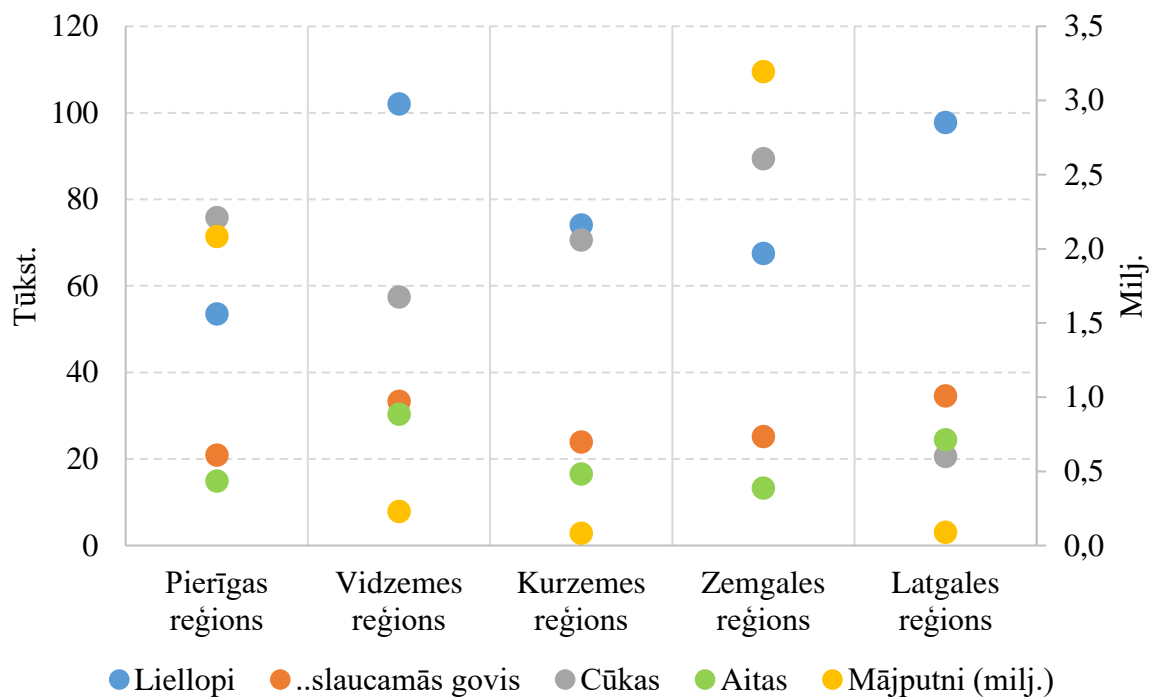
74. 2019. gadā no visiem liellopiem zīdītājgovju īpatsvars bija 14% jeb 56 tūkst. dzīvnieku savukārt gaļas liellopi (iesk. XX šķirni) bija 29% jeb 115 tūkst dzīvnieku. Laika posmā no 2005. līdz 2019. gadam visstraujāk samazinājies cūku skaits par 114 tūkst. dzīvnieku jeb 27% kā arī pārejo liellopu skaits (skaitā neietilpst zīdītājgovis un gaļas liellopi) par 123 tūkst. dzīvnieku jeb 35%.

1.28. attēls Struktūra pa lauksaimniecības dzīvnieku sugām (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat un LDC datiem)

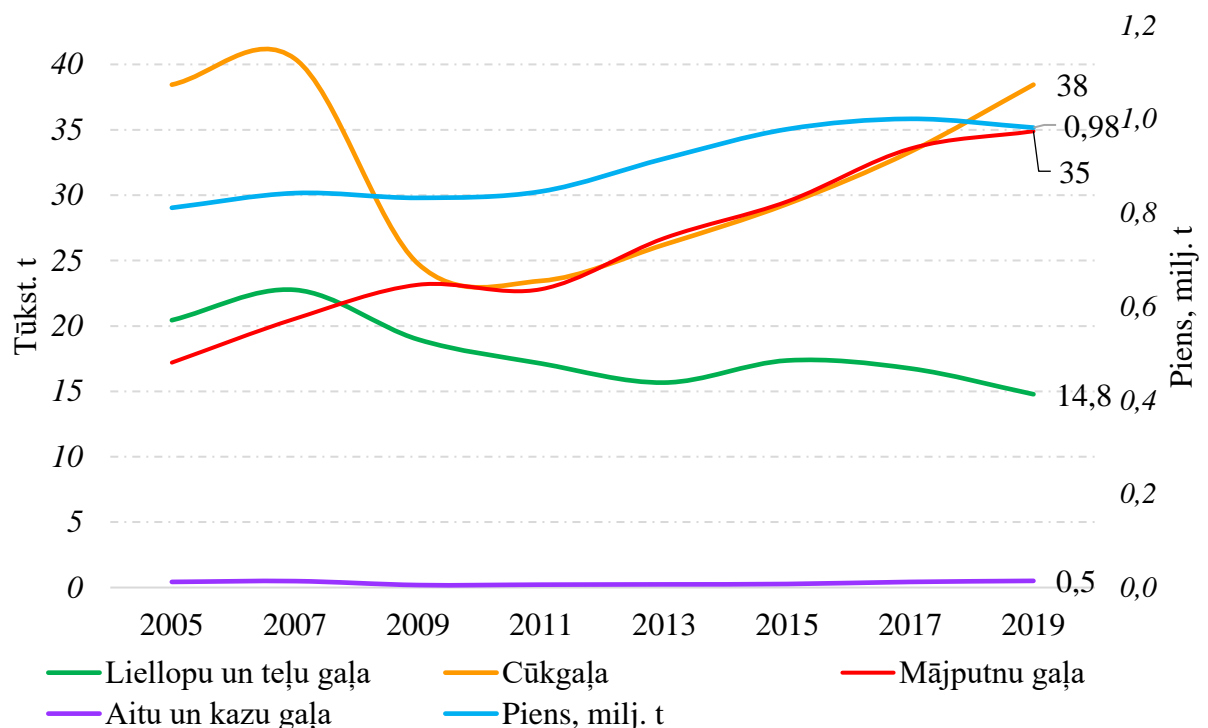
75. 2019. gadā visvairāk ar liellopu audzēšanu nodarbojās Vidzemes (102 tūkst. dzīv.) un Latgales reģionā (98 tūkst.dzīv.), bet vismazāk Pierīgas reģionā (54 tūkst. dzīv.). Ar piena lopkopību arī visvairāk nodarbojās Latgales (35 tūkst. dzīv.) un Vidzemes reģionā (33 tūkst. dzīv.), bet vismazāk Pierīgas reģionā (21 tūkst. dzīv.). Ar cūkkopību visvairāk nodarbojās Zemgales reģionā (89 tūkst. dzīv.) un Kurzemes reģionā (71 tūkst. dzīv.), bet vismazāk Latgales reģionā (21 tūkst. dzīv.). Ar aitkopību visvairāk nodarbojās Vidzemes reģionā (30 tūkst. dzīv.) un Latgales reģionā (24 tūkst. dzīv.). Ar mājputnu audzēšanu visvairāk nodarbojās Zemgales reģionā (3,2 milj. putnu) un Pierīgas reģionā (2,1 milj. putnu).

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.29. attēls Dzīvnieku skaits pa reģioniem 2019. gadā (ZM sagatavots attēls pēc CSP datiem)

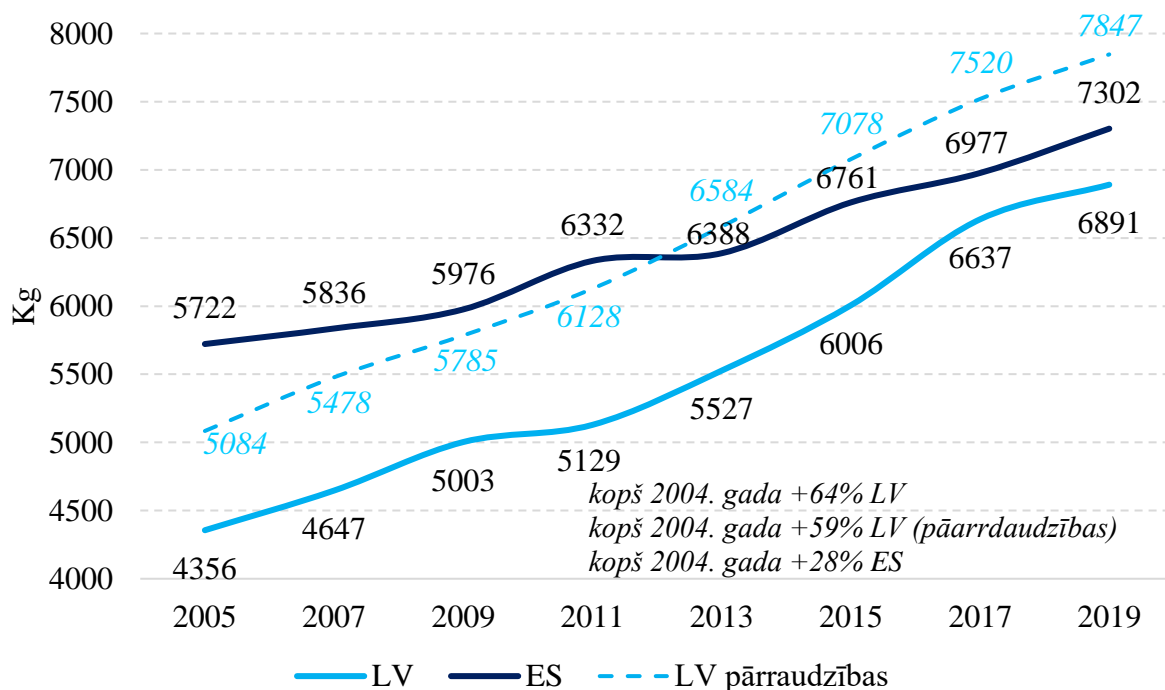
76. Latvijā gaļas sektorā visvairāk tiek saražota cūkgaļa un mājputnu gaļa. Piena lopkopība ir Latvijas lauksaimniecības otra lielākā nozare aiz graudkopības nozares.

1.30. attēls Lopkopības produkcija, kura iegūta kautuvēs un saražots piens (ZM sagatavots attēls pēc Eurostat datiem)

1.8 Piens

77. Latvijā arvien turpina pieaugt piena izslaukums, kas saistīts ar lielo darbu ģenētikas un govju ēdināšanas bāzes izstrādē. Kopš 2005. gada saražotā govju piena apjoms Latvijā ir pakāpeniski palielinājies, 2019. gadā sasniedzot gandrīz 0,98 milj. t. Straujāks saražotā piena apjoma pieaugums bija vērojams laika posmā no 2012. līdz 2014. gadam. Investīciju piesaiste lielajās piena ražošanas saimniecībās un izdevīgi piena tirgus nosacījumi šajā laika periodā radīja labvēlīgu vidi lielo un augstražīgo saimniecību attīstībai. Saražotā piena daudzums 2019. gadā ir nedaudz pārsniedzis 1995. gada līmeni, tomēr, ņemot vērā vēsturisko piena ražošanas apjomu 90. gadu sākumā, kad Latvijas teritorijā tika saražotas gandrīz 2 milj. t piena, pie labvēlīgiem tirgus nosacījumiem nozarē joprojām pastāv ievērojams izaugsmes potenciāls.
78. Izkopjot slaucamo govju ganāmpulku, pēdējos gados ir samazinājies slaucamo govju skaits, bet augusi to produktivitāte, nodrošinot piena izslaukuma palielinājums. Vidējais piena izslaukums valstī no 2005. līdz 2019. gadam ir palielinājies par 2680 kg jeb par 58%. Tomēr tas vēl joprojām atpaliek no vidējā piena izslaukuma ES par 6%. Piena izslaukumam tiek prognozēts stabils palielinājums¹³, 2030. gadā sasniedzot 9001 kg, bet 2050. gadā 10000 kg no govju (+45%, salīdzinot ar 2019. gadu). Šo prognozi ietekmē vairāki faktori, pirmkārt, ražošanas intensifikācija, izvēloties augstražīgākas šķirnes, pilnveidojot ciltsdarbu, barošanas un turēšanas tehnoloģijas, kas jau šobrīd veicina un arī turpmāk veicinās izslaukuma palielinājumu no govju. Ražošanas intensifikāciju sekmē arī pieejamais ES finansējums investīcijām saimniecībās.

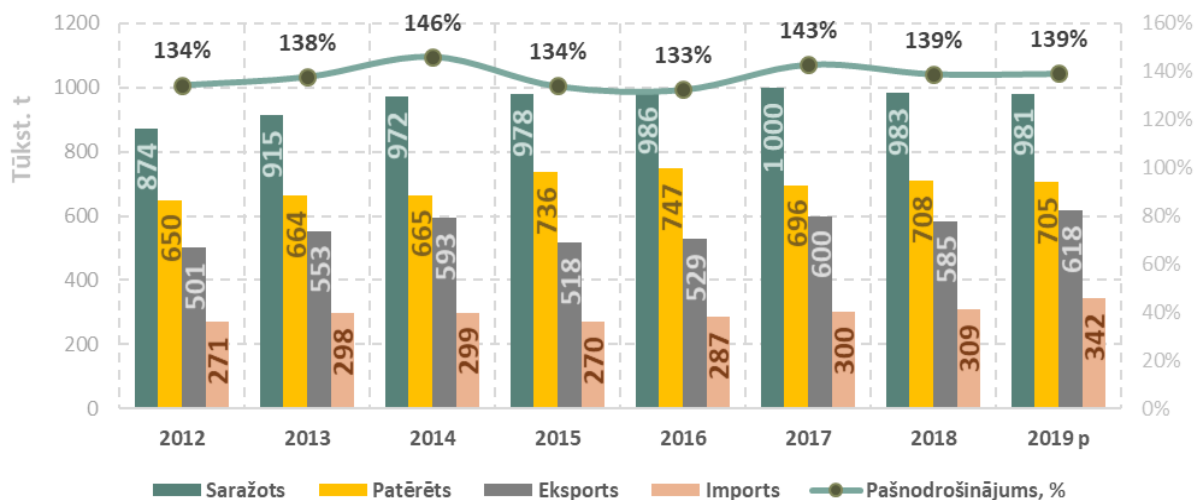
1.31. attēls Vidējais piena izslaukums no vienas govju valstī un ES, kg (ZM sagatavots attēls pēc EK un LDCdatiem¹⁴)

¹³ LLU Zinātniskā pētījuma “Lauksaimniecības attīstības prognozēšana un politikas scenāriju izstrāde līdz 2050. gadam” projekta atskaite (2020.gada 15. novembra versija)

¹⁴Yield of dairy cows, page 2, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/eu-milk-yield-herds_en.pdf

TAISNĪGI IENĀKUMI

79. Analizējot piena un piena produktu bilances rādītājus, konstatējams, ka piena, tostarp kazas piena, ražošana 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu ir samazinājusies par 0,2% un patēriņš samazinājies par 0,5%. Eksporta apjoms ir pieaudzis par 5,8% un imports - par 10,7%. Pašnodrošinājums ar pienu un piena produktiem 2019. gadā palicis nemainīgs.

*p - prognoze

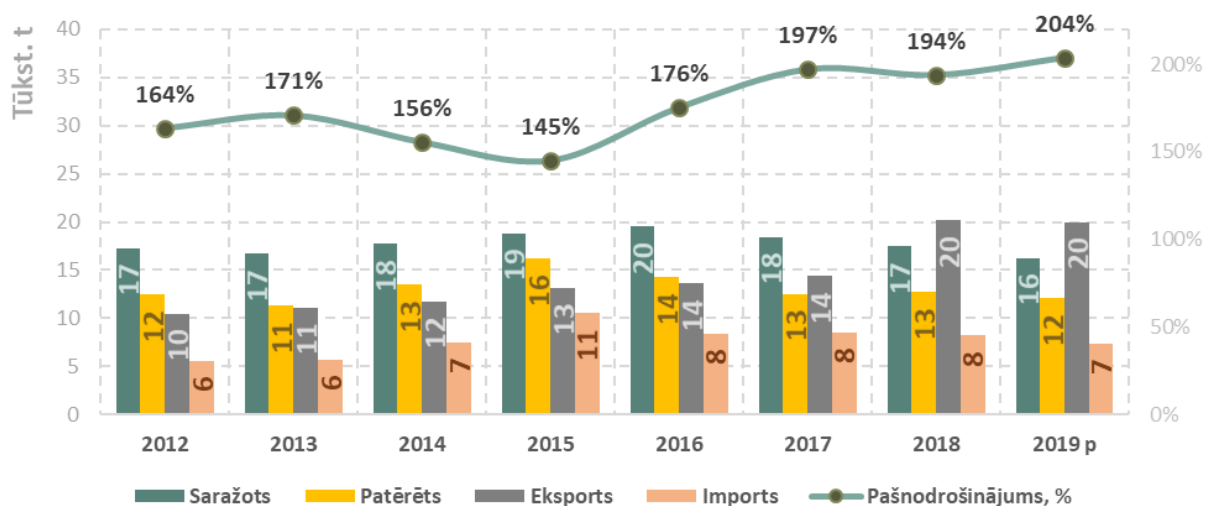
1.32. attēls Piena un piena produktu ražošanas un patēriņa bilance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

1.9 Liellopu un teļa gaļa

80. Liellopu un teļu gaļas ražošana no blakusnozares piena lopkopības saimniecībās pakāpeniski pārtop par specializētu nozari, kas izmanto gaļas šķirnes dzīvniekus un to krustojumus. Nozares attīstību ir veicinājis arī piena lopkopības saimniecību pārstrukturizācijas process. Salīdzinot ar 2005. gadu, saražotās liellopu un teļa gaļas daudzums 2019. gadā ir būtiski samazinājies – no 20,4 tūkst. t uz 14,8 tūkst. t jeb par 27,7% (sk.1.30.att.). Latvijā joprojām gandrīz puse no kopējā kautuvēs iegūtās gaļas daudzuma ir govju gaļa, kas liecina par vāju gaļas šķirnes liellopu gaļas ražošanas nozari. Nākotnē ir potenciāls attīstīt liellopu gaļas ražošanu, jo Latvijā ir neizmantotas pļavu un ganību platības, taču to var kavēt zemā nozares rentabilitāte.

81. 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu liellopu gaļas un tās produktu ražošanas apjoms ir samazinājies par 7,3%, bet patēriņš samazinājies par 5,1%. Liellopu gaļas eksporta samazinājās par 1%, savukārt imports samazinājās par 9,7%. Pašnodrošinājums ar liellopu gaļu un tās produktiem 2019. gadā palielinājās par desmit procentpunktiem.

TAISNĪGI IENĀKUMI

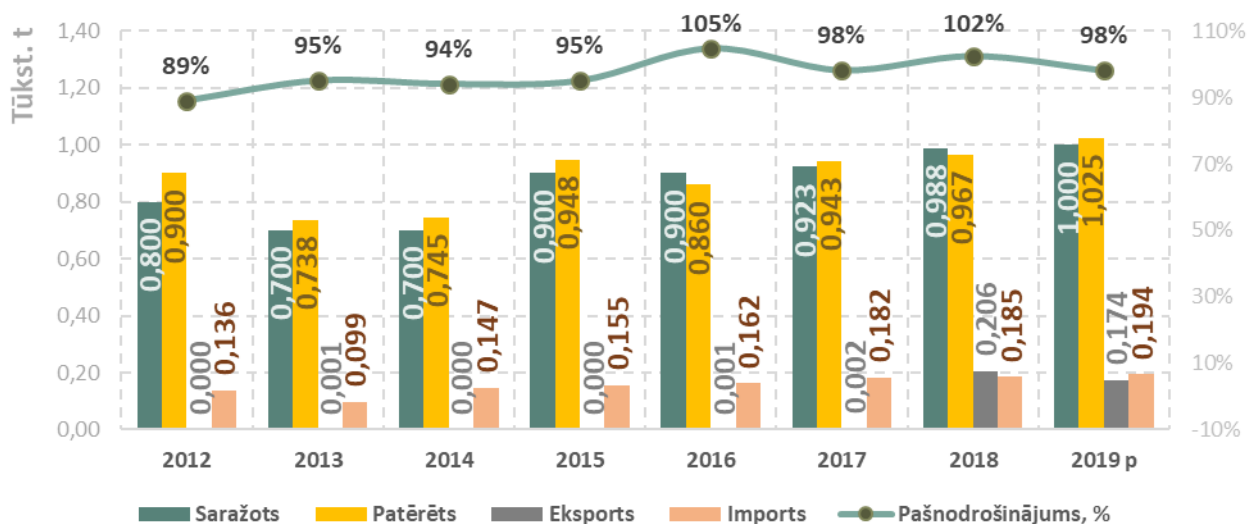
*p - prognoze

1.33. attēls Liellopu gaļas un tās produktu ražošanas un patēriņa bilance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

1.10 Aitu un kazu gaļa

82. Pozitīvas tendences aitkopības nozarē pašlaik nosaka augošais pieprasījums pēc aitu gaļas, kā arī bioloģiskās saimniecības attīstība, taču Latvijā nav attīstītas aitu un kazu gaļas ēšanas tradīcijas un Latvijas audzētāji pilnībā nodrošina vietējā tirgus pieprasījumu pēc aitu un kazu gaļas. Prognozēts, ka aitkopības sektors turpinās attīstīties, tomēr šī prognoze ir optimistiska un sektora attīstība varētu būt lēnāka. Neskatoties uz salīdzinoši strauju izaugsmi, sektors joprojām nav atradis savu eksporta nišu un pārsvarā ir orientēts uz iekšējo tirgu un pašpatēriņu. Orientācija uz iekšējo tirgu ir nopietns attīstības ierobežojums. Iepirkuma cena Latvijā joprojām ievērojami atpaliek no ES vidējā līmeņa (tikai 66% 2019. gadā).
83. Kazu gaļas ražošanas apjoms pēdējos gados praktiski nav mainījies, savukārt ir samazinājies kopējais kazu skaits saimniecībās un saražotā kazas piena apjoms. Kazkopības sektora produkcija ir pašpatēriņa un nišas produkti, kam Latvijā nav tik spēcīgu patēriņa tradīciju, kā tas ir citās valstīs. Tas ierobežo iespējas iekšējā tirgū, kas savukārt neveicina kazkopības saimniecību attīstību līdz līmenim un ražošanas apjomam, kas ļautu sekmīgi eksportēt uz ārējiem tirgiem. Sektora attīstības vēsturisko datu analīze nedod indikācijas par stabili attīstības tendenci un pieņemot, ka sektors paliek uz iekšējo tirgu orientēts, nav pietiekama pamata uzskatīt, ka kazkopības produktu patēriņš varētu strauji palielināties. 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu aitu un kazu gaļas ražošana ir pieaugusi par 1,2%, bet patēriņš – par 6%. Ārējā tirdzniecībā imports palielinājies par 4,9%. Pašnodrošinājums ar aitu un kazu gaļu 2019. gadā samazinājās par 4 procentpunktiem.

TAISNĪGI IENĀKUMI

*p - prognoze

1.34. attēls Aitu un kazu gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

1.11 Putnkopība

84. Rūpnieciskai putnkopībai Latvijā ir sena vēsture. Putnkopība ir stabilizējusies un ir viena no retajām nozarēm, kurā ar salīdzinoši mazu sākuma kapitālu ir iespējams uzsākt savu mazo uzņēmējdarbību. Pieprasījums pēc putnkopības produkcijas joprojām pārsniedz piedāvājumu, īpaši pēc laukos brīvos turēšanas apstākļos audzētas putnu gaļas un olām. Putnkopības nozare ir perspektīva, un tai ir papildnozares potenciāls gandrīz jebkurā lauku saimniecībā.

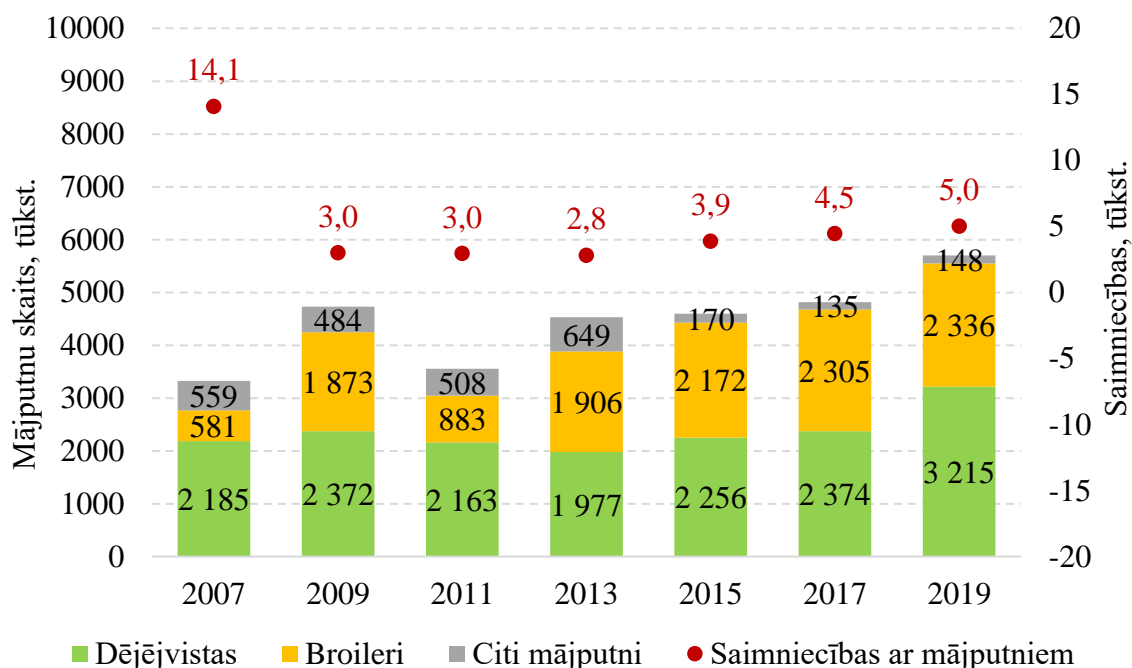
85. Putnkopība Latvijā ir stabilizējusies un ir viena no retajām nozarēm, kurā ar salīdzinoši nelielu sākuma kapitālu ir iespējams uzsākt mazo uzņēmējdarbību. Putnkopību iespējams attīstīt gan kā ražojošu papildnozari gandrīz jebkurā lauku saimniecībā, gan arī kā nozari tūristu piesaistīšanai. Mājputni Latvijā tiek audzēti ne vien lielos putnu audzēšanas uzņēmumos ar intensīvu ražošanu, bet arī nelielās zemnieku saimniecībās, kas darbojas gan pēc konvencionālās, gan arī pēc bioloģiskās lauksaimniecības saimniekošanas sistēmas noteikumiem. Līdz ar dējējvistām un broileriem Latvijā tiek audzētas arī citu mājputnu sugas – paipalas, tītari, strausi, pīles, zosis, pērļu vistiņas – gan olu, gan gaļas ieguvei.

86. Putnkopības nozare veicina lauku reģionu dzīvotspēju, šī nozare ir svarīga nodarbinātībai, jo īpaši reģionos, kur lauksaimniekiem nav resursu citām ekonomiskām alternatīvām.

1.9.1 Mājputnu gaļas ražošana

87. LDC dati liecina, ka Latvijā audzēto mājputnu skaits katru gadu palielinās. Kopējais reģistrēto mājputnu skaits 2019. gadā bija 5 698,5 miljoni. Salīdzinājumā ar 2007. gadu šis skaits palielinājās par 75,6 %.

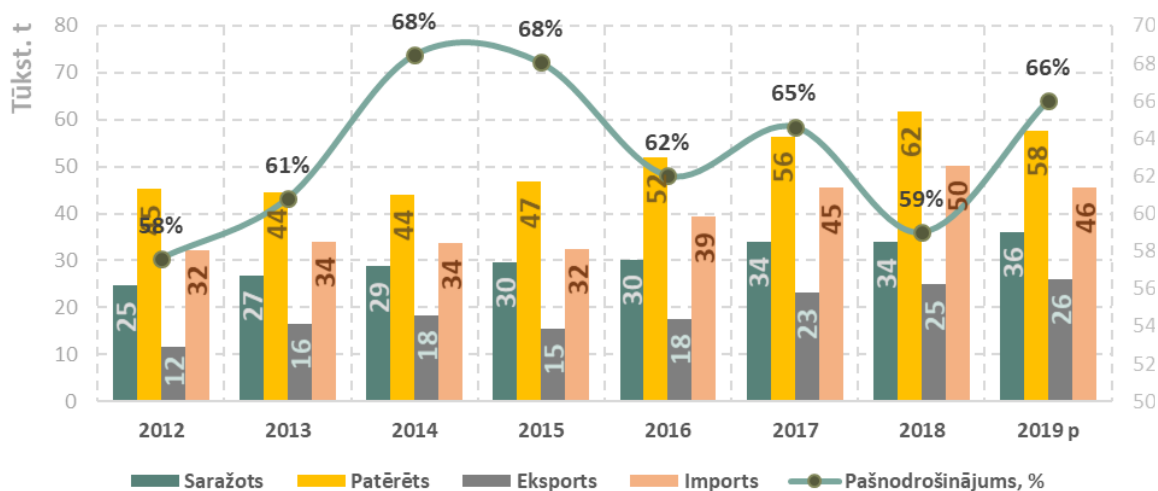
TAISNĪGI IENĀKUMI

1.35. attēls Saimniecību skaits ar mājputniem un mājputnu skaits (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

88. Analizējot LDC datus pa atsevišķām mājputnu sugām, var redzēt, ka 2019. gadā par 6,9% palielinājās dējējvistu skaits, bet broileru skaits palika iepriekšējā gada līmenī. To saimniecību skaits, kurās tur mājputnus, 2019. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 19%. Mājputnu skaita pieaugums liecina par tradicionālo putnkopības produktu, vistu olu un gaļas ražošanas stabilu attīstību.

1.9.2 Olu ražošana

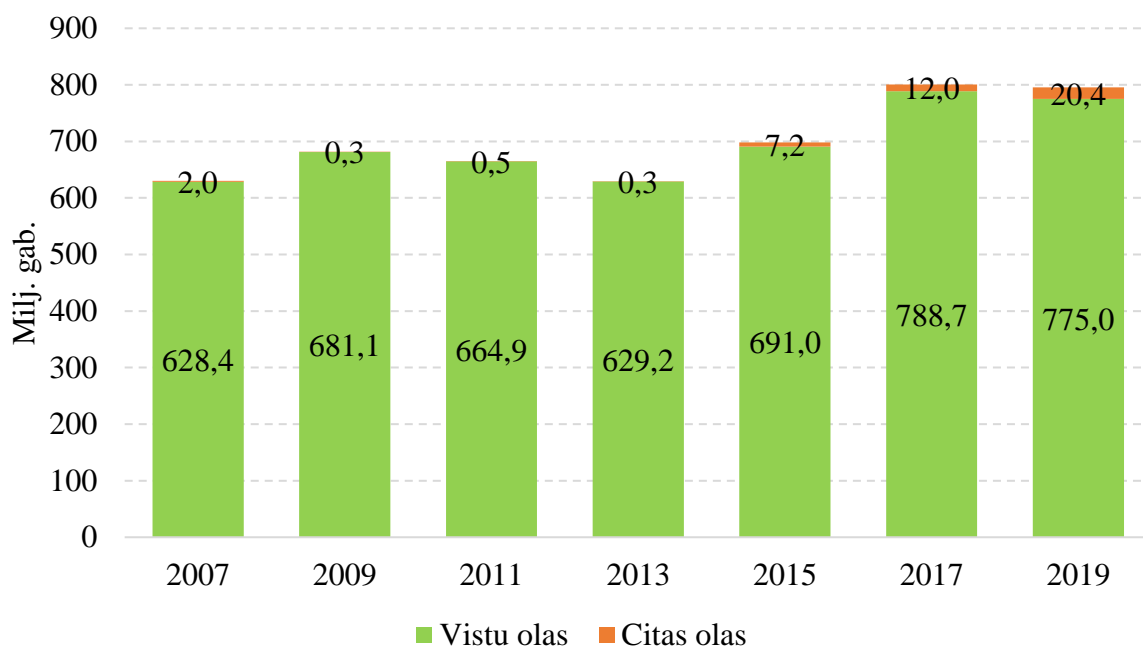

*p - prognoze

1.36. attēls Mājputnu gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa balance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

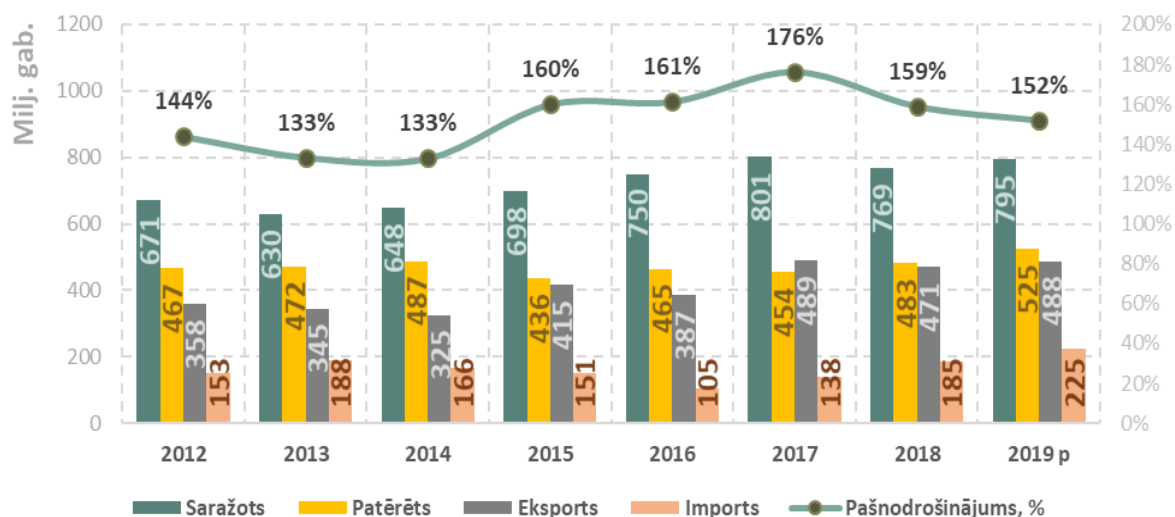
89. Kopš 2005. gada saražotais vistu olu skaits palielinājies par 236,3 milj. gab. jeb 43,9% un kopējais olu skaits par 249,7 milj. gab. jeb 45,8%.

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.37. attēls Saražoto olu skaits (ZM sagatavots attēls pēc CSP datiem)

90. 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu olu un olu produktu ražošana ir palielinājusies par 3,5% un patēriņš pieaudzis par 8,7%, savukārt eksports palielinājies par 3,7%, bet imports palielinājies par 21,9%. Pašnodrošinājums salīdzinājumā ar 2018. gadu samazinājies par septiņiem procentpunktiem, bet salīdzinājumā ar 2012. gadu palielinājies par 8 procentpunktiem.

*p - prognoze

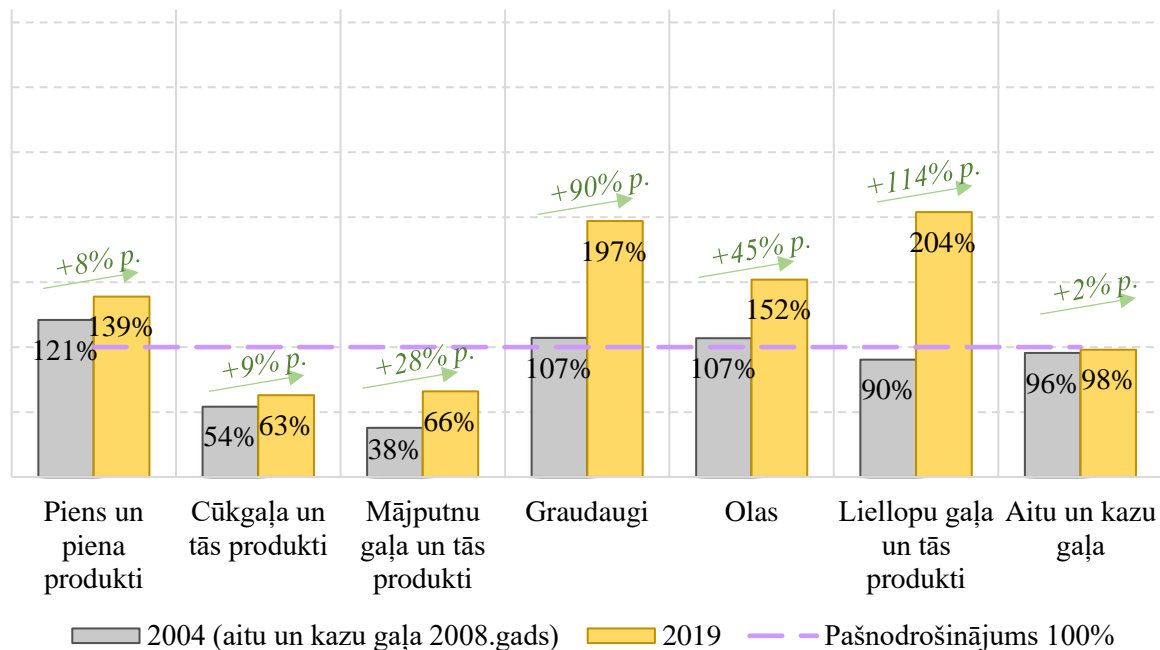
1.38. attēls Olu un olu produktu ražošanas un patēriņa balance (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

1.12 Pašnodrošinājums

91. Laika posmā no 2004. līdz 2019. gadam visstraujāk pašnodrošinājums pieaudzis liellopu gaļas nozarē par 114 procentpunktiem kā arī graudkopības nozarē par 90 procentpunktiem.

TAISNĪGI IENĀKUMI

92. Lai arī pašnodrošinājuma pieaugums ir vērojams visiem galvenajiem lauksaimniecības produktiem, tomēr cūkgaļas un mājputnu gaļas un tās produktu pašnodrošinājums saglabājas zem 70%. Aitu un kazu gaļa ražošana jau tuvinās 100% pašnodrošinājumam. Ir arī tādas lauksaimniecības nozares, kuras pārsniegušas 100% pašnodrošinājuma līmeni un tās ir liellopu gaļa un tās produktu ražošana (204%), graudaugu ražošana (197%), olu ražošana (152%) kā arī piena un piena produktu ražošana (139%).

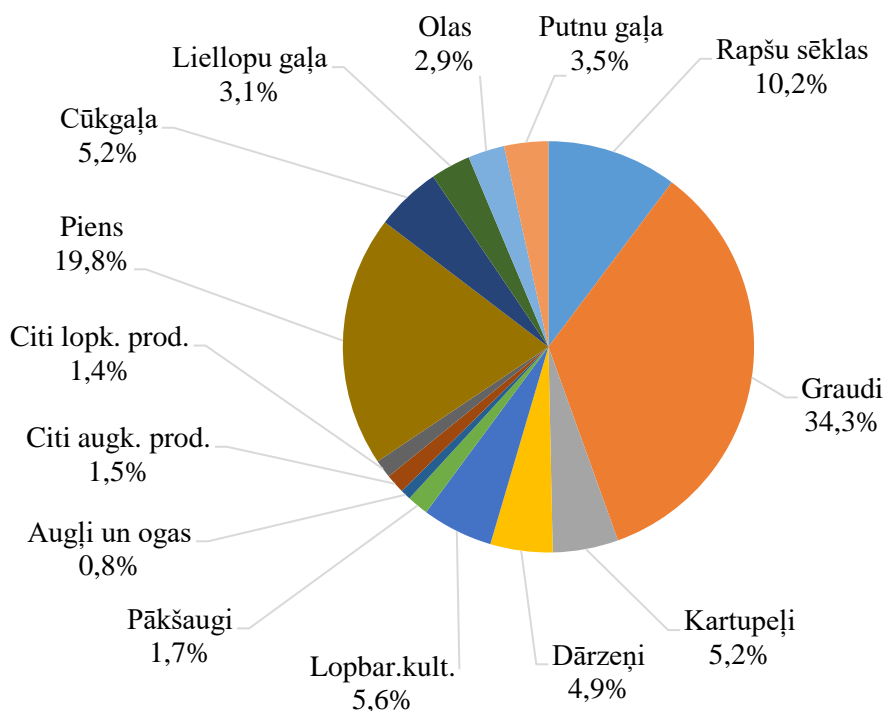

1.39. attēls Pašnodrošinājums ar lauksaimniecības produktiem (ZM sagatavots attēls pēc LAD datiem)

TAISNĪGI IENĀKUMI

1.13 Izlaides struktūra

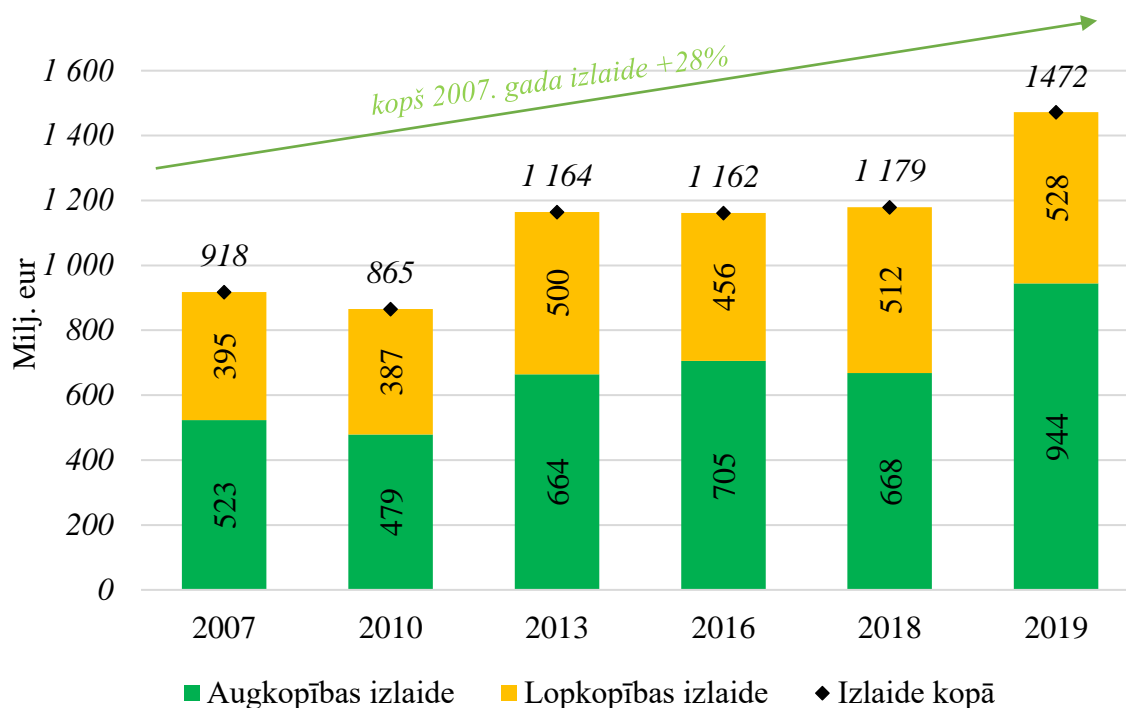
93. Kopējā lauksaimniecības preču izlaides vērtība bāzes cenās ar produktu subsīdijām 2019. gadā sasniedza 1472 milj. eur, kas ir par 25% vairāk nekā 2018. gadā un arī vairāk nekā jebkurā iepriekšējā gadā. No kopējās vērtības 64% veidoja augkopība un tikai 36% - lopkopība. Augkopības īpatsvars produkcijas struktūrā 2019.gadā ir ievērojami palielinājies, jo 2018.gadā tas bija tikai 56,6%. Tas ir saistīts ar būtisko ražošanas apjomu pieaugumu tajā.
94. Produktu struktūrā nozīmīgākās izmaiņas 2019.gadā ir atsevišķu augkopības kultūru īpatsvara būtiska palielināšanās: graudaugu par 4,3 procentpunktiem, rapšu par 3,2 procentpunktiem. Nedaudz - par 0,45% procentpunktiem palielinājies arī dārzeņu un kartupeļu īpatsvars. Līdz ar to lopkopības produktu īpatsvars ir būtiski samazinājies: pienam par 3,9 procentpunktiem, liellopu gaļai par 1,1 procentpunktu, putnu gaļai par 0,6 procentpunktiem, cūkgaļai un olām par 0,5% procentpunktiem.
95. 2019.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, galvenajiem augkopības produktiem vērtība ir būtiski palielinājusies, bet no iekļautajiem lopkopības produktiem nozīmīgs vērtības kāpums ir tikai cūkgaļai. Piena kopvērtība kāpusi nedaudz, bet liellopu gaļai tā samazinājusies. Salīdzinot vairāku gadu posmu, vairākiem produktiem – gan graudiem, gan rapšiem, kartupeļiem un cūkgaļai – vērtība 2019.gadā ir lielāka nekā iepriekš, un arī piena vērtība ir tuva līdz šim lielākajai.

1.40. attēls Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra bāzes cenās 2019. gadā (prognoze) (ZM sagatavots attēls pēc AREI datiem)

96. Kopš 2007. gada produktu struktūrā augkopības kultūru īpatsvars palielinājies par 80%, bet lopkopības par 34%. Kopumā lauksaimniecības preču izlaide palielinājusies par 28%.

TAISNĪGI IENĀKUMI

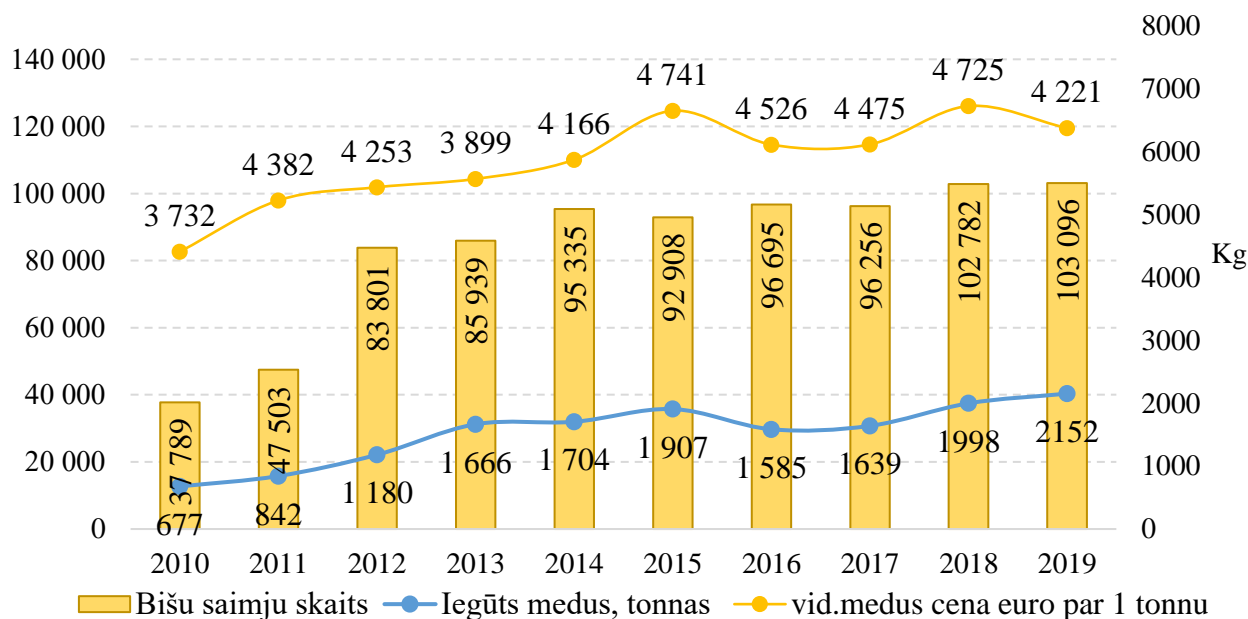
1.41. attēls Augkopības un lopkopības preču izlaide bāzes cenās (ZM sagatavots attēls pēc EK datiem)

1.14 Biškopības nozare

97. Biškopības nozare Latvijā ir viena no senākajām un tradīcijām bagāta nodarbošanās, kā arī tā ir viena no mūsdienu lauksaimnieciskās ražošanas nozarēm. Medus bite *Apis mellifera* ir viens no galvenajiem kukaiņiem apputeksnētājiem un šo bišu loma lauksaimniecības kultūraugu apputeksnēšanā ir bieži vien neaizvietoājama. Biškopji un biškopībā specializējušies lauksaimnieki kopj bišu saimes, iegūst biškopības produkciju, kā arī sniedz apputeksnēšanas servisu, t.i., izvietojot bišu saimes pie lauksaimniecības kultūraugu laukiem, šo augu apputeksnēšanai.
98. Latvijas ģeogrāfiskais stāvoklis ir labvēlīgs augstvērtīga medus iegūšanai. Mērenā klimata zonas jaukto koku meži, kas mijas ar plašiem siliem, dabiskajām un paliņu plāvām, krūmājiem, purviem un virsājiem, ir lieliska nektāraugu mājvieta. Nektāraugu daudzveidība un tā kvalitāte ir galvenais priekšnosacījums ievāktā medus kvalitātei. Turklāt ziemeļu reģionos, tai skaitā Latvijā, nektāraugu īsajā ziedēšanas laikā nektārs izdalās koncentrētāks un bagātāks ar bioloģiski aktīvām vielām, nekā dienvidu reģionos.
99. Latvijā biškopības nozarē vērojama stabila attīstība. Bišu saimju skaits, iegūtā medus daudzums un vidējā medus cena, lai gan ar nelielām svārstībām, bet tomēr pieaug. Analizējot 1.39. attēlā minētos datus, 2019. gadā salīdzinot ar 2010. gadu bišu saimju skaits palielinājies 2,7 reizes, iegūtā medus daudzums palielinājies 3,1 reizi un vidējā medus cena palielinājusies par 13%. Biškopībā bez jau iepriekš minētā medus, tiek saražoti arī ziedputekšņi, bišu maize, propoliss, bišu vasks, un bišu māšu peru piens, kā arī bišu mātes un bišu saimes, ko realizē nozares iekšējo vajadzību apmierināšanai.
100. Lielāko daļu, no savas saražotās produkcijas, biškopji realizē tiešā pārdošanā, daļa produkcijas, tiek pārdota vairumtirdzniecības uzņēmumiem nefasētā veidā, kā arī daļa saražotās produkcijas tiek realizēti tiešā pārdošanā mazumtirdzniecības uzņēmumiem (veikaliem) un pārtikas ražotājiem (konditorejām u.c.). Mainoties tirgus

TAISNĪGI IENĀKUMI

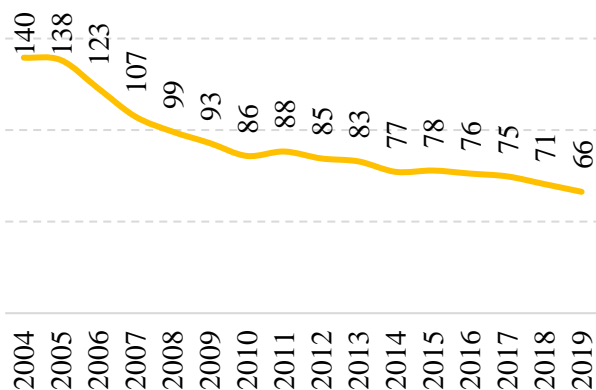
situācijai, daļa no saražotā medus tiek eksportēta uz citām valstīm un kā viena no jaunākajām tendencēm biškopības sektorā ir vērojama apiterāpijas attīstība. Apiterāpija ir bišu ražoto produktu pielietošana cilvēka veselības saglabāšanā un dažādu slimību ārstēšanā.

1.42. attēls. Bišu saimju skaits un saražotais medus daudzums (ZM sagatavots attēls pēc CSP un LDC datiem)

1.15 Nodarbinātība lauksaimniecībā

101. Samazinoties mazo saimniecību skaitam un intensificējot lauksaimniecisko ražošanu, samazinās arī kopējais lauksaimniecībā nodarbināto skaits¹⁵ un 2019. gadā nozarē tika nodarbināti apmēram 66 tūkst. pilna laika darbinieki (1.43. un 1.44.attēls). Darbaspēka ieguldījums lauksaimniecības nozarēs ir atšķirīgs un, lai nākotnē saglabātu nodarbinātību lauku teritorijās, ir jāveicina tādu nozaru un sektoru attīstība, kur darba patēriņš ir salīdzinoši lielāks, piemēram, lopkopība, augļkopība un dārzenkopība.

1.43. attēls Lauksaimniecībā pilna laika nodarbināto skaits Latvijā 2000.–2019. gadā, tūkst.

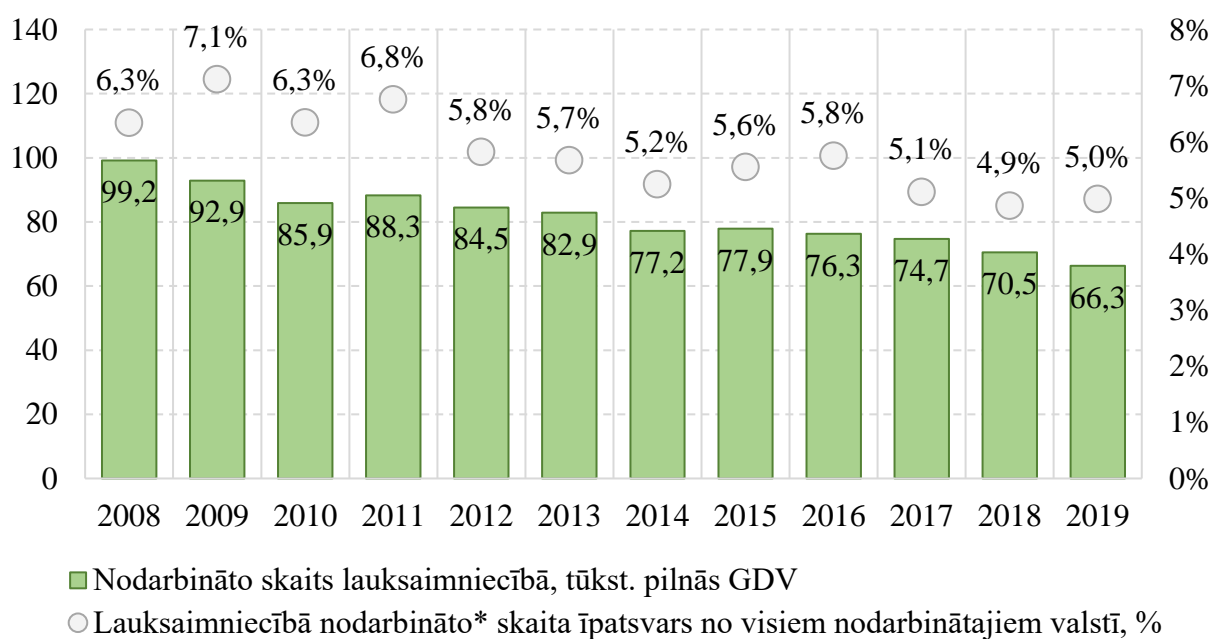
	Darbaspēka ieguldījums (stundās)			
	Lielās saimniecības	Vidējās saimniecības	Mazās saimniecības	Ļoti mazās saimniecības
Apļaušana	6	8	12	25
Graudaugi	15	19	32	60
Zīdītājgovis	17	17	25	50
Kartupeļi	80	183	248	350
Piens	80	104	200	480
Dārzeni	314	410	605	650
Augļi	468	550	655	655

1.44. attēls Darbaspēka ieguldījums atkarībā no saimniecības lieluma un lauksaimnieciskās aktivitātes Latvijā 2017. gadā, stundas

¹⁵ LLU Zinātniskā pētījuma “Analīzes veikšana un priekšlikumu sagatavošana Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskā plāna izstrādei” projekta atskaite, 2019

TAISNĪGI IENĀKUMI

102. Kā viens no iemesliem, kas saistīts ar nodarbināto skaita samazināšanos lauksaimniecībā, ir ekonomiskais aspekts, piemēram, lai samazinātu darbaspēka izmaksas (algas, nodokļus) lauksaimniecību vadītāji un viņu ģimenes paši strādā savās lauku saimniecībās, nealgotot ārējo darbaspēku.
103. Kā otru iemeslu var minēt tehnoloģisko faktoru – samazinās mazo saimniecību skaits, jo tradicionālās lauksaimniecības nozares prasa lielu roku darba ieguldījumu. Tehnoloģiju attīstības rezultātā vairs nav nepieciešams liels roku darba ieguldījums arī lielajās saimniecībās, tāpēc ir iespēja samazināt nodarbināto skaitu.
104. 2019. gadā vid. ES bija 329 tūkst. nodarbināto lauksaimniecībā pilnās gada darba vienībās un salīdzinājumā ar Latviju tas bija 4,6 reizes vairāk. Laika posmā no 2004. līdz 2019. gadam Latvijā nodarbināto lauksaimniecībā pilnās gada darba vienībās samazinājās par 52,5%, bet vid. ES par 30,2%.

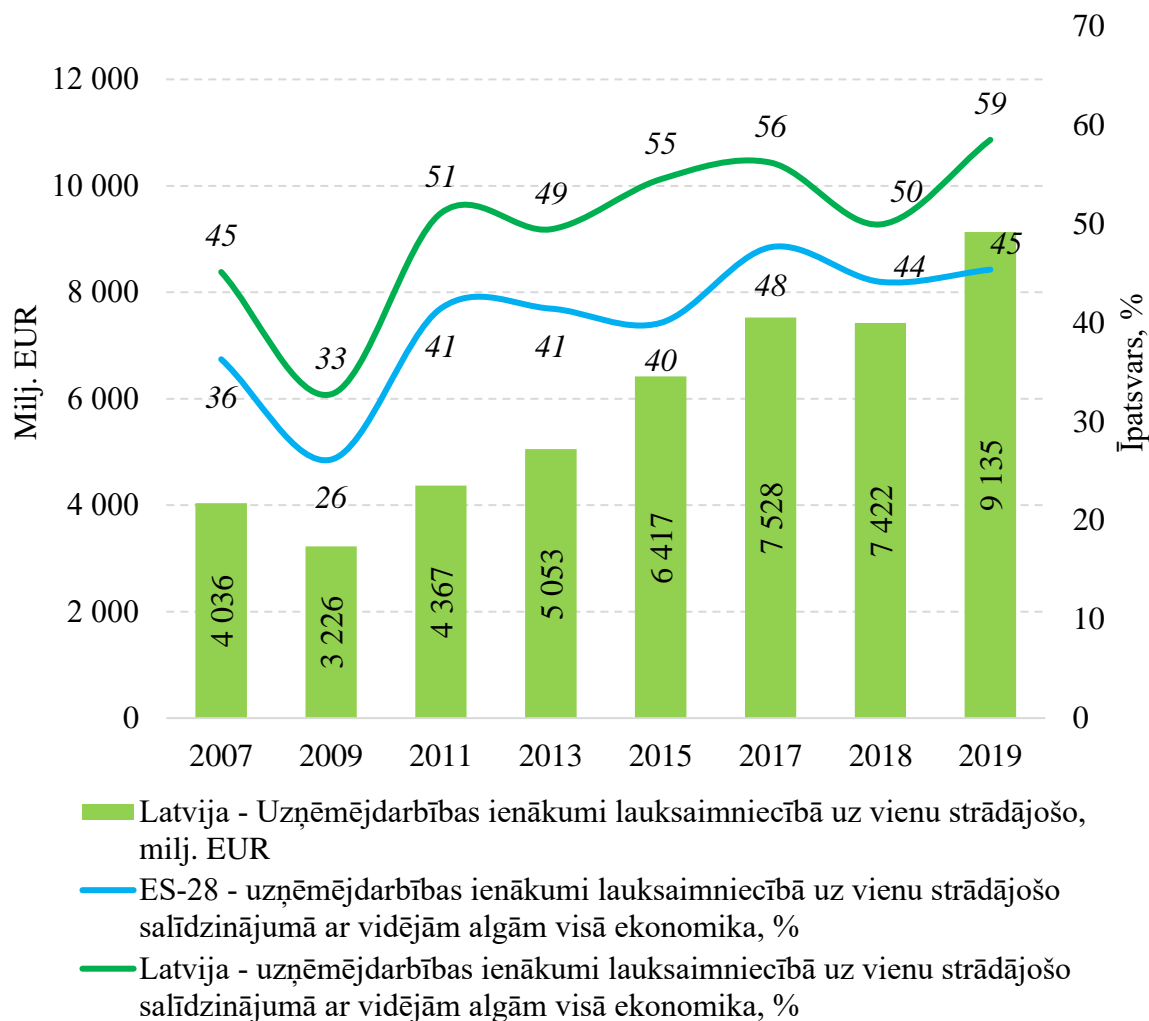

1.45. attēls Lauksaimniecībā nodarbinātie pilnās gada darba vienībās (ZM sagatavots attēls pēc AREI un CSP datiem)

2 Lauksaimniecības nozaru ienākumu attīstība

2.1 Lauksaimniecības ienākumi atpaliek no vidējiem ienākumiem tautsaimniecībā

105. Latvijā uzņēmējdarbības ienākumi lauksaimniecībā uz vienu strādājošo kopš 2007. gada ir pieauguši 2 reizes, bet joprojām lauksaimniecības ienākumi būtiski atpaliek no vidējiem ienākumiem tautsaimniecībā (sk.2.1.att). Straujās tendences izmaiņas kopš 2009. gada var izskaidrot ar to, ka ir samazinājies nodarbināto skaits lauksaimniecībā.

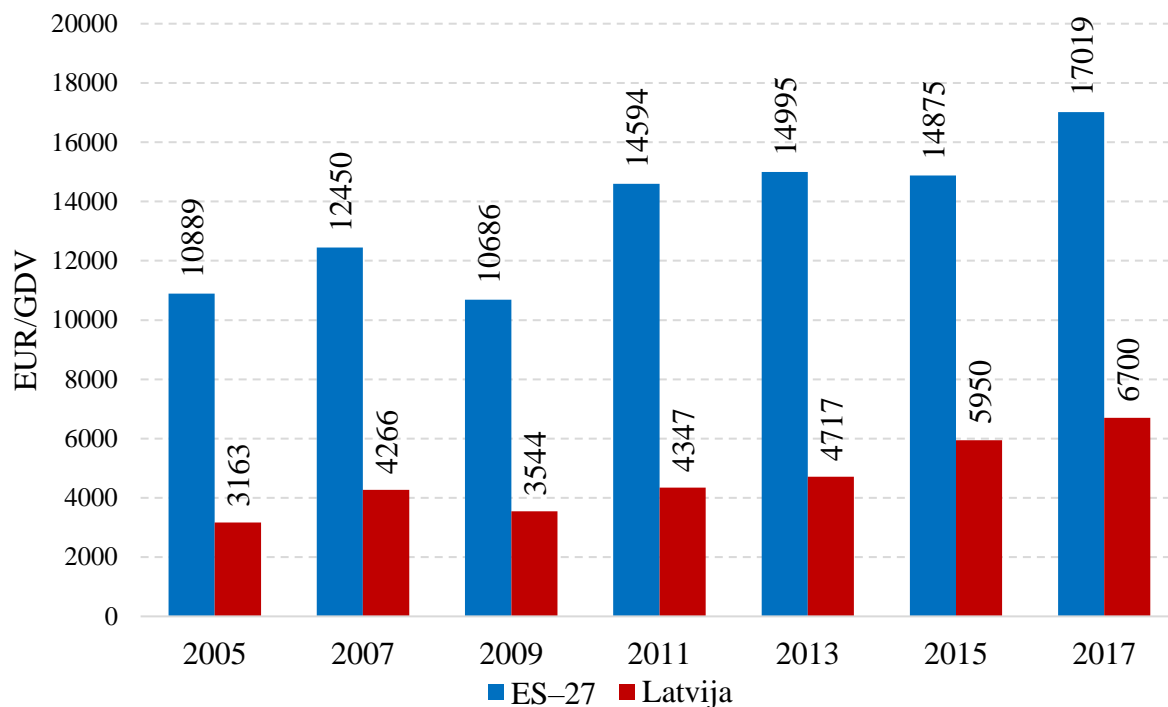
2.1. attēls Uzņēmējdarbības ienākumi lauksaimniecībā uz vienu strādājošo salīdzinājumā ar vidējām algām visā ekonomika (pamatojoties uz EUR/nostrādāto stundu) (ZM veidots attēls pēc EK datiem¹⁶)

106. Lauksaimnieku ienākumi attiecībā pret valstī vidējiem ir bijuši svārstīgi un pēc Latvijas iestāšanās ES visbiežāk atradušies 35–55% robežās no tiem. Šos datus izvērtējot, jāņem vērā, ka lauksaimniecība ir nozare, kurā ir ļoti liela atšķirība starp ienākumiem dažādās saimniecībās: to galvenokārt nosaka saimniecības lielums, specializācija, ražošanas efektivitāte un pieeja tirgiem. Liela daļa nodarbināto strādā mazajās (pašpatēriņa un daļēja pašpatēriņa) saimniecībās, savukārt tirgum ražojošās saimniecībās lauksaimnieku ienākumi kopumā ir lielāki.

¹⁶ EC - Agri CMEF Indicator data explorer <https://agridata.ec.europa.eu/>

2.2 Lauksaimniecības ienākumi uz nodarbināto

107. Lauksaimniecības faktoru ienākumi¹⁷ uz gada darba vienību Latvijā 2019. gadā bija 7,6 tūkst. EUR un salīdzinājumā ar 2007. gadu ir pieauguši par 78,1%, savukārt vidēji ES–28 2019. gadā lauksaimniecības faktoru ienākumi uz nodarbināto bija 17,2 tūkst. EUR un salīdzinājumā ar 2007. gadu pieauguši par 35,7% (2.2.attēls).

2.2. attēls Lauksaimniecības faktoru ienākumi uz gada darba vienību EUR/GDV (ZM veidots attēls pēc EK datiem¹⁸)

108. Lauksaimniecības reālo ienākuma faktoru indekss uz gada darba vienību (indikators A¹⁹) Latvijā kopš 2009. gada atspoguļo strauju attīstību (2.3.attēls). Vidējie lauksaimnieku ienākumi kopumā ir palielinājušies. Nozīmīgākie faktori, kas veicināja ienākumu kāpumu, bija darba produktivitātes pieaugums, kas ļauj saražot vairāk produkcijas, būtiski nepalielinot resursu patēriņu, kā arī subsīdiju palielinājums.

109. Saskaņā ar EUROSTAT datiem (LEK 2.novērtējums), arī vairumā citu ES valstu, līdzīgi kā Latvijā, 2019.gadā ir konstatēts nozīmīgs lauksaimnieku ienākumu palielinājums, tomēr Latvijā tas ir viens no augstākajiem ES. Vidēji ES-28 lauksaimnieku reālo ienākumi (indikators A jeb reālā neto pievienotā vērtība faktorizmaksās uz vienu nodarbināto) palielinājums ir par 3,0%. Latvijā, saskaņā ar aktualizēto aprēķinu, indikatora A palielinājums ir par 24,5%. Tātad Latvijā ienākumu kāpums 2019.gadā bijis būtiski lielāks nekā vidēji ES, tomēr atsevišķās valstīs tas bijis vēl straujāks: Dānijā (par 68%), Igaunijā (par 52%) un Lietuvā (41%), kā arī Zviedrijā

¹⁷ Faktoru ienākumi ir lauksaimniecības nozares neto pievienotā vērtība faktorizmaksās (tā tiek aprēķināta, bruto pievienotajai vērtībai pieskaitot subsīdijas, kas nav saistītas ar konkrētiem produktiem, bet atņemot nodokļus un pamatlīdzekļu nolietojumu)

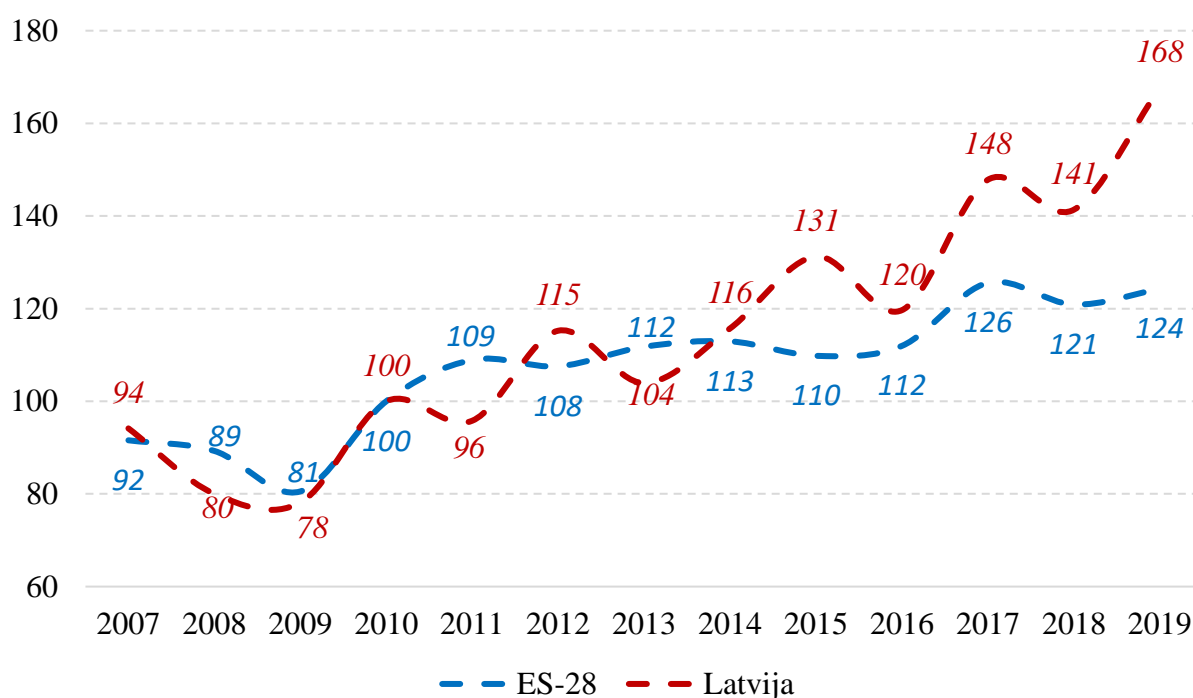
¹⁸ EC - Agri CMEF Indicator data explorer <https://agridata.ec.europa.eu/>

¹⁹ Ražošanas faktoru reālo ienākumu attīstība lauksaimniecībā uz gada darba vienību mēra izmantojot "Indikatoru A". Šis indikators atspoguļo reālo neto pievienoto vērtību par faktoru izmaksām lauksaimniecībā uz gada darba vienību (iekļaujot gan algotus, gan nealgotus darbiniekus pārvērstus pilna laika ekvivalentos). Šis indekss parāda izmaiņas attiecībā pret bāzes gadu.

TAISNĪGI IENĀKUMI

(30%). Šajās valstīs savukārt 2018.gadā bija straujš ienākumu samazinājums sausuma dēļ. Kopumā ienākumu pieaugums konstatēts 20 ES valstīs, savukārt 8 valstīs ienākumi ir samazinājušies. Straujākais kāpums konstatēts Slovēnijā (par 10%), kā arī Spānijā, Slovākijā, Francijā u.c. valstīs.

110. Vērtējot ikgadējās ienākumus izmaiņas, jāatzīmē, ka tajās liela ietekme ir nejausiem faktoriem (laika apstākļi, tirgus situācija). Savukārt ilgākā laika posmā - no 2010. līdz 2019.gadam, atbilstoši Eurostat datiem, Latvijā lauksaimniecības ienākumu (indikatora A) pieaugums uz nodarbināto ir par 68%, kas nozīmīgi pārsniedz ES-28 vidējo (24,5%). Kopumā starp 13 valstīm, kuras pievienojušās ES kopš 2004.gada, Latvijas rezultāts izmaiņu ziņā ir 4.labākais. Straujāk šajā laikā lauksaimnieku ienākumi kāpuši tikai Bulgārijā (2,4 reizes), Slovākijā (par 85%) un Ungārijā (par 74%). Turpretī abās pārējās Baltijas valstīs ienākumu kāpums šajā laikā ir mazāks – Lietuvā par 50%, bet Igaunijā par 24%. Abās minētajās valstīs, līdzīgi kā Latvijā, šis rādītājs būtiski uzlabojās 2019.gadā.

2.3.attēls Indikators A: lauksaimniecības reālo ienākuma faktoru indekss uz gada darba vienību Latvijā un ES-28, (2010=100), (ZM veidots attēls pēc EK datiem⁸)

111. 2019. gadā Latvija starp citām ES-28 dalībvalstīm ieņēma 22. vietu pēc indikators A (2010=100) rezultātiem. 2019. gadā visaugstākais rādītājs bija Ungārijai 241,82, tādējādi Latvijas rādītājs bija par 54% zemāks nekā Ungārijai. Salīdzinot ar ES28, Latvijas rādītājs bija zemāks par 14%.

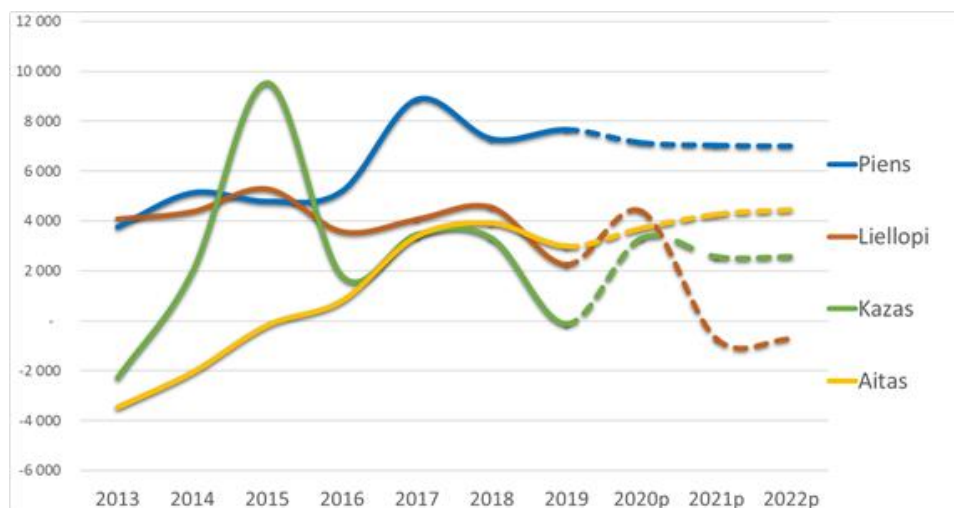
2.3 Lauksaimniecības ienākumu attīstība sektoros

112. Specializētajās laukaugu saimniecībās ienākumi uz vienu nodarbināto pārsniedz vidējos, kas ir skaidrojams ar nodarbināto skaitu samazinājumu vai produktivitātes pieaugumu, taču ienākumi šo specializāciju saimniecībās ir arī vissvārstīgākie Latvijā. Ienākumi piena un jaukta tipa augkopības un lopkopības saimniecībās uz vienu nodarbināto ir nedaudz zemāki par vidējiem rādītājiem nozarē kopumā un zemāki par

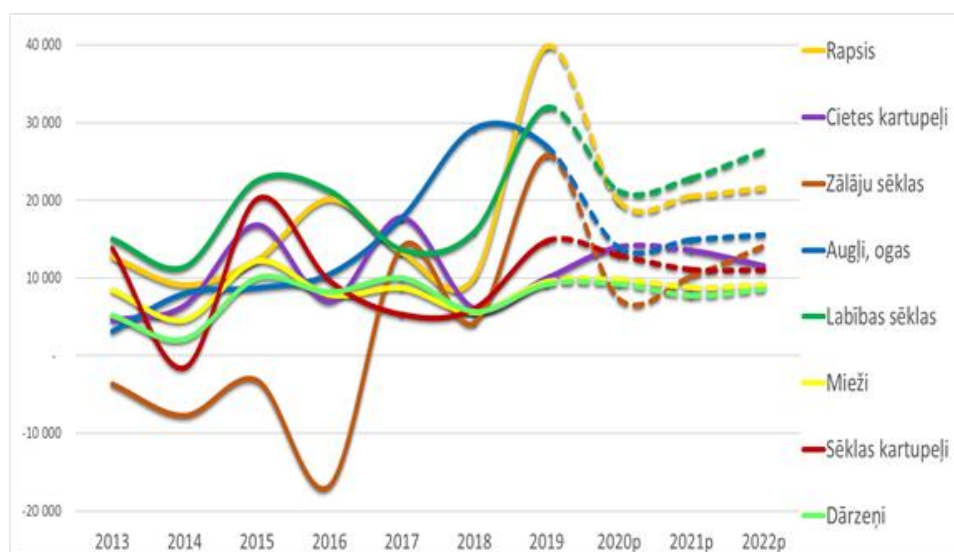
TAISNĪGI IENĀKUMI

vidējiem rādītājiem citās saimniecībās, kuru specializācija ir citas lauka kultūras un jauktas kultūras un jauktā lopkopība. Ienākumi uz vienu nodarbināto palielinās līdz ar saimniecības lielumu.²⁰

113. Neto pievienotā vērtība, skatot uz darba vienību, ir svārstīga gan lopkopībā, gan augkopībā. Tās kāpumu un kritumu ietekmē gan svārstības izdevumos, gan arī ienākumos un izmaiņas sektoram mērķētā atbalsta apmērā (2.4. un 2.5. attēls).

2.4. attēls Neto pievienotā vērtība lopkopībā uz darba vienību (ZM veidots attēls pēc SUDAT datiem), 2020.-2022.gads – prognoze

2.5. attēls Neto pievienotā vērtība augkopībā uz darba vienību (ZM veidots attēls pēc SUDAT datiem), 2020.-2022.gads – prognoze

114. Lai izvērtētu saistītā atbalsta nozīmi saimniecību dzīvotspējai, tika veikta saimniecību rentabilitātes analīze tajās specializācijas grupās, kas dominē Latvijas lauksaimniecībā un kam atbilstoši ES regulējumam, var tikt piešķirts saistītais atbalsts, lai risinātu grūtības, kas rodas, uzlabojot konkurētspēju, ilgtspēju vai kvalitāti. Par pamatu tika izmantoti 2013.-2019.gada saimniecību līmeņa dati no Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkla (SUDAT). Atbilstoši Eiropas Savienības Lauku saimniecību grāmatvedības datu tīkla (FADN) metodikai tika nošķirti specializācijas

²⁰ Analytical factsheet for Latvia https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_lv.pdf

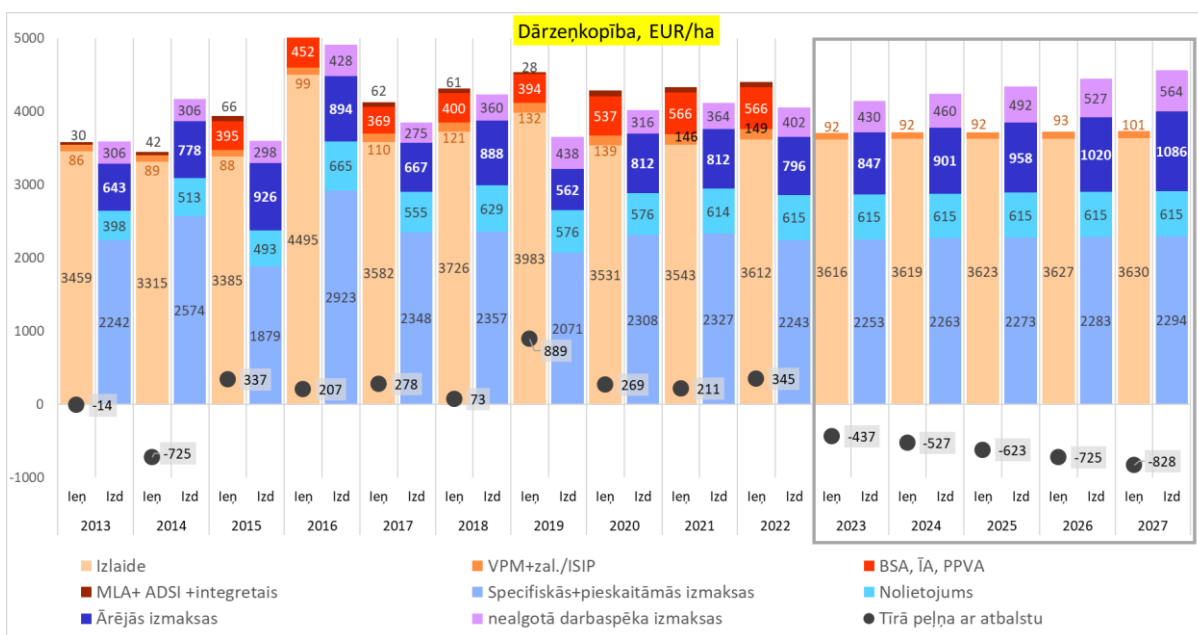
TAISNĪGI IENĀKUMI

ieņēmumi un izmaksas no saimniecības kopējiem. Papildus tika aplēstas nealgotā darbaspēka izmaksas, tās pielīdzinot valsts minimālās algas likmei. Dažos no apskatītajiem sektoriem nealgotais darbaspēks veido nozīmīgu daļu no kopējā darbaspēka. Ņemot vērā SUDAT datus un kopējās nozares ražības un resursu izmaksu tendences valstī, tika veiktas projekcijas saimniecību rentabilitātei no 2020. līdz 2027.gadam 13 specializācijas sektoros.

115. Apskatītajiem augkopības un lopkopības sektoriem pie esošo atbalstu samazinājuma un projicētajām ienākumu un izdevumu izmaiņām pēc 2022. gada, pastāv risks negatīvai rentabilitātei, kas varētu apdraudēt šo sektoru pastāvēšanu. Bažas rentabilitātei rada strauji pieaugošās cenas ražošanas resursiem. Lielākā ietekme uz rentabilitātes kritumu varētu būt saistīta ar darbaspēka izmaksu kāpumu, ja to nekompensēs produktivitātes pieaugums. Lai saimniecības šajos sektoros sasniegtu vidēji vismaz 5% rentabilitāti, kas varētu stiprināt sektoru pastāvēšanu, pēc 2022.gada līdz ar plānoto ienākumu pamatatbalstu būtu nepieciešams arī papildus mērķēts atbalsts.

2.3.1 Augkopība

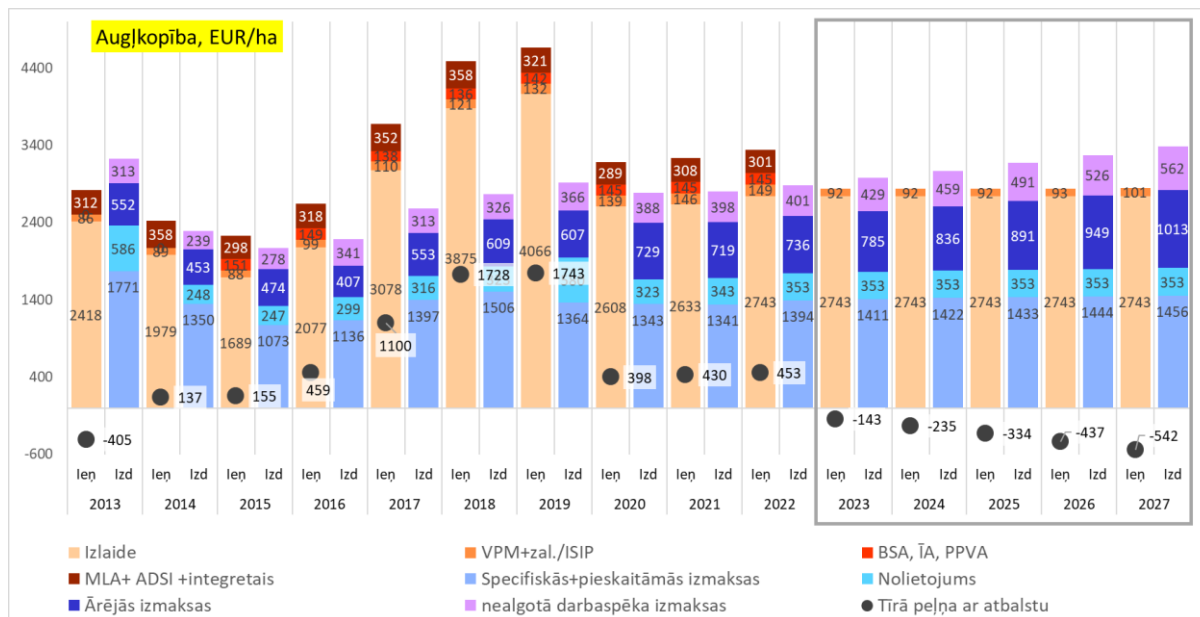
116. Specializētajās **dārzeņu** audzēšanas saimniecībās, kas nodarbojas ar lauku dārzeņu audzēšanu, var vērot svārstīgu rentabilitāti, kas dažos gados nokrīt arī zem nulles. Atbalsts saimniecības ieņēmumos sastāda salīdzinoši nelielu daļu, tomēr tas ir bijis nozīmīgs nozares pozitīvas rentabilitātes saglabāšanai. Lielāko izmaksu daļu sastāda algotais darbaspēks, nolietojums, pirkta sēkla un mēslojums un degviela. Bez saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada dārzeņu audzēšanai pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 628 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 809 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti. Dārzenkopībā tāpat kā augļkopībā visstraujāk izdevumos varētu pieaug darbaspēka izmaksu daļa (gan algotā, gan nealgotā), ņemot vērā sektoram raksturīgo iezīmi ar lielu roku darbu.

2.6. attēls Dārzenkopības rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

TAISNĪGI IENĀKUMI

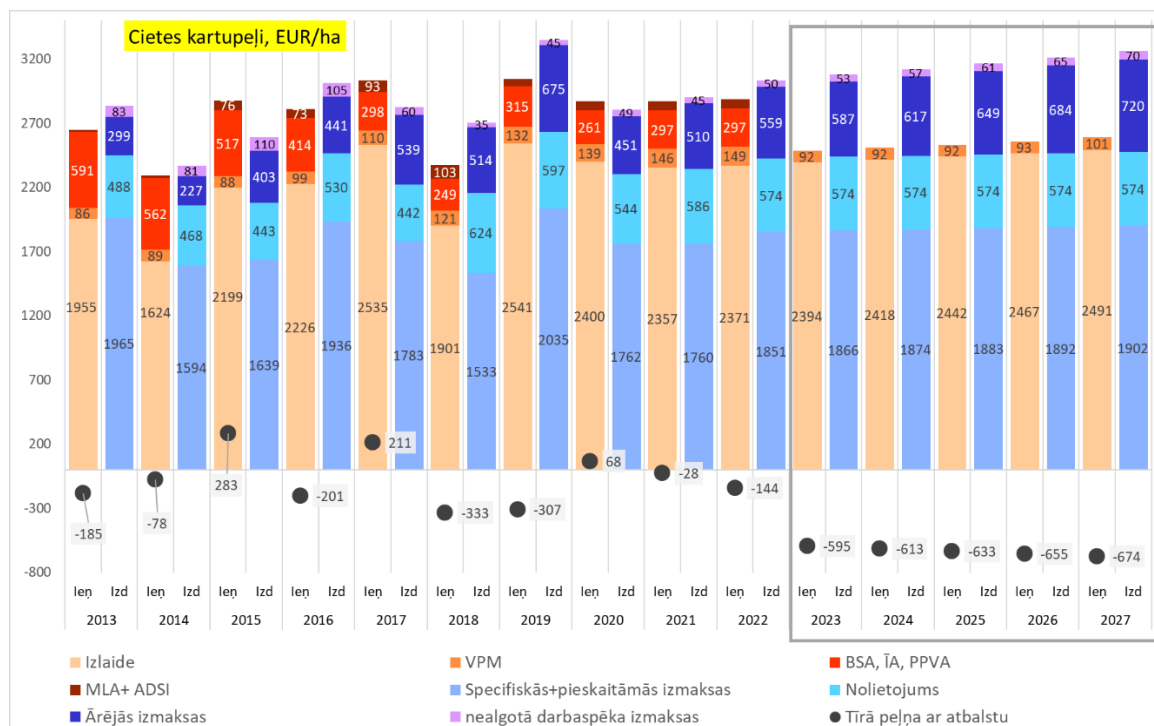
117. Vērtējot **augļu un ogu** audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas ar augļkopību, no 2013.-2019.gadam vērojams rentabilitātes pieaugums. Tomēr neskatoties uz izteikti pozitīvo tendenci 2017. līdz 2019.gadā, būtu jānovērtē saistīta atbalsta nozīmīgums augļkopībā, kas sastādīja vidēji 17% no specializācijas ieņēmumiem. Bez mērķēta saistītā atbalsta sektoram rentabilitātes rādītāji 2013. līdz 2016.gadā būtu daudz sliktāki. Šajā darbietilpīgajā nozarē darbaspēka (algotā un nealgotā) izmaksas sastāda vēra ņemamu daļu no kopējām izmaksām, kam seko nolietojums un degviela, tehnikas uzturēšana un augu aizsardzības līdzekļi. Bez saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada augļu un ogu audzēšanai pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 338 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 475 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

2.7. attēls Augļkopības rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

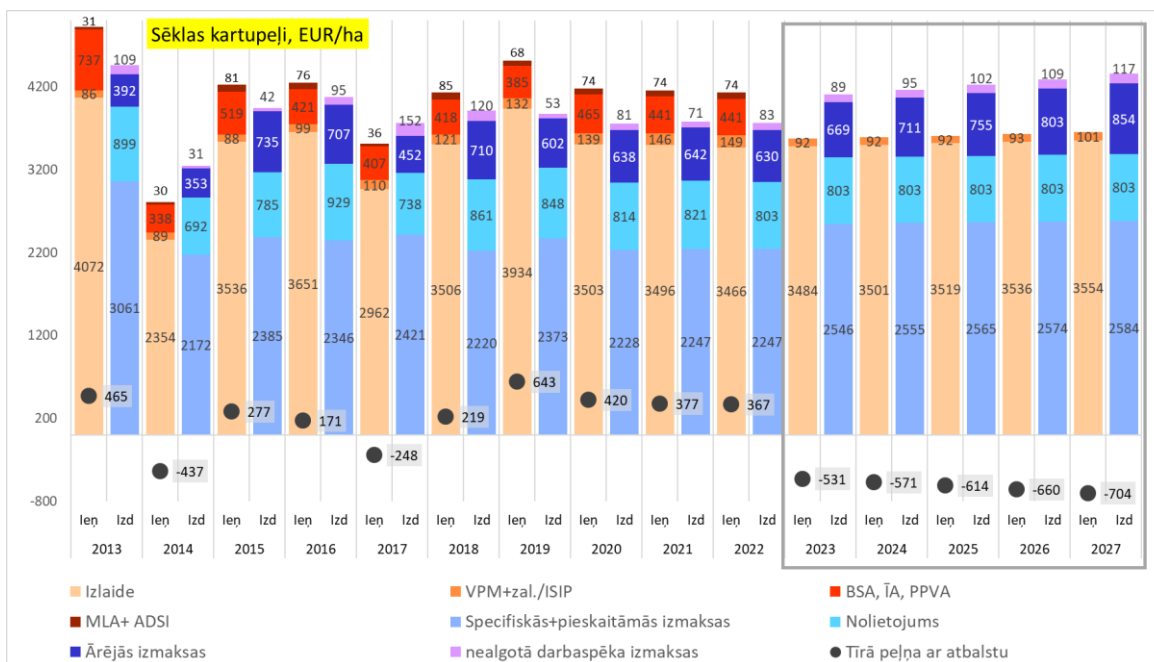
118. Skatot tikai kartupeļu audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas ar **cietes kartupeļu** ražošanu, vērojama mainīga rentabilitāte. No 2013. līdz 2015.gadam tā uzlabojās, kam atkal seko straujas svārstības, gan pozitīva, gan negatīva rentabilitāte. Lielāko izmaksu daļu sastāda pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums un algotais darbaspēks. Pozitīvas rentabilitātes saglabāšanai līdz šim ir bijis būtisks esošais saistītais atbalsts, kas no 2013. līdz 2019.gadam sastādīja vidēji 17% no specializācijas ieņēmumiem. Gan ieņēmumu, gan izmaksu pieauguma īpatsvars apskatītajā laika periodā ir ar līdzīgu izmaiņu tendenci. Var secināt, ka, bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada cietes kartupeļu audzēšanas sektoram pastāv būtisks negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 634 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 756 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

TAISNĪGI IENĀKUMI

2.8. attēls Cietes kartupeļu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

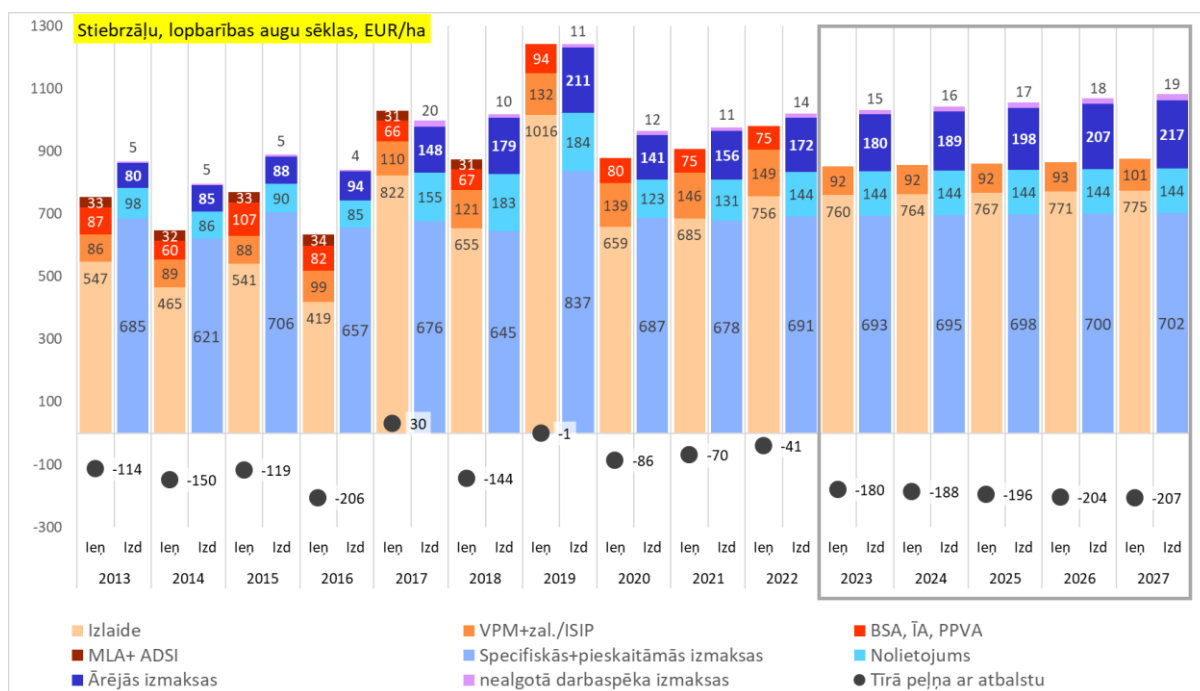
119. Skatot tikai kartupeļu audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas tostarp ar **sēklas kartupeļu** audzēšanu, vērojama ik gadu mainīga rentabilitāte. Lielāko izmaksu daļu sastāda pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums un algotais darbaspēks. Pozitīvas rentabilitātes saglabāšanai līdz šim ir bijis būtisks esošais saistītais atbalsts, kas no 2013. līdz 2019.gadam sastādīja vidēji 15% no specializācijas ieņēmumiem. Var secināt, ka, bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada sēklas kartupeļu audzēšanas sektoram pastāv būtisks negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 616 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.- 2027. gadā būtu 792 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

2.9. attēls Sēklas kartupeļu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

TAISNĪGI IENĀKUMI

120. Skatot specializēti tikai **stiebrzāļu un lopbarības augu sēklas** audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas tostarp ar sēklkopību, var vērot negatīvu rentabilitāti. Iespējams, ka šī specializācijas sektora negatīvā rentabilitāte tiek līdzsvarota ar citu sektoru ieņēmumiem, jo apskatītajās saimniecībās stiebrzāļu un lopbarības augu sēklas audzēšanu sastāda salīdzinoši mazu daļu (vid. 7%) no izlaides. Lielāko izmaksu daļu sastāda pirktais mēslojums, augu aizsardzības līdzekļi, iekārtu nolietojums un algotais darbaspēks. Atbalstam ir nozīmīga daļa ieņēmumos, laika posmā no 2013. līdz 2019.gadam tas vidēji veido 26%. Skatot rentabilitātes projekcijas, redzams, ka bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada šim sektoram pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 195 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 233 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

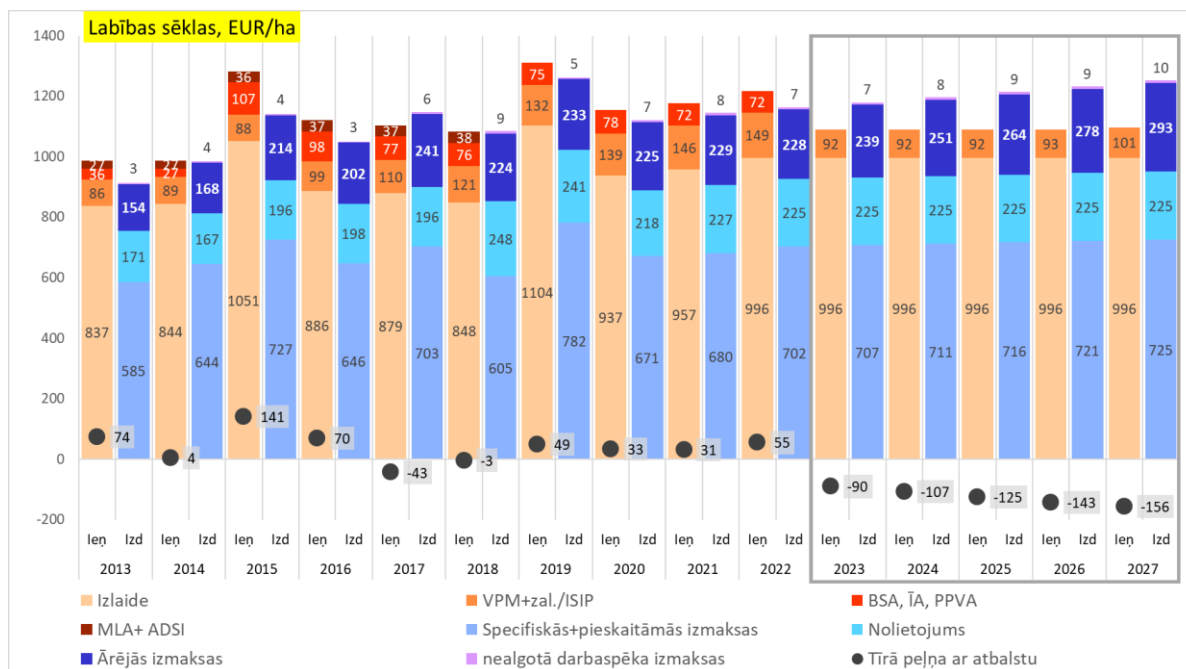

2.10. attēls Stiebrzāļu, lopbarības augu sēklu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

121. Skatot specializēti tikai **labības sēklas** audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas tostarp ar sēklkopību, var vērot svārstīgu rentabilitāti, kas dažos gados nokrīt arī zem nulles. Lielāko izmaksu daļu labības sēklas audzēšanā sastāda augu aizsardzības līdzekļi, pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums un algotais darbaspēks. Gan ieņēmumu, gan izmaksu pieauguma īpatsvars apskatītajā laika periodā ir ar līdzīgu pieauguma tendenci (vidēji ap 6% pret iepriekšējo gadu), tomēr 2017. un 2018.gadā izmaksas pieauga nedaudz vairāk, kas rezultējās ar negatīvu rentabilitāti minētajos gados. Pozitīvas rentabilitātes saglabāšanai līdz šim ir bijis būtisks esošais saistītais atbalsts, kas no 2013. līdz 2019.gadam sastādīja vidēji 18% no specializācijas ieņēmumiem. Skatot rentabilitātes projekcijas, redzams, ka bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada šim sektoram pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 124 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027. gadā būtu 174 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti. Papildus jāatzīmē šī sektora nozīmīgums graudkopības specializāciju saimniecībās, lai, izmantojot sertificētu labības sēklu, uzlabotu ražas kvalitāti un

TAISNĪGI IENĀKUMI

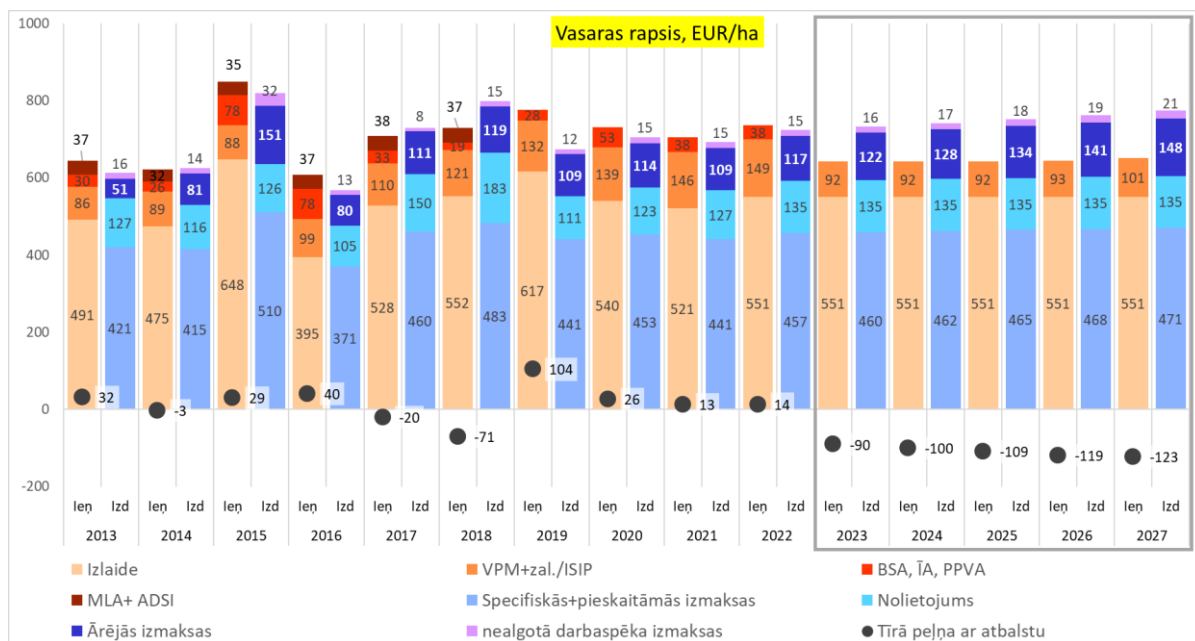
samazinātu nezāļu un slimību izplatību, kas vēl jo vairāk pastiprina vajadzību atbalstīt šī sektora dzīvotspēju.

2.11. attēls Labības sēklu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

122. Skatot tikai **vasaras rapšu** audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas ar augkopību, var vērot svārstīgu rentabilitāti, kas dažos gados nokrīt arī zem nulles. Esošais saistītais atbalsts (~1/4 daļa no ieņēmumiem) ne visos gados ir bijis pietiekams pozitīvas rentabilitātes nodrošināšanai. Lielāko izmaksu daļu sastāda pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums, augu aizsardzības līdzekļi un algotais darbaspēks. Gan ieņēmumu, gan izmaksu pieauguma īpatsvars apskatītajā laika periodā ir ar līdzīgu pieauguma tendenci (vidēji ap 4-5% pret iepriekšējo gadu), tomēr 2017. un 2018.gadā izmaksas pieauga nedaudz vairāk, kas rezultējās ar negatīvu rentabilitāti minētajos gados. Skatot rentabilitātes projekcijas, redzams, ka bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada šim sektoram pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 108 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 136 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

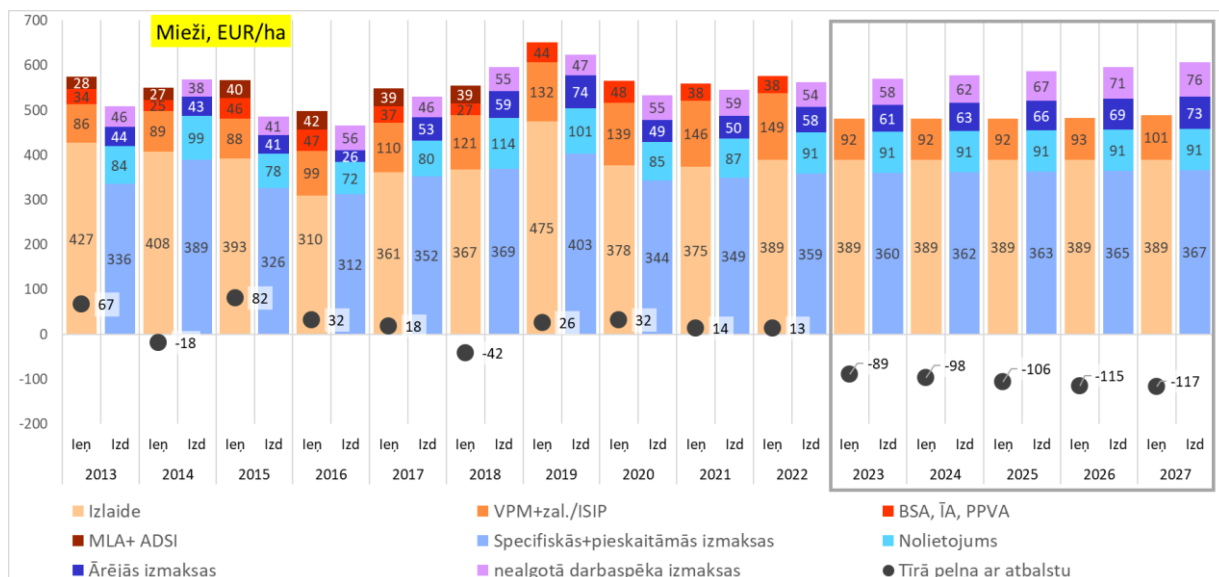
TAISNĪGI IENĀKUMI

2.12. attēls Rapša audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

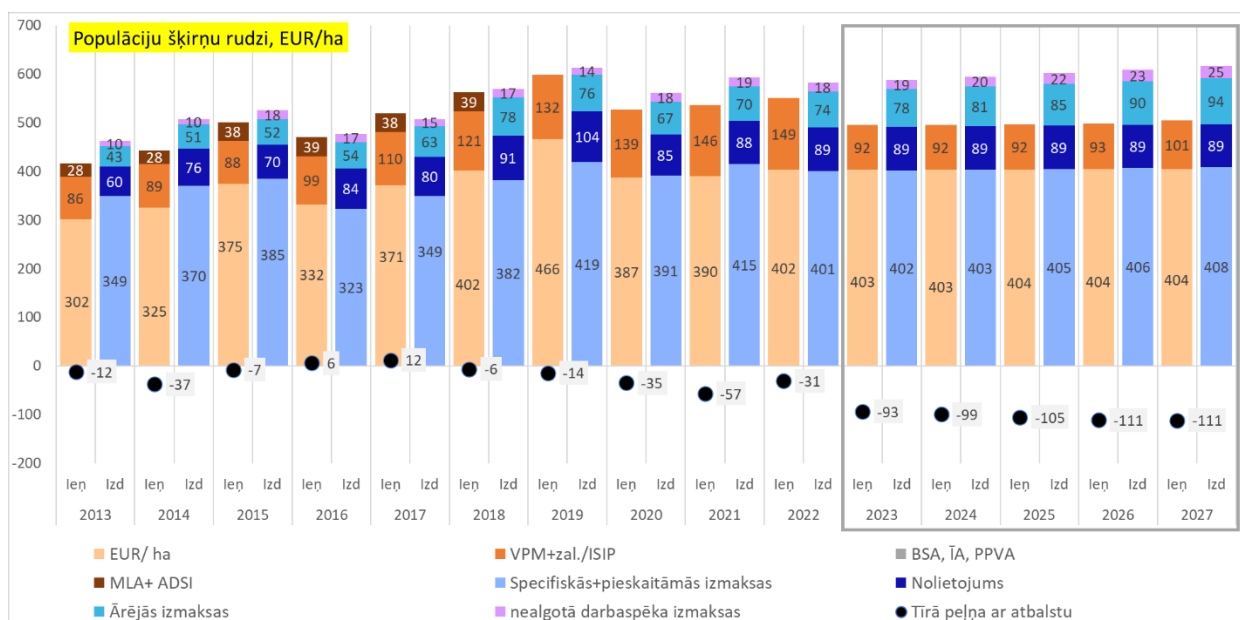
123. Skatot **miežu** audzēšanu graudkopības saimniecībās var vērot svārstīgu rentabilitāti, kas dažos gados nokrīt arī zem nulles. Esošais saistītais atbalsts (~1/3 daļa no ieņēmumiem) ne visos gados ir bijis pietiekams pozitīvas rentabilitātes nodrošināšanai. Nealgotajam darbaspēkam saimniecībās, kas audzē miežus, ir salīdzinoši lielāka nozīme nekā vērtējot citu graudaugu sektorus, ko varētu skaidrot ar to, ka šajā specializācijas grupā ietilpst arī jauktas augkopības un lopkopības saimniecības, kas audzē miežus lopbarībai un kam ir salīdzinoši lielāks nealgotā darbaspēka īpatsvars. Izmaksās lielāko daļu sastāda pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums, degviela un augu aizsardzības līdzekļi. Gan ieņēmumu, gan izmaksu pieauguma īpatsvars apskatītajā laika periodā ir ar līdzīgu pieauguma tendenci, attiecīgi 3% un 4%. Dažos gados izmaksām pieaugot straujāk kā ieņēmumiem, vērojama negatīva rentabilitāte. Skatot rentabilitātes projekcijas, redzams, ka bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada šim sektoram pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 105 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 124 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

TAISNĪGI IENĀKUMI

2.13. attēls Miežu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

124. Vērtējot **populācijas šķirņu rudzu** audzēšanu, ir vērojama ik gadu mainīga rentabilitāte. Lielāko izmaksu daļu sastāda pirktais mēslojums, iekārtu nolietojums, augu aizsardzības līdzekļi, pirktā sēkla un algotais darbaspēks. Skatot rentabilitātes projekcijas, redzams, ka bez mērķēta saistītā atbalsta turpināšanas pēc 2022.gada šim sektoram pastāv negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 104 EUR/ha. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 124 EUR/ha, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

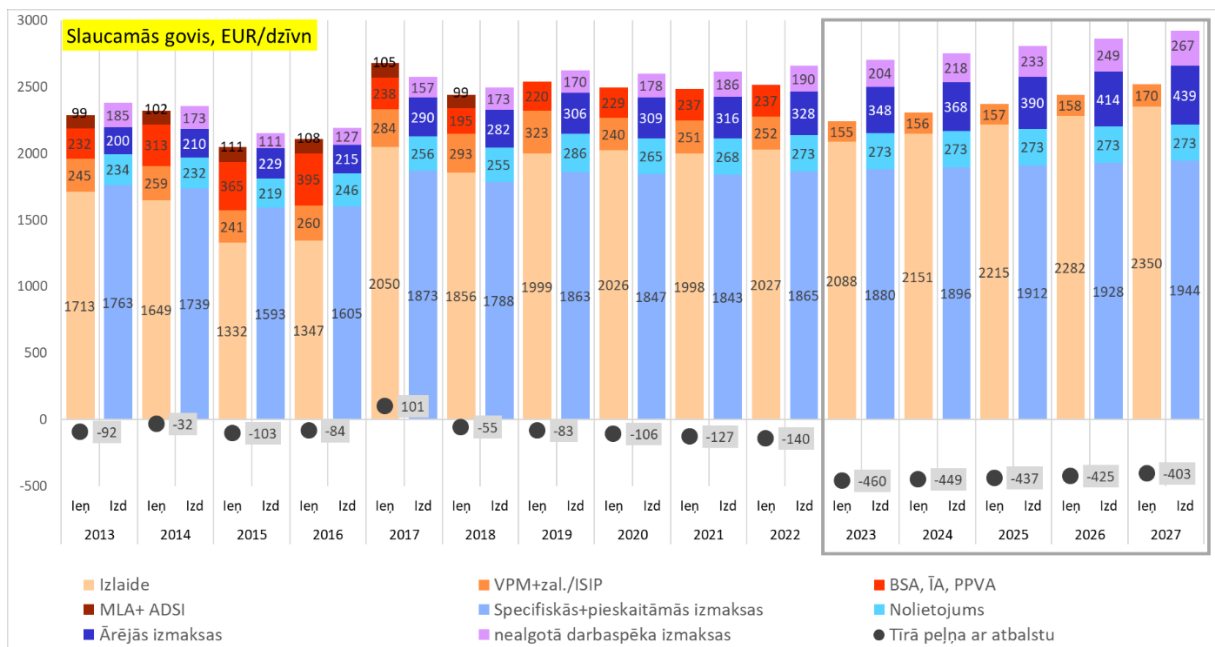
2.14. attēls Rudzu audzēšanas rentabilitāte, EUR/ha (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

2.3.2 Lopkopība

125. Skatot tikai **piena** ražošanu piena specializācijas saimniecībās, kas vidēji ir ar augstu specializācijas līmeni, vērojama negatīva rentabilitāte no 2013. līdz

TAISNĪGI IENĀKUMI

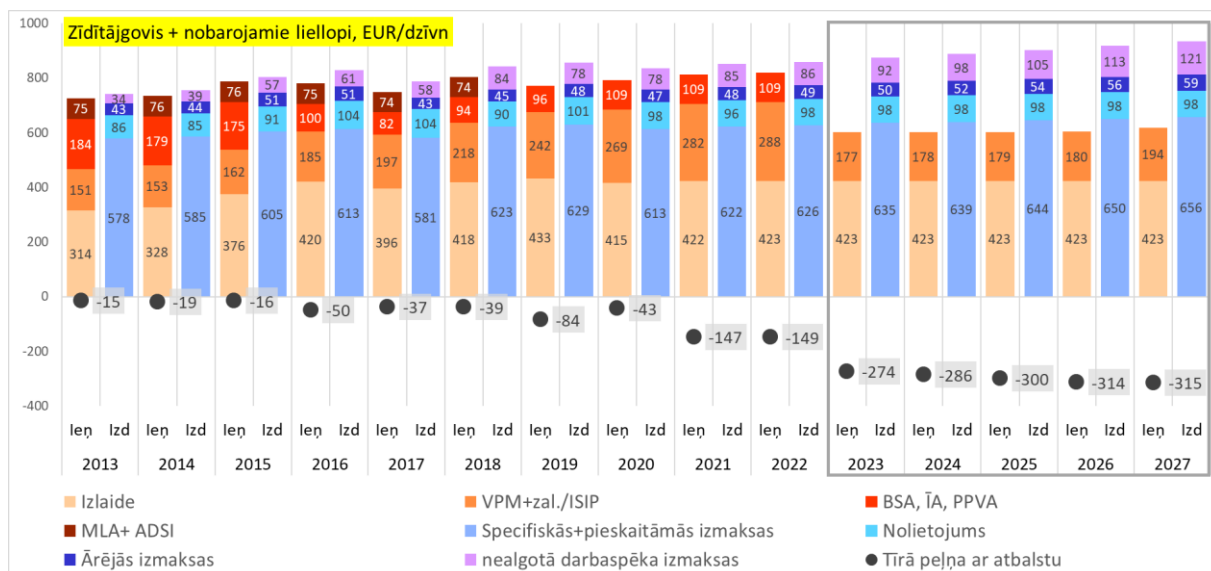
2020.gadam. Ņemot vērā, ka liela daļa piena specializācijas saimniecību ir salīdzinoši nelielas, nozarē ir liels nealgotā darbaspēka īpatsvars. Lai arī, pateicoties vidējā izslaukuma pieaugumam, ieņēmumiem uz slaucamo govī vērojams pieaugums, tas ik gadu ir ļoti līdzīgā apmērā izmaksu pieauguma īpatsvaram. Tomēr nākotnē izmaksu pieaugums varētu būt straujāks par produktivitātes pieaugumu, attiecīgi samazinot piena ražošanas rentabilitāti. Uz sektoru attiecināmais atbalsts līdz 2019.gada sastāda vidēji 28% no ieņēmumiem, līdz ar to uzskatāms par svarīgu pozitīvas rentabilitātes saglabāšanai. Galvenās izmaksu pozīcijas šajā specializācijas sektorā ir pašražotā un pirktā lopbarība, kam seko algotais darbaspēks, nolietojums un degviela. Bažas rentabilitātei rada šī gada rudenī strauji pieaugošās cenas ražošanas resursiem, kas varētu radīt lopbarības izmaksu pieaugumu. Ņemot vērā lielo pirktās lopbarības īpatsvaru šajā sektorā, tas palielinātu izmaksas, un ja tās netiks kompensētas ar lielāku piena iepirkuma cenu, pastāv risks rentabilitātes samazinājumam. Projektācijas rāda, ka bez papildus atbalsta pēc 2022.gada, sektorā pastāv negatīvas rentabilitātes pieauguma risks, kas vidēji varētu būt ap - 435 EUR/slaucamu govī. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 546 EUR/dzīvnieku, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

2.15. attēls Piena lopkopības rentabilitāte (slaucamās govīs), EUR/dzīv. (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

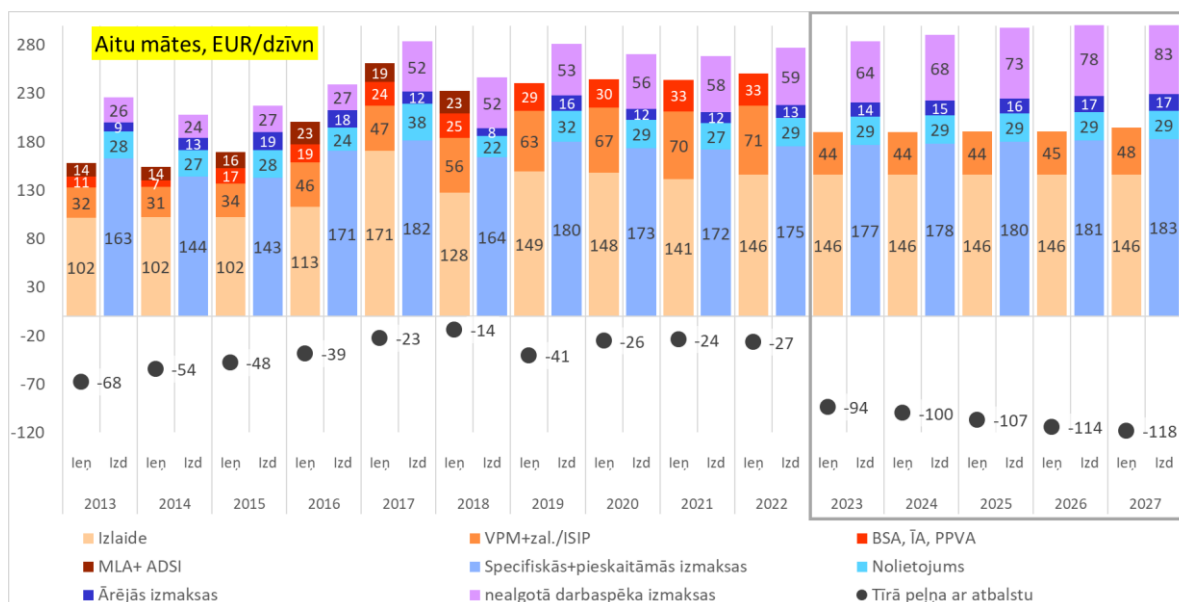
126. Skatot tikai **liellopu** audzēšanu gaļas liellopu specializācijas saimniecībās ir vērojama negatīva rentabilitāte. Ieņēmumi uz vienu nozares dzīvnieku laika posmā no 2013. līdz 2019.gada ir pieauguši par 6 %, kamēr izmaksas pieaugušas par 15%. Lielākās izmaksu pozīcijas sastāda pašražotā lopbarība, kam seko nolietojums, degviela un pirktā lopbarība. Projektācijas rāda, ka bez papildus atbalsta pēc 2022.gada un dzīvnieku skaitam samazinoties straujāk nekā izmaksām, pastāv risks liellopu audzēšanas negatīvai rentabilitātei (vidēji ap -298 EUR/nobarojamo liellopu un zīdītājgovī). Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 319 EUR/dzīvnieku, lai sasniegtu 5% rentabilitāti, kas varētu būt pietiekami motivējošs līmenis ražošanas saglabāšanai.

TAISNĪGI IENĀKUMI

2.16. attēls Gaļas liellopu audzēšanas rentabilitāte (zidītājgovis un nobarojamie liellopi, EUR/dzīvn). (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

127. Saimniecībās, kas nodarbojas ar aitkopību, ir vērojama negatīva rentabilitāte. Ņemot vērā, ka liela daļa aitkopības specializācijas saimniecību ir salīdzinoši nelielas, sektorā ir salīdzinoši liels nealgotā darbaspēka īpatsvars. Ieņēmumi uz vienu aitu māti 2019.gadā pieauga par 4 %, kamēr izmaksas pieauga par 14%. Lielākās izmaksu pozīcijas sastāda pašražotā lopbarība, kam seko nolietojums, degviela un pirktā lopbarība. Sektora ieņēmumos lielu daļu (vidēji 39 %) sastāda atbalsts. Projektijas rāda, ka bez papildus atbalsta pēc 2022.gada, pastāv risks aitu audzēšanas negatīvai rentabilitātei ar vidēji - 107 EUR/aitu māti. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 114 EUR/dzīvnieku, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

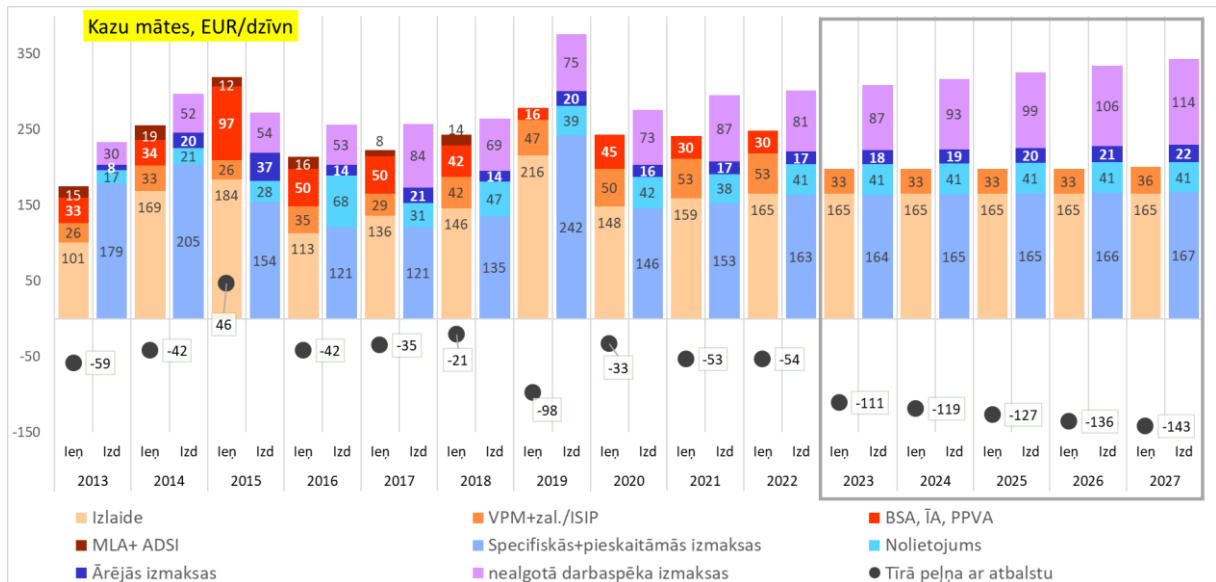

2.17. attēls Aitkopības rentabilitāte (aitu mātes, ~40% no visām), EUR/dzīvn. (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

128. Skatot tikai **kazu** audzēšanu saimniecībās, kas nodarbojas ar kazkopību, vērojama negatīva rentabilitāte no 2014. līdz 2020.gadam. Šim sektoram raksturīgas mazas ģimenes saimniecības, un tajās lielākoties ir tikai nealgotais darbaspēks, kam ir

TAISNĪGI IENĀKUMI

liela ietekme uz rentabilitāti, ja ņem vērā nealgotā darbaspēka izmaksu aplēses. Ieņēmumi uz vienu kazu māti no 2017. līdz 2019.gada ir pieauguši par 9 %, kamēr izmaksas pieaugušas par 15%. Lielākās izmaksu pozīcijas sastāda pašražotā lopbarība un nolietojums, kam seko degviela un pirkta lopbarība. Sektora ieņēmumos lielu daļu (vidēji 38%) sastāda atbalsts. Projektijas rāda, ka bez papildus atbalsta pēc 2022.gada, sektorā pastāv stabils negatīvas rentabilitātes risks, kas vidēji varētu būt ap - 127 EUR/kazu māti. Zemkopības ministrijas aprēķinātā vidējā atbalsta vajadzība šim sektoram 2023.-2027.gadā būtu 135 EUR/dzīvnieku, lai sasniegtu 5% rentabilitāti.

2.18. attēls Kazkopības rentabilitāte (kazu mātes, ~50% no nozares dzīvniekiem), EUR/dzīv. (ZM sagatavots attēls pēc SUDAT datiem)

2.4 Lauksaimniecības ienākumu (neto pievienotās vērtības) attīstība dažāda lieluma saimniecībās

129. Saimniecības neto pievienoto vērtību iegūst, no kopējās produkcijas atņemot starppatēriņu un pamatlīdzekļu nolietojumu un pieskaitot aprēķināto ražošanas subsīdiju un nodokļu bilanci.

130. Saimniecisko rezultātu salīdzināšana un novērtēšana iespējama, neto pievienoto vērtību attiecinot uz kopējo ieguldīto darbaspēku. Tiešo maksājumu īpatsvars saimniecības neto pievienotajā vērtībā parāda saimniecības ienākumu atkarību no atbalsta. Lauku saimniecību neto pievienotās vērtības un atbalsta darbaspēka vienību, kā arī atbalsta īpatsvara raksturošanai dažādās saimniecību lieluma grupās izmantoti SUDAT saimniecību dati par 2017. gadu (2.19.attēls). Turpmākie secinājumi izdarīti par SUDAT izlasē iekļautajām ražojošām saimniecībām ar standarta izlaidi virs 4 000 EUR, kuras reprezentē aptuveni trešo daļu no visām Latvijas saimniecībām.

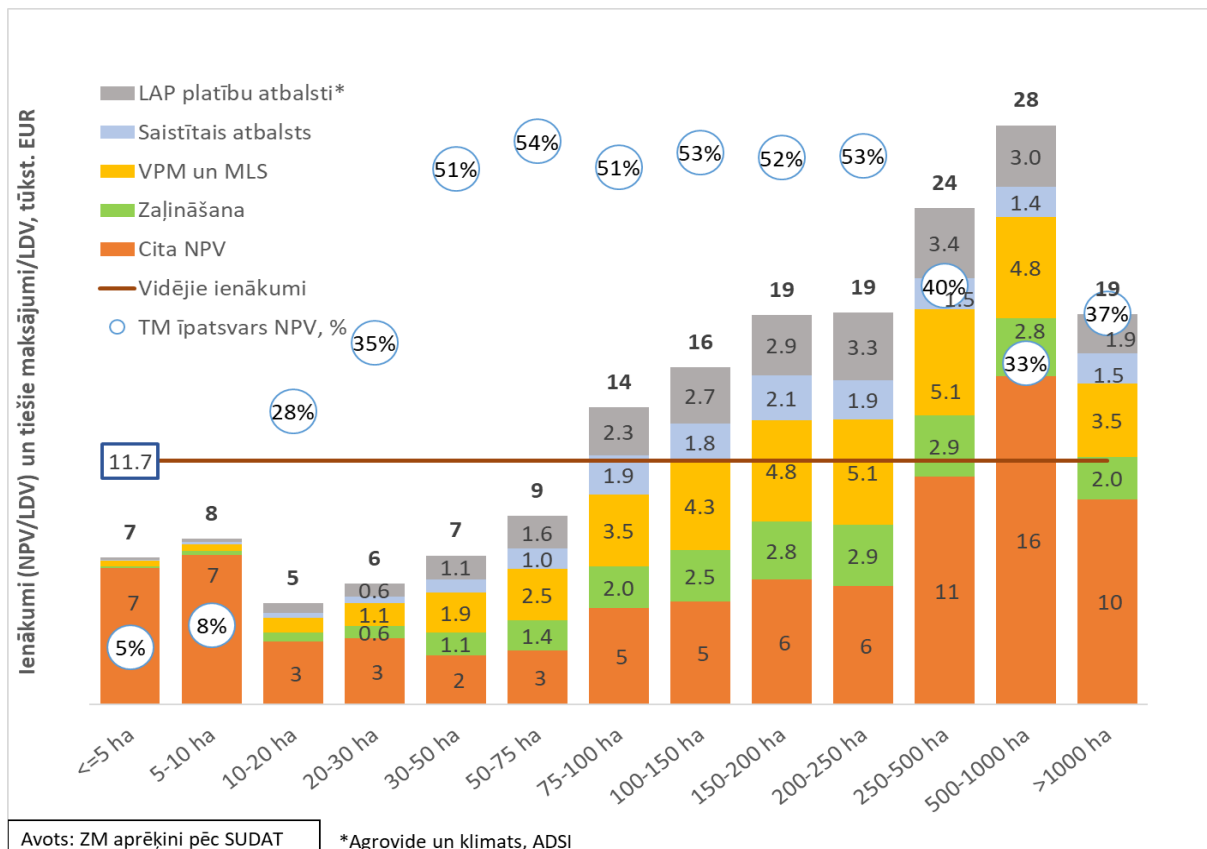
131. Vislabākie rādītāji ir saimniecībām grupā no 250 līdz 1000 hektāriem – gan augsta neto pievienotā vērtība uz ikgadējo darbaspēka vienību, gan salīdzinoši mazs tiešo maksājumu īpatsvars ienākumos. Latvijā šīs saimniecības galvenokārt nodarbojas ar graudkopību.

132. Saimniecības grupā no 30 līdz 250 hektāriem ir ar visaugstāko tiešo maksājumu īpatsvaru ienākumos, savukārt neto pievienotā vērtība uz ikgadējo darbaspēka vienību ir vidēja, ar pieaugošu tendenci – jo vairāk hektāru saimniecībā, jo lielāka neto

TAISNĪGI IENĀKUMI

pievienotā vērtība uz ikgadējo darbaspēka vienību. Neto pievienotā vērtība uz darba vienību saimniecībām līdz 75 ha (un arī daļai saimniecību grupā līdz 100 ha) ir zem vidējā NPV līmeņa. Šajā saimniecību grupā augstāku izlaides īpatsvaru veido lopkopības un graudkopības produkcija.

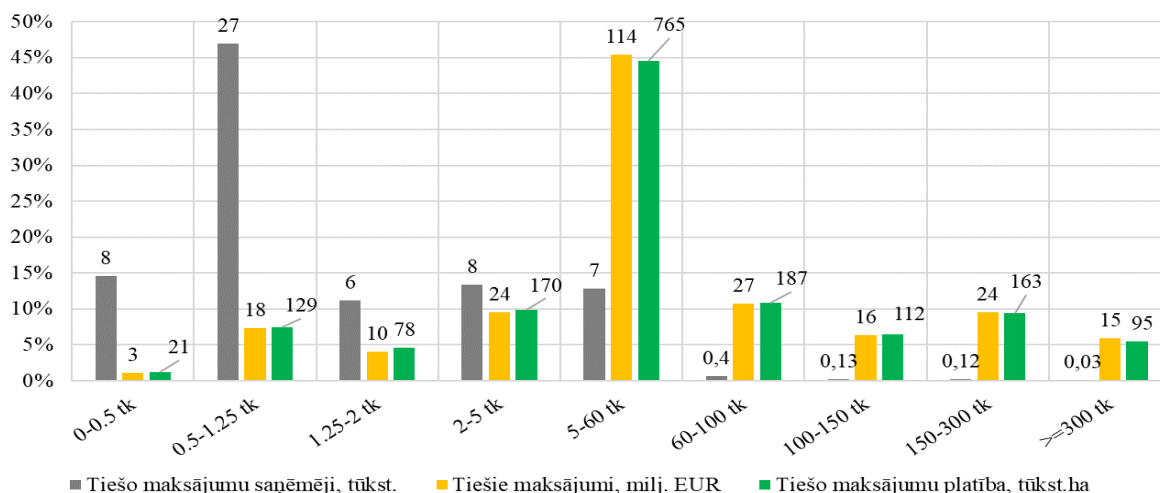
133. Saimniecības ar platību līdz 30 hektāriem ir ar zemu tiešo maksājumu īpatsvaru neto pievienotajā vērtībā un samērā zemu neto pievienoto vērtību uz ikgadējo darbaspēka vienību. Taču šī ir specifiska SUDAT saimniecību grupa ar mazu platību un standarta izlaidi virs 4 000 EUR, un tām ir samērā zema neto pievienotās vērtība uz ikgadējo darbaspēka vienību. SUDAT saimniecībās ar platību līdz 30 hektāriem salīdzinoši augstu kopējās izlaides īpatsvaru veido dārzenkopības produkcija.

2.19. attēls Neto pievienotā vērtība un atbalsts uz darba vienību pēc platības, ar SI virs 4000 EUR 2017. gadā (ZM gatavots attēls pēc SUDAT datiem)

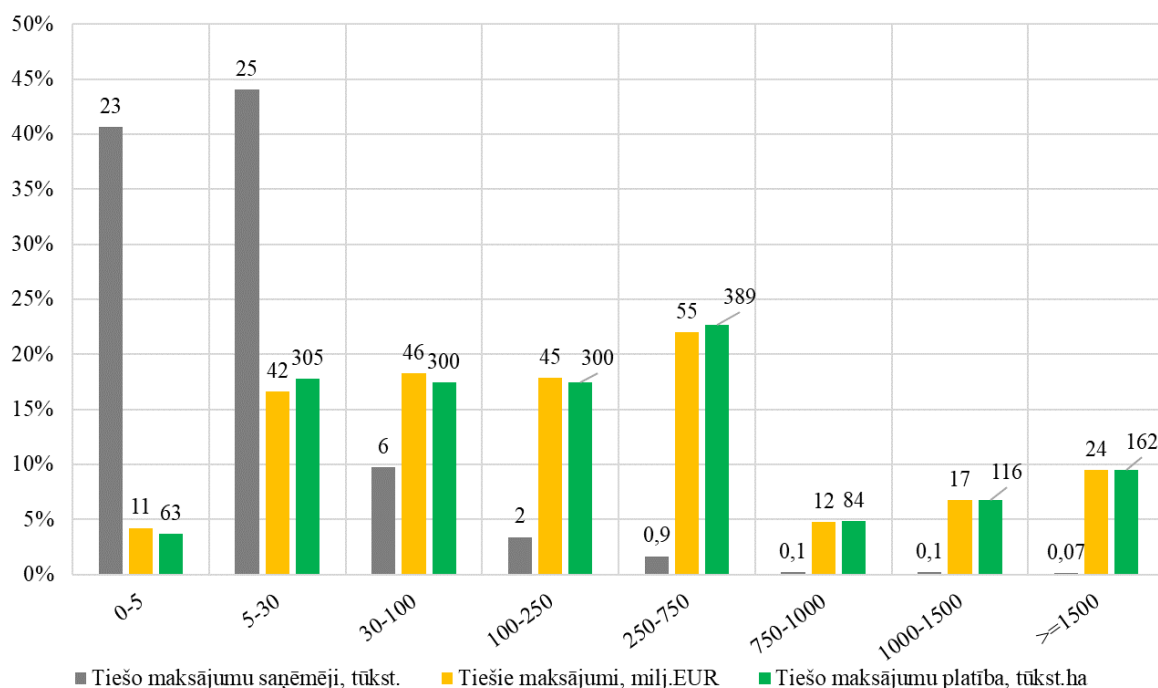
134. SUDAT reprezentēto saimniecību tiešo maksājumu atbalsta, platību un skaita sadalījums atšķirās pa grupām pēc 2018. gadā saņemtā tiešo maksājumu atbalsta uz saimniecību (2.20.attēls). Vislielāko tiešo maksājumu atbalsta daļu (45%) jeb 5–60 tūkst. EUR 2018. gadā saņēma 13% no SUDAT reprezentēto saimniecību skaita. Vēl 33% no tiešo maksājumu atbalsta saņēma 1% saimniecību ar tiešajiem maksājumiem virs 60 tūkst. EUR. Pārējie 86% saimniecību (ar tiešajiem maksājumiem līdz 5 tūkst. EUR) saņēma 22% no tiešo maksājumu atbalsta, to vidū vismazāko tiešo maksājumu daļu (1%) saņēma 15% saimniecību ar atbalstu līdz 500 EUR.

TAISNĪGI IENĀKUMI

2.20. attēls Grupējums pēc saņemtajiem tiešajiem maksājumiem 2018. gadā, EUR (ZM gatavots attēls pēc LAD datiem)

135. Salīdzinot SUDAT reprezentēto saimniecību skaitu, tiešo maksājumu atbalsta un platības sadalījums pa hektāru grupām 2018. gadā (2.21.attēls), 84,7% saimniecību ar platību līdz 30 ha saņēma 21% no tiešo maksājumu atbalsta, 13,2% saimniecību ar 30–250 ha platību – 36% no tiešo maksājumu atbalsta, 1,8% saimniecību ar 250–1000 ha – 27% tiešo maksājumu atbalsta, bet 0,3% saimniecību ar platību virs 1000 ha – 16% tiešo maksājumu atbalsta.

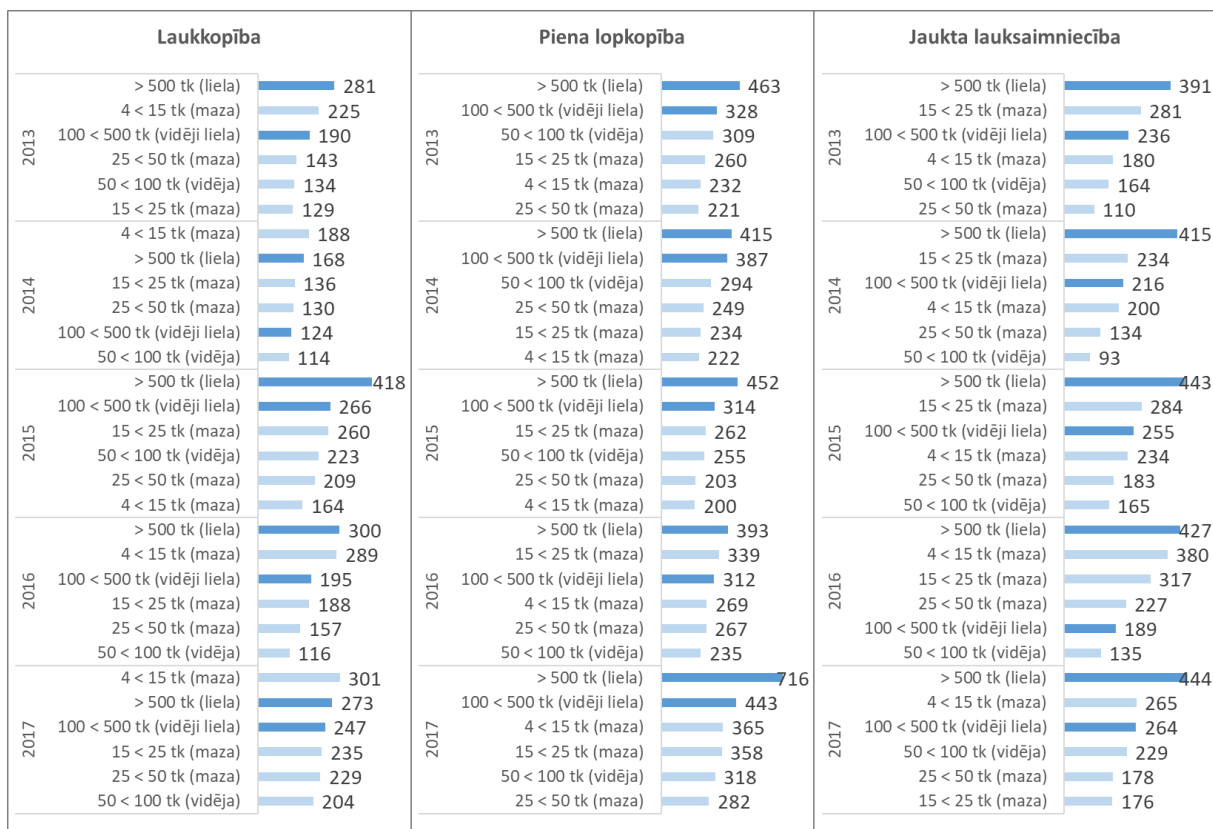

2.21. attēls Grupējums pēc platības (ha), par kuru saņemti tiešie maksājumi 2018. gadā (ZM gatavots attēls pēc LAD datiem)

136. Grupējot saimniecības pēc standarta izlaides, vidējais neto pievienotās vērtības līmenis uz LIZ hektāru SUDAT reprezentētajās platībās atšķirās lauksaimniecības sektoros un pa gadiem, tomēr izkristalizējas vispārējas iezīmes (2.22.attēls). Apskatītajā piecu gadu periodā laukkopībā caurmērā visaugstākā vidējā neto pievienotā vērtība uz hektāru bija lielajām saimniecībām (ar SI virs 500 tūkstošiem EUR), labi rādītāji novēroti arī vidēji lielām saimniecībām (ar SI 100-500 tūkst. EUR) un pavisam mazām saimniecībām (ar SI 4-15 tūkst. EUR). Jāatzīmē, ka apskatītajā piecu gadu

TAISNĪGI IENĀKUMI

periodā viszemākie rādītāji laukkopībā bijuši nevis mazām saimniecībām, bet gan vidējo saimniecību grupā ar SI no 50 līdz 100 tūkst. EUR. Līdzīga aina attiecībā uz lielajām saimniecībām (visaugstāk), vidēji lielajām saimniecībām un pavisam mazām saimniecībām (augsti rādītāji), kā arī vidējām saimniecībām (viszemāk) novērojama arī jauktā lauksaimniecībā. Savukārt piena lopkopībā, augot saimniecības lielumam, caurmērā pieaug arī vidējā neto pievienotā vērtība uz hektāru. No tā var secināt, ka laukkopībā un jauktā lauksaimniecībā vairāk atbalstāmas būtu vidējās un mazās (bet ne pašas mazākās) saimniecības, bet piena lopkopībā mazās un vidējās saimniecības.

2.22. attēls Vidējā neto pievienotā vērtība (EUR/LIZ ha) SI lieluma grupās, pa lielākajiem sektoriem, 2013 – 2017. gadā (ZM aprēķini pēc SUDAT datiem).

137. Taču tas nenozīmē, ka lielās un vidēji lielās saimniecības nav nepieciešams atbalstīt. Lielo saimniecību starptautiskie salīdzinājumi²¹ liecina, ka Latvijā ne tikai saimniecībām ar SI 50-100 tūkst. EUR, bet arī saimniecībām ar SI 100-500 tūkst. EUR un SI virs 500 tūkst. EUR neto pievienotās vērtības uz gada darba vienību līmenis ir ļoti zems salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm. Starptautiskie salīdzinājumi apstiprina salīdzinoši labo situāciju SUDAT apskatīto pavisam mazo saimniecību grupā, jo 15 valstu vidū Latvijas saimniecībām ar SI 2-8 tūkst. EUR ir otra augstākā neto pievienotā vērtība uz gada darba vienību, savukārt saimniecības ar SI 8-25 tūkst. EUR ierindojas valstu ranžējuma vidusdaļā.

²¹ “[Lielo saimniecību ieguldījums lauksaimniecības attīstībā, nemot vērā LAP atbalsta ietekmi](#)” (Agroresursu un ekonomikas institūts, 2018. gada jūlijs). 3.25.attēls – neto pievienotā vērtība uz nodarbināto vidēji vienā LSG saimniecībā pa grupām (vidēji 2013.-2015.g.), EUR/GDV

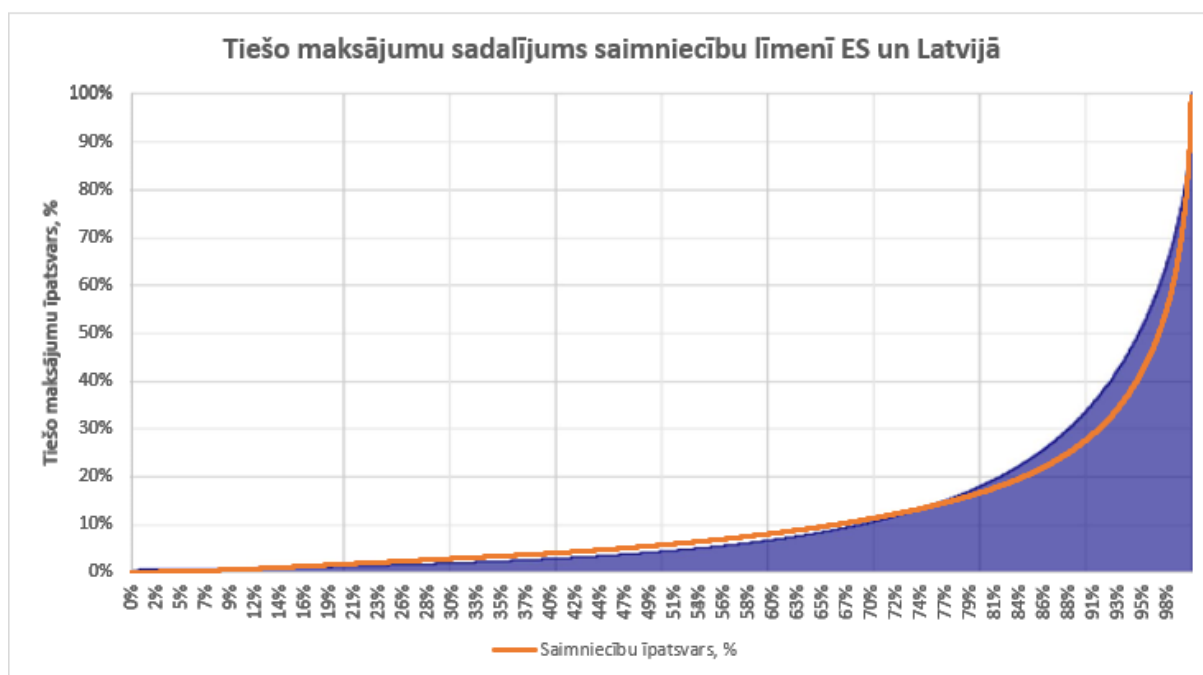
“[Mazo un vidējo saimniecību attīstības iespējas un ieteicamie risinājumi LAP kontekstā](#)” (Agroresursu un ekonomikas institūts, 2017. gada decembris). 4.2-17. attēls – neto pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto saimniecību ekonomiskā lieluma grupās ES valstīs 2015. g., tūkst.EUR/GDV

TAISNĪGI IENĀKUMI

138. Vērtējot visus atbalsta pretendētus, kas piesakās uz tiešajiem maksājumiem, var secināt, ka Latvijā lielāko daļu ienākuma atbalsta (80%) saņem līdz 20% lauksaimnieku (2.22.attēls), kas ir lielie lauksaimnieki un apsaimnieko lielas zemes platības. Šāds atbalsta īpatsvars veidojas, jo vairāk nekā 90% no tiešo maksājumu atbalsta ir saistīti ar lauksaimniecības zemes hektāru un izmaksātais tiešo maksājumu atbalsts ir proporcionāls lauksaimnieku apsaimniekotajai zemes platībai. Kopš 2012.gada Latvijā ir notikusi lielāka atbalsta pārdale no mazajiem lauksaimniekiem uz lielajiem:

- 2012.gads: 21,83% (13 226) lielākie lauksaimnieki saņēma 80,01% (104,86 milj. eur) tiešo maksājumu;
- 2016.gads: 17,62% (10 463) lielākie lauksaimnieki saņēma 80,01% (163,83 milj. eur) tiešo maksājumu jeb 20% (11 873) lielākie lauksaimnieki saņēma 81,83% (167,57 milj.eur) tiešo maksājumu;
- 2018. gads: 15,83% (9 096) lielākie lauksaimnieki saņēma 80,01% (200,16 milj. eur) tiešo maksājumu jeb 20% (11 494) lielākie lauksaimnieki saņēma 83,43% (208,71 milj.eur) tiešo maksājumu;

139. Tas izskaidrojams ar to, ka pakāpeniski palielinās ienākumu atbalsts par hektāru un šajā periodā palielinājās arī saistītā atbalsta finansējums, un ievērojamu daļu šī atbalsta saņem lielās saimniecības, jo tās apsaimnieko lielāko daļu lauksaimniecības zemes un veido lielus ganāmpulkus. Ja 2012.gadā pirmā saimniecība, kura sasniedza tiešo maksājumu 20% kopsummas sliekšni, saņēma 1 040,57 EUR/gadā un bija 18,85 ha liela, tad 2018.gadā pirmā saimniecība, kura sasniedza tiešo maksājumu 20% kopsummas sliekšni saņēma 4 216,30 EUR/gadā un bija 31,41 ha liela.

■ ES - 2015

— LV - 2018

2.22. attēls Tiešo maksājumu sadalījums saimniecību līmenī ES un Latvijā (ZM aprēķini pēc LAD datiem)

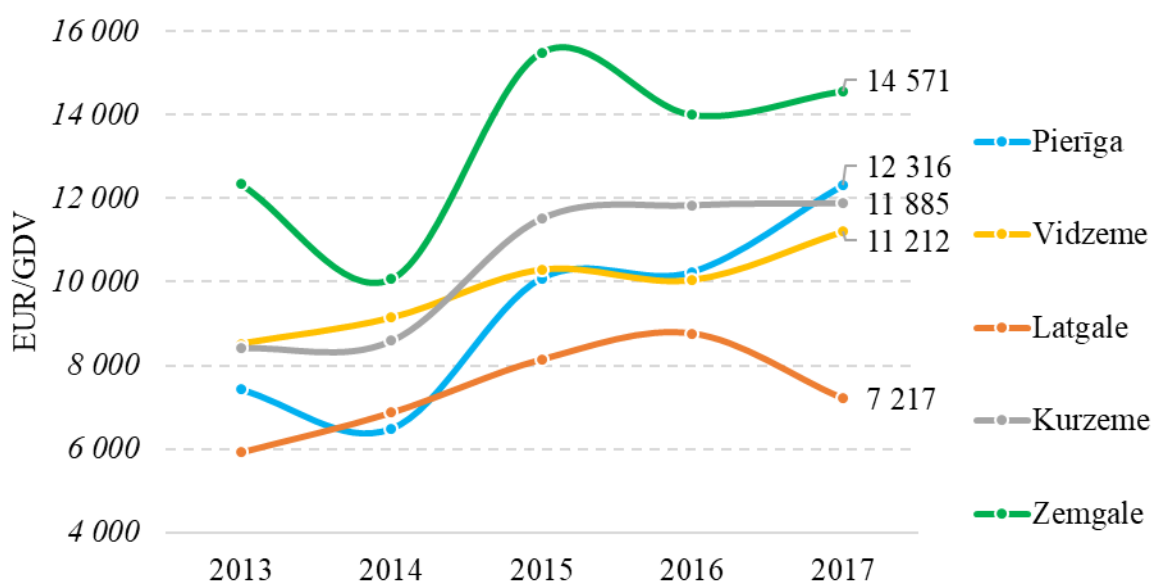
140. Taisnīgākai finansējuma sadalei Latvijā 2015.gadā tika ieviesta Mazo lauksaimnieku atbalsta shēma, kas ir vienkārša un īpaša atbalsta shēma mazajiem lauksaimniekiem, lai tiem mazinātu ar tiešo maksājumu pārvaldību un kontroli saistītās administratīvās izmaksas. Šī atbalsta mērķis ir nodrošinātu atbalstu mazajiem nepilna laika lauksaimniekiem, jo šie lauksaimnieki tiešā veidā palīdz uzturēt lauku apvidu

TAISNĪGI IENĀKUMI

dzīvotspēju. Tomēr laika gaitā, daļa lauksaimnieku ir izvēlējošies saņemt atbalstu standartshēmas. Tāpat Latvijā tika piemērots maksājumu samazinājums no 150 000 EUR.

2.5 Lauksaimniecības ienākumu atšķirība reģionos

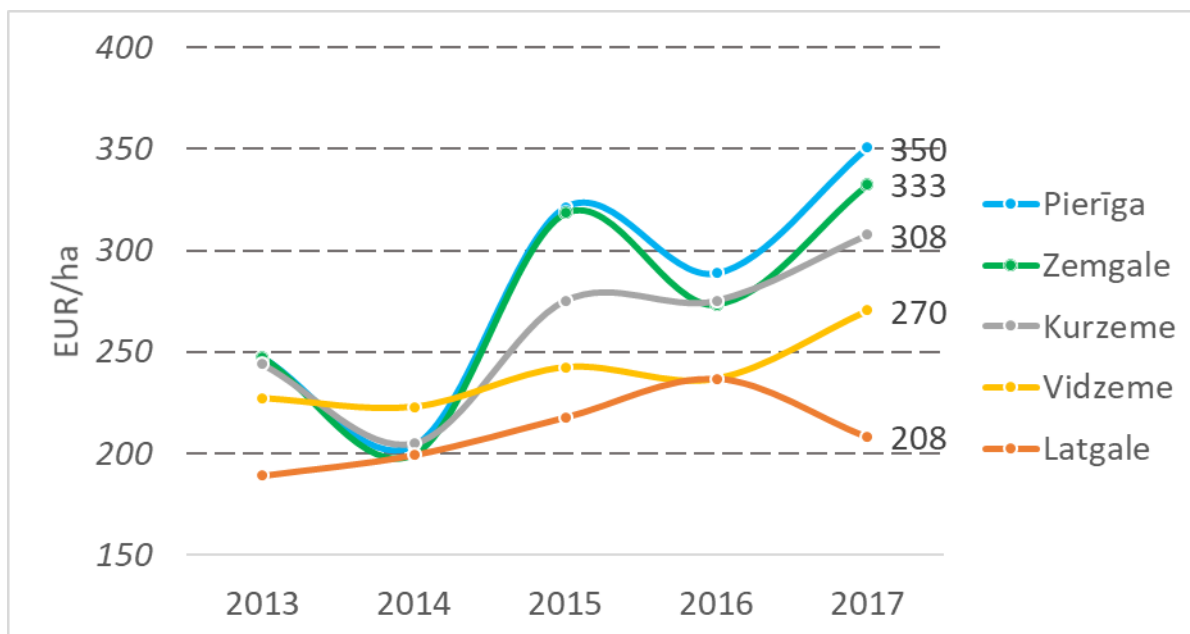
141. Zemgalē vidējā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību (2.23.attēls) ir visaugstākā, Latgalē viszemākā. 2017.gadā: atšķirība starp Zemgali un Latgali ir 7 354 EUR/GDV, atbilstoši datiem par SUDAT izlases reprezentētajām lauksaimniecības platībām. Pierīgā vērojams straujāks neto pievienotās vērtības pieaugums salīdzinājumā ar pārējiem reģioniem.

2.23. attēls Vidējā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību reģionos, EUR/GDV (ZM gatavots attēls pēc SUDAT datiem)

142. Arī vidējā neto pievienotā vērtība uz LIZ hektāru SUDAT izlases reprezentētajās lauksaimniecības platībās periodā no 2015. līdz 2017.gadam zemāka bija Latgalē un Vidzemē, bet augstāka Zemgalē, Kurzemē un Pierīgā (2.24.attēls). Vienlaikus, vidējā rādītāja atšķirības starp reģioniem bija mazākas, kā atšķirības starp saimniecībām katra reģiona ietvaros.

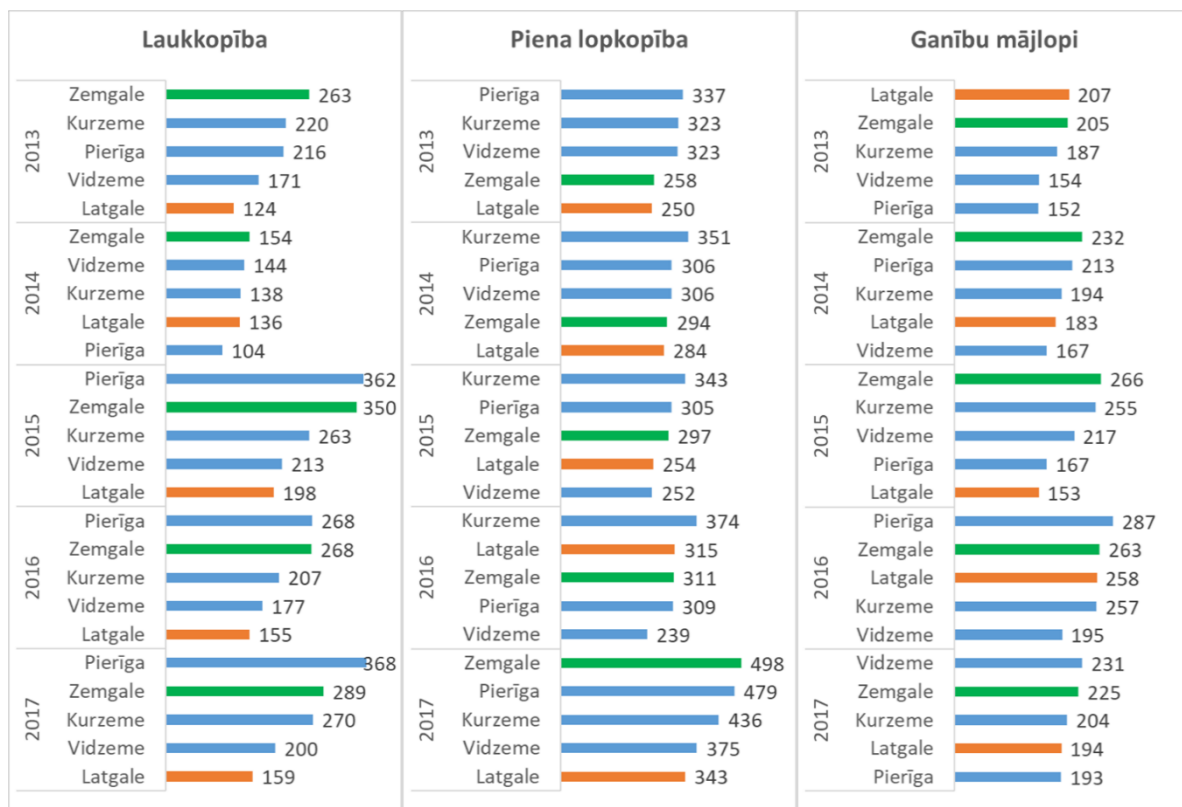
TAISNĪGI IENĀKUMI

2.24. attēls Vidējā neto pievienotā vērtība (EUR/LIZ ha) reģionos, lielākajos sektoros 2013 – 2017. gadā (ZM aprēķini pēc SUDAT datiem)

143. 2017. gadā vidējā neto pievienotā vērtība Latgalē gan uz darbaspēka vienību, gan hektāru bija īpaši zema, tam cēlonis bija ārkārtas situācija – plūdi.
144. Reģioni ar augstāko un zemāko vidējo neto pievienotās vērtības līmeni uz LIZ hektāru SUDAT reprezentētajās platībās atšķirās lauksaimniecības sektoros un pa gadiem (2.25.attēls). Apskatītajā piecu gadu periodā piena lopkopībā trīs gadus visaugstākā vidējā neto pievienotā vērtība uz hektāru bija Kurzemē, bet viszemākā trīs gadus Latgalē, bet divus – Vidzemē. Laukkopībā reģionu līderis pa gadiem bija Pierīga (trīs gadus) un Zemgale (divus gadus), bet zemākais rādītājs Latgalei (četrus gadus). Ganību mājlopu audzēšanā bija vislielākās atšķirības pa gadiem, reģionu ar izteikti visaugstāko vai izteikti viszemāko vidējo neto pievienoto vērtību uz hektāru nebija, salīdzinoši augstu vietu pa gadiem saglabāja Zemgale. Kopumā ar viszemākajiem rādītājiem un attiecīgi vairāk atbalstāma ir Latgale, ne pārāk augsti rādītāji ir arī Vidzemei. Pierīgā piecu gadu perioda laikā situācija ir uzlabojusies.

TAISNĪGI IENĀKUMI

2.25. attēls Vidējā neto pievienotā vērtība (EUR/LIZ ha) reģionos, pa lielākajiem sektoriem, 2013 – 2017. gadā (ZM aprēķini pēc SUDAT datiem)

145. Kopumā var secināt, ka lauksaimnieku ienākumu atšķirība dažādos Latvijas reģionos atbilst 1.3. nodaļas 28.punktā redzamajai ainai, kas rodas, izvērtējot atšķirīgo lauksaimniecības zemes auglības (ballēs) un dažādo augšanas sezonas garumu. Līdz ar to var teikt, ka lauksaimnieki reģionos specializējas uz to lauksaimniecisko darbību, kas visdabiskāk atbilst reģionam, kā rezultātā atšķiras arī lauksaimnieku gūtie ienākumi.

2.6 Riski, kas ietekmē lauksaimnieku ienākumus

2.6.1 Klimatiskie riski

146. Pieaug klimata ekstrēmu biežums un spēks. Ekstremāli klimatiskie apstākļi pēdējos gados un paredzamā nākotnē, to radītie zaudējumi palielina spiedienu uz lauksaimniecības/mežsaimniecības nozarēm, ietekmējot kultūru ražību un palielinot neražas riskus.
147. 2014. gads: bezsniega ziemas un pavasara salnu ietekmē augļu un ogu krūmiem nosala ziedi un produkcija samazinājās vidēji par 30%. Kailsala ietekmē 2014. gadā gāja bojā 90% ziemas rapša sējumu.
148. 2017. gada pavasaris: Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (turpmāk – LVĢMCC) apkopotā informācija liecina, ka aktīvajā augu augšanas periodā – aprīlī, maijā un jūnijā – vidējā gaisa temperatūra bija zemāka nekā parasti: attiecīgi par 1,6; 0,7 un 0,6 grādiem zemāka nekā mēneša normu. Apsala daudzu augļu koku un ogulāju ziedpumpuri un kopraža un ražība, salīdzinājumā ar 2016. gadu, 2017. gadā bija ievērojami mazāka. Aukstais pavasaris kavēja graudu ražas nobriešanu, tāpēc graudaugi pilngatavību sasniedza 2–3 nedēļas vēlāk nekā parasti. Vidzemē un Latgalē ziemāju novākšana tika sākta tikai augusta vidū
149. 2017. gada rudens: augustā sākās stipras lietavas, kas izraisīja plūdus gandrīz visā Latvijas teritorijā, sākumā visvairāk cieta Latgale un daļa Vidzemes, vēlāk arī Kurzeme. Ilgstošās lietavas neļāva novākt kvalitatīvu graudu ražu un aptuveni 70 tūkst. ha jeb 10 % apsēto platību netika novāktas vispār. Nokrišņu un pārmitro lauku dēļ rudenī tika iesēts par 35 % mazāk ziemāju nekā iepriekš. Liela daļa dārzeņu un kartupeļu vispār netika novākta, un cieta arī ražas kvalitāte. Latvijas dārzeņu (gan atklāta lauka, gan segto platību dārzeņu) kopraža 2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu samazinājās aptuveni par 20,0%.
150. 2018. gada vasara visā Latvijā bija raksturīga ar ekstrēmu ilgstošu sausumu un karstumu. Būtiskākais graudkopības produkcijas apjoma samazinājums konstatēts kviešiem – par 33 %, rudziem – par 37 %, pākšaugiem – par 39 % un rapšiem – par 30 %. Pēc Zemkopības ministrijas aplēsēm sausuma ietekmē ieņēmumu samazinājums no graudaugu un rapša realizācijas 2018. gadā sasniedza 137,2 milj. *euro* jeb 27 %, ja salīdzinām ar iepriekšējo triju gadu vidējo ieņēmumu apjomu. Cieta arī dārzeņu un augļudārzu platības, kurās nav iespējams nodrošināt laistīšanu. Pēc Zemkopības ministrijas aplēsēm sausuma ietekmē ieņēmumu samazinājums no augļu, ogu, dārzeņu un kartupeļu realizācijas 2018. gadā sasniedz 28,4 milj. *euro* jeb 44 %, ja salīdzina ar iepriekšējo triju gadu vidējo ieņēmumu apjomu.
151. Ilgstošais sausums 2018. gadā visā Latvijas teritorijā radīja arī būtiskas problēmas lopbarības sagatavošanā. Ilgstoša sausuma ietekmē lopbarības sagatavošanas un iegādes papildu izmaksas Latvijā 2018. gadā veidoja 100,5 milj. *euro* jeb par 80 % vairāk nekā iepriekšējos trīs gados vidēji.

2.6.2 Augu un dzīvnieku slimību riski

152. Ņemot vērā pēdējos gados vērojamo tendenci par pastiprinātu cilvēku pārvietošanos, arvien intensīvāku dzīvnieku un no tiem iegūtās produkcijas apriti pasaulē, kā arī pieaugošo dzīvnieku blīvumu, aktuālāka problēma kļūst lauksaimniecības dzīvnieku

TAISNĪGI IENĀKUMI

veselības nodrošināšana. Šo svarīgo jautājumu paceļ augstā līmenī pieaugošie dzīvnieku slimību izplatīšanās riski.

153. 2014. gada vasarā Latvijā pirmo reizi vēsturē tika konstatēts Āfrikas cūku mēra uzliesmojums mājas cūkām. Šīs dzīvnieku infekcijas slimības izplatīšanās ietekmē ne tikai mēra skartās saimniecības, bet visu cūkkopības nozari kopumā. Kā svarīgāko no ietekmējošiem faktoriem var minēt ierobežotu dzīvnieku pārvietošanu un cūkgaļas tirdzniecību.
154. Latvijā 2017. un 2018. gadā slimība skārusi trīs lielas cūku audzēšanas saimniecības, kurās cūku skaits attiecīgi ir 5000, virs 8000 un 15 000 dzīvnieku saimniecībā.
155. Cūku īpašnieki, kuru saimniecības ir skāris Āfrikas cūku mēris, saņem kompensācijas par iznīcinātajiem dzīvniekiem atbilstoši nacionālajam regulējumam. Taču kompensācijas skartajiem audzētājiem nebija pieejamas, piemēram, par tirgus cenas samazinājumu pieprasījuma krituma un patērētāju uzticības zuduma ietekmē, kā arī par tirdzniecības ierobežojumiem, kas tika piemēroti plašās teritorijās pēc slimības uzliesmojumu gadījumiem un kas negatīvi ietekmēja cūkaudzētāju ienākumus.
156. Valstī pastāv arī putnu gripas draudi, jo Eiropā šī slimība jau ir konstatēta. Ar putnu gripu slimo vistas, pīles, zosis, tītari, paipalas, pāvi, fazāni un strausi, retāk citas putnu sugas.
157. Augļkopībā zaudējumus Latvijā rada bakteriālā iedega *Erwinia amylovora*, kas Latvijā pirmo reizi konstatēta 2007. gadā, kad tika atklāti 26 šīs slimības perēkļi Zemgales, Rīgas, Latgales un Dienvidkurzemes reģionā. Šī slimība var izraisīt postījumus līdz pat 80 % apjomā no augļu dārza stādījumiem. Inficētais augs agri vai vēl uzaugst bojā. Baktērija piemērotos apstākļos ātri izplatās un ir grūti ierobežojama.
158. Saskaņā ar Augu aizsardzības likumu ir jāiznīcina gan bakteriālās iedegas, gan ar šo slimību iespējami inficētie augi.
159. Laikā līdz 2012. gadam slimības izplatība tika veiksmīgi ierobežota, taču pēdējos gados atkal ir šīs slimības uzliesmojums. 2018. gadā bakteriālā iedega konstatēta 16 vietās Latgales, Zemgales un Rīgas reģionā.
160. Augļudārzu īpašnieki, kuru dārzus skārusi bakteriāla iedega, saņem kompensācijas par iznīcinātajiem augļkokiem atbilstoši nacionālajam regulējumam.
161. Valstī pastāv draudi, ka var izcelties arī citi augu slimību uzliesmojumi. Kopš 2013. gada Eiropā izplatās *Xylella fastidiosa* - augu karantīnas organisms, kas izraisa bīstamu bakteriālu slimību. Baktērijas nosprosto koksnes vadaudus, kas kavē auga attīstību, izraisa lapu vīšanu, koka vainaga atmīršanu un bojāeju. Slimība var inficēt vairāk nekā 200 saimniekaugu, tai skaitā augļu kokus un ogulājus - plūmes, ķiršus, avenes, kazenes, dzērvenes, krūmmellenes. Tā kā šo slimību pārnēsā kukaiņi, kuri sastopami arī Latvijā, inficēšanās draudi pastāv arī mūsu valstī.
162. Biškopībā lielus zaudējumus rada bišu parazīts (*Varroa destructor*) jeb varroze, jo Rietumu medus bites *Apis mellifera* pasugām, ar kurām dravo Latvijas biškopji, nav rezistences pret šo parazītu, un ja netiek veikti apkarošanas pasākumi, bišu saime mūsu klimatiskajos apstākļos aiziet bojā 1–2 gadu laikā. *Varroa* ērce kalpo kā vektors bišu vīrusslimību ierosinātāju pārnēsāšanā, tādēļ biškopībā palielinās bišu saimes kopšanas izdevumi un darba laika patēriņš, turklāt saimju apkope prasa specifiskas zināšanas.
163. Tā kā Varroze ir nozīmīgākā bišu slimība un ekonomiski rada vislielākos zaudējumus biškopībai, tad labākus rezultātus cīņā ar šo parazītu, mazinot izmaksas un ekonomiskos zaudējumus iegūst, ja biškopji izprot un novērtē šīs slimības nopietnību, kā arī izprot ierobežošanas pasākumu nozīmi un prot tos pielietot. Tādēļ Biškopības programmas ietvaros biškopji saņem informatīvu, konsultatīvu un materiālu atbalstu varrozes slimības

TAISNĪGI IENĀKUMI

apkaršanai, nodrošinot iespēju par brīvu izmantot varrozes apkaršanas iekārtas un nepieciešamās ārstnieciskās vielas.

2.6.3 Invazīvo augu izplatība

164. Invazīvo augu sugu problēma ir kļuvusi aktuāla gan Latvijā, gan visā pasaulē. Latvijā invazīvo sugu saraksts ir garš, taču Sosnovska latvāni tā agresijas un izplatīšanās spējas ziņā nepārspēj neviena cita augu suga. Sosnovska latvānis kā lopbarības augs ievests Latvijā 1950. – 60. gados. Astoņdesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā, mainoties lauku apsaimniekošanas politikai, tā izplatība Latvijā kļuva nekontrolējama. Bez tam latvāni ir ļoti bīstami cilvēkiem, jo izraisa ādas un gļotādas apdegumus, īpaši apdraudot bērnus. Pašlaik Sosnovska latvānis Latvijā aizņem aptuveni 11 000 ha platības.
165. Latvāņa apkarošana atklātās platībās ir vairāk ekonomiska, nekā tehnoloģiska problēma. Latvāņus apkaro mehāniski (pļaušana, augsnes apstrāde), ar herbicīdiem, noganot un izmantojot integrētās metodes. Ievērojami sarežģītāka ir šīs nezāles izplatības ierobežošana ūdens baseinu krasta joslās, grāvmalās, ceļmalās un mežmalās, kur herbicīdu lietošana ir ierobežota vai nav pieļaujama un tehnikas piekļuve ir apgrūtināta, kā arī mežos izveidotās stīgās (elektroenerģijas pārvades līnijas, gāzes vadi u.c.).

2.6.4 Cenu svārstību riski

166. Lauksaimniecības un pārtikas nozari Latvijā būtiski ietekmēja 2014. gada 7. augustā Krievijas Federācijas noteiktais aizliegums (embargo) plašam ES izcelsmes lauksaimniecības un pārtikas produktu klāstam.
167. Visvairāk embargo ietekmē cieta Latvijas piena nozare, jo no visa aizliegumam pakļauto produktu klāsta piena produktu eksports uz Krieviju aizņēma 40% vērtības izteiksmē, un apmēram 80% piena ražotāju realizēja pienu pārstrādes uzņēmumiem, kuri produkciju eksportēja uz Krieviju.
168. Saskaņā ar Lauksaimniecības datu centra datiem, piena iepirkuma cena Latvijā 2014. gada martā bija 351,51 EUR/t. Cenas lejupslīdei sākās jau no aprīļa, bet jo īpaši strauji no augusta. 2014. gada decembrī piena iepirkuma cena bija 242,5 EUR/t jeb par 31% mazāka nekā martā. 2015. gadā piena iepirkuma cenas lejupslīde turpinājās, turklāt no 2015. gada 1.aprīļa ES tika atceltas piena kvotas, tas arī ietekmēja tirgus stabilitāti. 2016. gadā Eiropas Savienībā bija vērojama piena pārprodukcija, un piena iepirkuma cena gada vidū (jūlijā) sasniedza zemāko punktu kopš Krievijas embargo noteikšanas – 177,25 EUR/t jeb par 40% zemāk nekā attiecīgā laikposmā 2014. gadā.
169. Krievijas embargo ietekmē cūkgaļas eksports būtiski samazinājās, radot ievērojamu pārprodukciju Eiropas Savienības iekšējā tirgū, tā rezultātā veidojoties ilgstošam cenu spiedienam. 2014. gadā samazinājās cūkgaļas cena Eiropas tirgū, kas radīja zaudējumus Latvijas cūkaudzētājiem.
170. 2018. gadā ES cūkgaļas tirgū izveidojās pārprodukcija, ko izraisīja gaļas ražošanas pieaugums un vienlaikus eksporta samazinājums uz Ķīnu, kas bija lielākais ES cūkgaļas eksporta galamērķis. Rezultātā cenas samazinājās gan ES, gan Latvijā. 2018. gadā cūkgaļas cenas vairs nerasniedza iepriekšējo gadu līmeni un palika zemas. Kopš 2017. gada jūnija, kad pēdējo 3 gadu laikā tika sasniegts augstākais cenas līmenis (183,3 EUR/100 kg), cūkgaļas cena Latvijā līdz 2019. gada janvārim, kad savukārt, tika sasniegts zemākais punkts 3 gadu laikā (127,8 EUR/100 kg), samazinājās par 30%.

2.6.5 Risku novēršanas un ietekmes mazināšanas pasākumi

171. Attiecībā uz dzīvnieku slimībām viens no galvenajiem riska novēršanas pasākumiem Latvijā ir atbalsts biodrošības pasākumu īstenošanai Latvijas Lauku attīstības programmas 2014-2020. gadam (turpmāk – LAP 2014-2020) atbalsta pasākuma “Dabas katastrofās un katastrofālos notikumos cietušā lauksaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un piemērotu profilaktisko pasākumu ieviešana” apakšpasākuma “Atbalsts profilaktiskajiem pasākumiem, lai mazinātu epizootiju un epifitotiju iespējamās sekas” ietvaros.
172. Šīs atbalsta shēmas mērķis ir sniegt finansiālu atbalstu dzīvnieku sevišķi bīstamo infekcijas slimību (Āfrikas cūku mēra un putnu gripas) izplatības (epizootijas) riska mazināšanai, paredzot preventīvo un profilaktisko pasākumu ieviešanu, piedāvājot iespēju izmantot 80 līdz 100 procentu atbalsta intensitāti biodrošības projektiem. Projektu attiecināmajās izmaksās ietver žogu, dezinfekcijas barjeru iegādes izmaksas, žogu un dezinfekcijas barjeru uzstādīšanas vai ierīkošanas izmaksas, kā arī dezinfekcijas paklāju, pulverizatoru, dezinfekcijas aprīkojuma, aizsargapģērba (izņemot vienreizlietojamo apģērbu), dzīvnieku liķu uzglabāšanai un sanitārās caurlaides ierīkošanai paredzēto slēgto konteineru iegādi.
173. LAP 2014-2020 periodā līdz 2021. gada sākumam apakšpasākumā “Atbalsts profilaktiskajiem pasākumiem, lai mazinātu epizootiju un epifitotiju iespējamās sekas” tika izsludinātas 9 kārtas, kuru ietvaros atbalstu saņēma 76 uzņēmumi, īstenojot 109 projektus ar publisko finansējumu kopā par 4,64 milj. *euro*, projektu attiecināmajām izmaksām sasniedzot 5,61 milj. *euro*. Pasākuma ietvaros tika realizēts 71 projekts cūkkopības nozarē ar attiecināmo izmaksu kopsummu 3,77 milj. *euro*, publiskajam finansējumam sasniedzot 3,14 milj. *euro*. Putnkopības nozarē tika īstenoti 38 projekti ar attiecināmo izmaksu kopsummu 1,85 milj. *euro* un publisko finansējumu 1,49 milj. *euro*. Turklāt 20 putnkopības nozares projektos attiecināmās izmaksas bija līdz 10 tūkst. *euro*, kas liecina par mazo putnkopības uzņēmumu ieinteresētību biodrošības pasākumu realizēšanā savās saimniecībās. Cūkkopības saimniecībās lielākā daļa – 39 projektu bija attiecināmo izmaksu intervālā no 10 tūkst. līdz 50 tūkst. *euro*.
174. Attiecībā uz sējumiem galvenais klimata riska ietekmes mazināšanas instruments Latvijā pašlaik ir apdrošināšana. Lai motivētu lauksaimniekus izmantot apdrošināšanu nelabvēlīgu laikapstākļu radītu zaudējumu kompensēšanai, par apdrošinātajām sējumu un stādījumu platībām ir pieejams atbalsts apdrošināšanas polises iegādes izmaksu daļējai segšanai LAP 2014-2020 atbalsta pasākuma “Riska pārvaldība” apakšpasākumā „Ražas, dzīvnieku un augu apdrošināšanas prēmija”.
175. Līdz ar laukaugu ražošanai nelabvēlīgajiem laika apstākļiem pēdējos gados (2017.gada lietavas un 2018. gada sausums), pieaug arī lauksaimnieku interese par apdrošināšanu un pieaug apdrošināšanai pieteikto platību apmērs. Tā 2015. gadā saimniecības atbalstam daļējai polišu iegādes izdevumu segšanai pieteica polises par 4,4 tūkst. ha apdrošinātiem sējumiem, bet 2018. gadā jau tika apdrošināti sējumi 151,2 tūkst. ha platībā un 2019. gadā – 263,1 ha platībā. Tādējādi apdrošinātās sējumu un stādījumu platības divu gadu laikā (no 2018. gada līdz 2019. gadam) pieaugušas par 74 %. 2019. gadā bija apdrošināti 15% no vienotajam platību maksājumiem pieteiktajām platībām, kas nav pietiekams apjoms, un vajadzētu sasniegt vismaz divas reizes lielāku apdrošināto platību apjomu.
176. LAP 2014-2020 atbalsta pasākuma “Riskā pārvaldība” apakšpasākumā „Ražas, dzīvnieku un augu apdrošināšanas prēmija” paredzēts atbalsts arī par dzīvnieku infekcijas slimību apdrošināšanu. Arī šo atbalsta veidu lauksaimnieki aktīvi izmanto, un interese

TAISNĪGI IENĀKUMI

katru gadu palielinās – 2015. gadā apdrošināto lauksaimniecības dzīvnieku skaits (izteikts liellopu vienībās) bija 2 tūkst., savukārt 2018.gadā – 198,7 tūkst. un 2019. gadā – 242,4 tūkst..

177. Atbilstoši apdrošināto platību un dzīvnieku skaita pieaugumam, katru gadu palielinās apdrošināto saimniecību skaits. 2015. gadā atbalstam daļējai polišu iegādes izdevumu segšanai pieteicās 79 saimniecības, bet 2018. gadā - 2017 saimniecības un 2019. gadā – 2355 saimniecības.
178. Atbilstoši pieauga arī izlietotā publiskā finansējuma apjoms. 2015.gadā tas bija 192,0 tūkst. *euro*, bet 2018. gadā jau 5 miljoni *euro* un 2019. gadā 11,5 miljoni *euro*.
179. Ieguldot apdrošināšanā, lauksaimnieki saņem arī atlīdzības par neparedzētajiem zaudējumiem. Pēc Latvijas Apdrošinātāju asociācijas sniegtajiem datiem apdrošināšanas sabiedrības laikposmā no 2015. gada līdz 2019. gadam lauksaimniekiem atlīdzībās izmaksājušas 21,5 miljoni *euro*.
180. Pašlaik Latvijā sējumus ir iespējams apdrošināt pret tādiem riska faktoriem kā krusa, lietusgāzes, pārziemošana (ziemāju sējumiem) un vētra, kā arī no 2019.gada - sausums. Plūdi nav ietverti kā apdrošināms riska faktors šādu iemeslu dēļ:
 - noteiktās teritorijās nav nodrošināta privāto un publisko meliorācijas sistēmu savstarpēji pilnvērtīga darbība;
 - lauku applūšana ir raksturīga galvenokārt pie upēm, taču uz upēm uzbūvēto hidroelektrostaciju īpašnieki šādu situāciju izmanto sev par labu, turot slūžas aizvērtas, un ūdens ilgstoši neatplūst upēs.
181. Atbalsts apdrošināšanas polišu iegādes izmaksu daļējai segšanai ir devis ieguldījumu lauksaimniecisko risku vadībā individuālo saimniecību līmenī, tomēr atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvars saimniecību kopskaitā ir neliels. Relatīvi mazāks atbalsts sniegts saimniecībām ar jauktu specializāciju, kuru lauksaimnieciskā diversifikācija ir uzskatāma par efektīvu individuālās risku vadības instrumentu. Atbalsts ir devis ieguldījumu lauksaimniecisko risku vadībā sektora līmenī, mazinot nepieciešamību pēc ārkārtas valsts atbalsta risku iestāšanās gadījumā.
182. Saimniecību izturētspējas stiprināšanai ir būtiski popularizēt pasākuma sniegtās iespējas lauksaimniekiem, lai veicinātu lauksaimnieku iesaistīšanos riska mazināšanas pasākumos arī turpmāk un palielinātu apdrošināto saimniecību skaitu, nodrošinot atbalsta pieejamību apdrošināšanas polišu iegādes izdevumu daļējai segšanai. Īpaši nozīmīgi tas ir saimniecībām ar šauru specializāciju²²
183. Covid - 19 ietekmes dēļ ir jānodrošina valsts ekonomikas atveseļošana. Nodrošinot papildu finansējumu riska mazināšanas pasākumiem, samazināsies risku negatīvā ietekme, kas īpaši būtiski ir tām saimniecībām, kurām jau pastāv finanšu līdzekļu pieejamības problēmas Covid-19 uzliesmojuma rezultātā.
184. Regulā Nr. 1305/2013 paredzētajos riska pārvaldības atbalsta pasākumos bija iespēja īstenot atbalsta pasākumu finansiāliem ieguldījumiem kopfondā.
185. Arī Latvijai ir pieredze šāda atbalsta instrumenta īstenošanā, nodibinot risku fondu. Uzsākt dalību lauksaimniecības risku fondā varēja no 2008. gada rudens apdrošinot ziemāju sējumus. Riska fondā sākotnēji darbojās piedalījās 32 saimniecības, nākamajos gados saimniecību skaits strauji kritās, variējot no 4 līdz 9 saimniecībām. Šāda lauksaimnieku aktivitāte dalībai fondā bija nepietiekama tā sekmīgai darbībai.

²² GIZ19 – LAP novērtējums 2019

TAISNĪGI IENĀKUMI

186. Būtiskākie trūkumi, kurus ir atzinuši lauksaimnieki un kuri ir atturējuši no iesaistīšanās fondā:

- savstarpējā neuzticēšanās un iepriekšējā negatīvā pieredze kooperācijā²³;
- lauksaimniekiem sākotnēji iemaksa fondā bija jāiemaksā no savā rīcībā esošajiem līdzekļiem, un šo maksājumu nevarēja ieturēt no vienotā platību maksājuma finansējuma. Īpaši problemātiski šādu brīvu līdzekļu pieejamību nodrošināt ir pavasarī, kad ir izdevumi pavasara sējas darbiem;
- pārāk ilgs laiks līdz kompensācijas saņemšanai – līdz nākamā gada 1. jūlijam, jo aprēķinā tiek ņemta vērā neražas gada vidējā produkcijas iepirkuma cena pēc statistikas datiem;
- šaubas par to, vai lauksaimniecības risku fondā pirmajos gados būs iespējams uzkrāt ievērojamus līdzekļus un nelabvēlīgā sezonā būs pietiekami daudz līdzekļu kompensāciju izmaksai;
- ja attiecīgajā gadā nav bijis nelabvēlīgu klimatisku apstākļu, lauksaimniecības risku fondā iemaksātie līdzekļi netiek atmaksāti;
- kompensācijas aprēķina princips, kas būtībā tiek attiecināts uz ieņēmumu, nevis ražas samazinājumu.

187. Tā kā 2013. gada 1. novembrī lauksaimniecības risku fondā darbojās pieci lauksaimnieki, tad attiecībā uz tiem līdz ražas novākšanas sezonas un iespējamo kompensāciju izmaksāšanas beigām tika saglabāti lauksaimniecības risku fonda darbības nosacījumi. Taču 2014. gadā jauni iesniegumi vairs netika pieņemti un lauksaimniecības risku fonda darbība tika slēgta. Kopā rīku fonda darbības laikā lauksaimnieki tajā iemaksāja 36,4 tūkstošus *euro*, bet saņēma no fonda 212,7 tūkstošus *euro*, līdz ar to risku fondā neveidojās uzkrājumi.

2.6.6 Citi Latvijā īstenotie atbalsta pasākumi gadījumos, kad iestājies kāds no riskiem

2.1.tabula.

Atbalsts zemo cenu un klimatisko risku ietekmes mazināšanai 2014. – 2019.gadā

Atbalsta iemesls	Atbalsta veids	Laikposms	Atbalsta apmērs, EUR	Saņēmēju skaits
Atbalsts zemo cenu ietekmē radušos zaudējumu mazināšanai				
Krievijas embargo, tirgus svārstības	ES pagaidu ārkārtas atbalstu piena ražotājiem	2015.gada pirmais ceturksnis	7,7 milj.	9169 piena ražotāji
Krievijas embargo, tirgus svārstības	ES pagaidu ārkārtas atbalstu lopkopības nozaru lauksaimniekiem	2015.gada decembris	7,15 milj. – piena ražotājiem 1,3 milj. - cūku īpašniekiem	8882 piena un cūkgaļas ražotāji
Krievijas embargo, tirgus svārstības	Papildu valsts atbalsts piena ražotājiem	2016.gada jūnijs	6,2 milj.	
Krievijas embargo, tirgus svārstības	ES ārkārtas atbalsts augļu un dārzeņu nozarei	2014.gada augusts - 2018. gada septembris	295,6 tūkst.	9 (tai skaitā 2 kooperatīvās sabiedrības)
Krievijas embargo, piena ražošanas kāpums pasaulē	ES atbalsts par piena ražošanas samazināšanu	trīs mēnešu laikposms no 2016. gada septembra	704,5 tūkst.	511
Krievijas embargo, piena ražošanas kāpums pasaulē	ES ārkārtas pielāgošanas atbalsts piena ražotājiem	2016. gada novembris, decembris	9,8 milj.	

²³ GIZ19 – LAP novērtējums 2019

TAISNĪGI IENĀKUMI

	un citu lopkopības nozaru lauksaimniekiem			8 021 piena ražotāji
Krievijas embargo, piena ražošanas kāpums pasaulē	Valsts papildu ārkārtas pielāgošanās atbalsts piena ražotājiem	2017. gada maijs	7,0 milj.	
Atbalsts klimata ietekmē radušos zaudējumu mazināšanai				
2017.gada lietavas	Valsts atbalsts par sējumiem, stādījumiem un sienu	2017.gada ceturtais ceturksnis	14,9 milj.	2935
2017.gada lietavas	Valsts atbalsts par sējumiem un stādījumiem	2018.gada marts	4,4 milj. (3,4 milj. laukaugiem, 1 milj. kartupeļiem, augļiem un dārzeņiem)	27 688 ražotāji par laukaugiem un 10 690 ražotāji par kartupeļiem, augļiem un dārzeņiem
2017.gada lietavas	ES atbalsts par neiesētajiem vai zaudētajiem sējumiem	2018.gada marts	3,4 milj.	2223
2018.gada sausums	Valsts atbalsts par laukaugu (izņemot kukurūzas), proteīnaugu, augļu, dārzeņu un citu aramzemes kultūraugu platībām	2019.gada aprīlis	4,4 milj.	21 128

Avots: ZM, LAD

188. Cenu svārstību ietekmes mazināšanai laika periodā no 2014. līdz 2019.gadam lielākais atbalsta apmērs piešķirts piena lopkopībai - 38,55 milj. *euro*. Tas ir skaidrojams ar to, ka liela daļa no saražotā piena un piena produktiem tiek eksportēta, un tādējādi nozare ir jūtīga pret tirgus svārstībām.
189. Attiecībā uz klimata ietekmi, lielākais atbalsts laika periodā no 2017. līdz 2019. gadam izmaksāts lietavu radīto zaudējumu mazināšanai - 22,7 milj. *euro*. Paredzams, ka apdrošināšanas sistēmas attīstības ietekmē atbalsts klimata radīto zaudējumu mazināšanai vairs nebūs nepieciešams vai būtiski samazināsies.

3 Stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīze

3.1 *Stiprās puses*

1. Palielinās apsaimniekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības, kas nodrošina papildu resursu ienākumu gūšanai no lauksaimnieciskās darbības. [14; 15]
2. Palielinās vidējās lauku saimniecības lielums, kas nodrošina produkcijas un ienākumu pieaugumu saimniecībā. [1]
3. Graudkopības saimniecības ir pierādījušas ienākumu gūšanas spēju. [131; 132]
4. Augkopībā pieaug intensīvi audzējamo kultūraugu īpatsvars eksportam, kas liecina par pieaugošu Latvijas lauksaimniecības lomu pasaules un vietējo iedzīvotāju pārtikas apgādē. [38]
5. Lopkopības nozarē notiek strukturālas pārmaiņas, produktivitātes pieaugums un eksporta tirgu paplašināšana. [71; 78; 79; 80; 81]
6. Izmaiņas saimniecību struktūrā liecina par efektīvas lauksaimnieciskās ražošanas iespējām, lauku saimniecībām koncentrējoties un specializējoties. [41; 52; 55; 71; 77; 78; 80; 82]
7. Vairākās nozarēs 2019. gadā sasniegts 100% augsts vai augstāks pašnodrošinājuma līmenis: piens un piena produkti (139%), graudaugi (197%), olas (152%), liellopu gaļa un tās produkti (204%). [48; 64; 79; 81; 91]
8. Latvijas ģeogrāfiskais stāvoklis ir labvēlīgs augstvērtīga medus iegūšanai. Mērenā klimata zonas jaukto koku meži, kas mijas ar plašiem siliem, dabiskajām un palieņu pļavām, krūmājiem, purviem un virsājiem, ir lieliska nektāraugu mājvieta. Nektāraugu daudzveidība un to kvalitāte ir galvenais priekšnosacījums ievāktā medus daudzumam un kvalitātei. [97; 98]

3.2 *Vājās puses*

1. Lauksaimnieku ienākumi ir zemāki par vidējiem tautsaimniecības ienākumiem. [105; 106]
2. Mazajās un vidējās lauku saimniecībās ir izteikti mazāka neto pievienotā vērtība uz nodarbināto [133]
3. Izteikti zemāki ir ienākumi Latgales un Vidzemes reģionā, ko ietekmē zemāka augsnes kvalitāte un īsāks veģetācijas perioda ilgums šajos reģionos. [22; 141; 142]
4. Latvijas lauksaimnieku ienākumi būtiski atpaliek no ES vidējiem. [107; 109; 111; 137]
5. Ienākumi lauksaimniecībā ir nestabili - mēdz būt lielas ikgadējas svārstības. [136; 144]
6. Samazinās kopējais lauku saimniecību un nodarbināto skaits, galvenokārt mazo un vidējo saimniecību skaits, jo samazinās to ieņēmumu gūšanas iespējas no lauksaimnieciskās darbības, tādējādi apdraudot lauku apdzīvotību. [6; 101]
7. Mazākām saimniecībām ir ierobežotas izaugsmes iespējas, jo tām ir lielākas ražošanas izmaksas, un trūkst iespēju investēt jaunās ražošanas sistēmās un zemē [7]
8. Augkopībā samazinās vietējam tirgum audzējamo produktu īpatsvars. [38]

TAISNĪGI IENĀKUMI

9. Lopkopības nozarēs ienākumi ir būtiski zemāki kā citās nozarēs, kas apdraud to pastāvēšanu atbalsta samazināšanās gadījumā. [132]
10. Zemi ir lauksaimniecības produktivitātes rādītāji Latvijā, kas būtiski atpaliek no ES rādītājiem – zema graudaugu ražība, piena izslaukums un izlaide uz darbaspēka vienību, lai arī tie konstanti palielinās. [44; 45]
11. Dažiem produktiem nav sasniegts pašnodrošinājums 100% apmērā (mājputnu gaļa un tās produkti (66%), cūkgaļa un tās produkti (63%), aitu un kazu gaļa (98%). [1.39. att.]
12. Sekojošām nozarēm (slaucamās govīs, liellopi, aitas un kazas, cietes kartupeļi, sertificētas stiebrzāļu un lopbarības augu sēklas, populācijas rudzi) ir negatīva rentabilitāte, un pārtraucot saistīto atbalstu, samazināsies ienākumi, kas vēl vairāk pasliktinās situāciju, apdraudot nozaru dzīvotspēju un tālāku pastāvēšanu. [2.3 nodaļa]
13. Samazinās piensaimnieku un slaucamo govju skaits, kas ir otrā lielākā lauksaimniecības nozare un tai ir arī būtiska loma nodarbinātībai lauku apvidos. [3; 30]
14. Samazinās liellopu un teļu gaļas ražošana. [80]
15. Aitu skaits samazinās un aitu gaļas iepirkuma cena Latvijā joprojām ievērojami atpaliek no ES vidējā līmeņa. [73; 82]
16. Samazinās kopējais kazu skaits saimniecībās un saražotā kazas piena apjoms. [83]
17. Vērojams kartupeļu cietes platības samazinājums un attiecīgi arī saražotās cietes daudzums ir samazinājies. [49]
18. Latvijā no kopējās apsēto zālaugu platības tikai trešdaļa ir apsēta ar sertificētām zālaugu un lopbarības kultūrās sēklām, kas ir pret slimībām izturīgākas un Latvijas klimatiskajiem apstākļiem piemērotākas. [33]
19. Graudaugu platība, ko izmanto graudaugu sertificēto sēklu audzēšanai un sertificēto sēklu ražošanas apjomi ir ievērojami samazinājušies. [35]
20. Saražotās sēklas kartupeļu sertifikācijas apjomi ir nepietiekoši, lai nodrošinātu kartupeļu gaišās gredzenpuves apkarošanas un izplatības ierobežošanas pasākumus. [37]
21. Ienākumiem augļkopības un dārzenkopības nozarē ir tendence samazināties un tas atstāj ievērojamu ietekmi uz ražošanas apjomu un kultūraugu platībām. [51]
22. Strauji samazinās miežu kopplatība un kopražā. [42; 44]
23. Būtiski ir samazinājušās vasaras rapša sējumu platības. [69]

3.3 Iespējas

1. Iespējams kāpināt lauksaimniecības nozares ieņēmumus, paplašinot lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības – zemes resursa sakopšana, agrotehniskā stāvokļa uzlabošana, efektīva izmantošana. [1.3 nodaļa]
2. Latvijai ir agroklimatiskais potenciāls, kur ir labvēlīgi dabas un klimatiskie apstākļi, kā arī auglīgo zemju pieejamība uz kuras pamata iespējama augkopības un lopkopības nozaru sekmīga attīstība. [1.3 nodaļa]

TAISNĪGI IENĀKUMI

3. Pieejamās jaunās tehnoloģijas var samazināt ražošanas izmaksas t.sk., darba spēka izmaksas un ražošanas resursu patēriņu, savukārt var uzlabot resursu izlietojuma efektivitāti, paaugstināt ražību un produktivitāti. [103; 102]
4. Ražošanas attīstība un ienākumu pieaugums tradicionālajās lauksaimniecības nozarēs iespējams palielinoties patēriņam un pieprasījumam pēc kvalitatīviem un konkurētspējīgiem produktiem.
5. Nozīmīga loma ir mazām saimniecībām, kuru saglabāšana var nodrošināt netradicionālo nozaru, nišas produktu attīstības veicināšanu un attīstīšanu. [1.4.att.]
6. Esošo lauksaimniecības zemju efektīvāka apsaimniekošana, jo īpaši mazajās un vidējās saimniecībās, kā arī mazāk labvēlīgās teritorijās. [13; 15; 16; 18]
7. Tiek veikta ilgtspējīga zemes apsaimniekošana, lauksaimniecības kultūraugu un lauksaimniecības dzīvnieku audzēšana un meža apsaimniekošana, ievērojot klimata, dabas aizsardzības, ekonomiskos un sociālos aspektus. [NEKP²⁴]
8. Lauksaimniecības produktu ražības tuvināšanās ES vidējiem ražības līmeņiem. [1.16.att.; 1.31.att.] [44; 45; 77]
9. Palielināta kultūraugu ražība, nesamazinot augsnes auglību. [NEKP²⁴] [145]
10. Eksportspējīgu nozaru attīstība, importa aizvietošana.
11. Palielinās pieprasījums pēc barības ar augstu olbaltumvielu saturu lopkopībai, un būtu jāsamazina atkarība no ES trešajām valstīm ievestām olbaltumvielu kultūrām. [70]
12. Veicinot savstarpējo kooperāciju un patērētāju izglītošanu, nodrošinot biškopības produkcijai jauna un piemērota iepakojuma veida un lieluma piedāvājumu, kā arī biškopības produktu izmantošanu citās nozarēs, piemēram, medicīnā, kosmētikā, konditorejā u.c., iespējams palielināt nozares konkurētspēju, biškopības produktu patēriņa pieaugumu, kā arī paplašināt biškopības produkcijas īpatsvaru tirdzniecības tīklos vietējā un ārzemju tirgū. [97; 98]
13. Risku pārvaldības attīstība sniedz saimniecībām ienākumu stabilizācijas iespēju, pasargājot saimniecības no neparedzētiem liela apmēra izdevumiem. [2.6.5 nodaļa]
14. Uzlabojoties Latvijas ekonomiskai situācijai kopumā, var uzlaboties arī lauksaimnieku ekonomiskais stāvoklis.
15. Sekojošām nozarēm (slaucamās govīs, liellopi, aitas un kazas, cietes kartupeļi, sertificēti sēklas kartupeļi, sertificētas stiebrzāļu un lopbarības augu sēklas, sertificētas labības sēklas, mieži, vasaras rapsi un vasaras ripsi, dārzeņi, augļi un ogas un populācijas rudzi) nodrošināt pozitīvu rentabilitāti, tādējādi uzlabojot konkurētspēju, kvalitatīvu produktu ražošanu un ilgtspēju. [2.3 nodaļa]

3.4 *Draudi*

1. Zemi ienākumi lauku saimniecībās, salīdzinājumā ar straujāk augošiem ienākumiem tautsaimniecībā, tas rada lauksaimniecības zemes pamešanas risku, dažos reģionos arī valsts drošību. [106; 107]

²⁴ Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2030

TAISNĪGI IENĀKUMI

2. Lauku saimniecību skaita un nodarbināto skaita samazinājums rada lauku apdzīvotības samazināšanās risku, ja nav stabilu ienākumu un nav sekotāju, kas turpinātu lauksaimniecisko darbību. [101; 6]
3. Pieaugoša konkurence par lauksaimniecībā izmantotajiem resursiem, īpaši zemi.
4. Augkopības nozares produkcijas apjoma un ražīguma pieaugumu galvenokārt ietekmē mainīgie laikapstākļi un augsnes kvalitāte. [1.3 nodaļa]
5. Latvijā veidojas grūtības rudzu maizes tradīciju saglabāšanā. [43]
6. Lopkopības nozare ir krietni jūtīgāk reaģē uz dažādiem ekonomiskajiem satricinājumiem un līdz ar to šīs nozares attīstība notiek lēnāk. [2.6 nodaļa]
7. Lauksaimniecības nozares (īpaši lopkopības) attīstība ir atkarīga no sabiedrības dzīvesveida un jauno diētu izvēles, kā arī patērētāju intereses pēc augstas kvalitātes produktiem.
8. Augu, kaitēkļu un dzīvnieku slimību izplatības pieaugums, ekstremālu laikapstākļu biežuma pieaugums, politisko konfliktu ietekme rada lauksaimnieciskās darbības ienākumu samazinājuma un svārstību risku un apdraudējumu lauksaimniecības nozaru saglabāšanai. [2.6 nodaļa]
9. Biškopībā vienmēr sastopamā bišu slimība varoze, rada ekonomiski vislielākos zaudējumus, līdz ar to palielinās izdevumi un darba laika patēriņš, tā radot ienākumu samazinājumu. [162; 163]
10. Publiskā atbalsta mehānismi veido lielu un pieaugošu lauksaimnieku atkarību no publiskā atbalsta, kas rada risku nozares pastāvēšanai atbalsta samazināšanas gadījumā. [2.3 nodaļa; 2.4 nodaļa]

4 **Vajadzību novērtējums**

1. Nodrošināt lauksaimnieku ienākumu tuvināšana tautsaimn. vidējiem, īpaši mazajām un vidējām saimniec.
2. Grūtībās nonākušām nozarēm līdzsvarot un tuvināt ienākumus lauksaimniecības vidējiem ienākumiem.
3. Līdzsvarot ienākumus saimniecību lieluma grupās, saglabājot stabilu atbalstu mazajām saimniecībām.
4. Nodrošināt līdzsvarotus ienākumus starp reģioniem, ņemot vērā ierobežojošos ienākumu gūšanas apstākļus.
5. Uzlabot biškopības produkcijas ražošanas efektivitāti un paplašināt tirdzniecības iespējas.
6. Nodrošināt ienākumu svārstību mazināšanos.
7. Sekmēt lauksaimniecības zemju sakopšanu un uzturēšanu.
9. Līdzsvarot privāto meža īpašnieku ienākumu zudumu bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai.